

**MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

MİLAS CAMİLERİNDEKİ MİLAS HALILARI

107260

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN : BERNA SEVİNÇ

DANIŞMAN : PROF. DR. ADNAN DİLER

**AĞUSTOS, 2001
MUĞLA**

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

MİLAS CAMİLERİNDEKİ MİLAS HALILARI

HAZIRLAYAN : BERNA SEVİNÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 30.06.2001

Tezin Sözlü savunma Tarihi : 15.08.2001

Tezin Danışmanı : Prof. Dr. Adnan DİLER

Jüri Üyesi : Prof. Aydın UĞURLU

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Neşe KIRDEMİR

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Ömer GÜRKAN

AĞUSTOS, 2001

MUĞLA

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

MİLAS CAMİLERİNDEKİ MİLAS HALILARI

HAZIRLAYAN : BERNA SEVİNÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 30.06.2001

Tezin Sözlü savunma Tarihi : 15.08.2001

Tezin Danışmanı : Prof. Dr. Adnan DİLER

Jüri Üyesi : Prof. Aydın UĞURLU

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Neşe KIRDEMİR

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Ömer GÜRKAN

AĞUSTOS, 2001
MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Milas Camilerindeki Milas Halıları” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.08.2001
Berna SEVİNÇ

ÖZET

Bilinen en eski düğümlü halı R.Rudenko tarafından Pazırık Kurganı'nda bulunan, "Pazırık Halısı" olarak bilinen halıdır. Bundan sonraki en eski halı Doğu Türkistan'da Lou Lan ve Lopnar'da ele geçirilen örneklerdir. Bu halılar M.S III-IV. yüzyıla tarihlendirilir. Bu halıların O devirlerde bölgede yaşamış olan Türkler tarafından dokunduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla Türk halı sanatı tarihi, Halı sanatı tarihi ile başlamaktadır.

Türk halı sanatındaki gelişmeler, Mısır-Fustat (Eski Kahire) ta bulunmuş örneklerden izlenebilmektedir. Fustat'ta bulunmuş halı örnekleri dışında VI. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar düğümlü halı tarihinde gelişme görülmemiştir. Ancak Konya Alaaddin Camiinde Anadolu Selçuklu Halılarının bulunması düğümlü halı tarihinde düzenli bir gelişmenin başlangıcını oluşturmuştur.

Anadolu'da halıcılık Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya'da başlayarak, Orta Anadolu'ya oradan da Batı Anadolu'ya kadar ilerlemiştir.

Anadolu Selçuklu halıları yanında ikinci grubu XIV. ve XV. yüzyıl Beylikler dönemi halıları oluşturur. Bu halılar ilk defa Avrupalı ressamların tablolarında resmedilmiştir. Tablolarda yer alan halılar ile Avrupalı asil ailelerin sipariş üzerine dokuttukları halılar Batı Anadolu bölgesinde yapılan dokumalardır. Çanakkale, Bergama, Gördes, Kula, Uşak ve Milas Batı Anadolu Bölgesindeki en önemli dokuma merkezleridir.

Bulunan ilk örnekleri XVIII. yüzyıla dayanan Milas halıları, kendine özgü üslubu ve karakteristik özelliklerini günümüze kadar devam ettirebilen nadir halılardır. XVIII. ve XIX. yüzyıla tarihlendirilen Milas halılarının değerli örnekleri bugün İslam Eserleri Müzesi ile Vakıflar Müzesi'nde yer almaktadır. Gün ışığına çıkmayı bekleyen pek çok örnek Milas bölgesinde ve camilerde bulunmaktadır.

SUMMARY

The oldest knot carpet was found by Rudenko in Pazırık Kurgan. It is named the "Pazırık Carpet". The next oldest carpets are specimens found in Lou Lan and Lop Nar in East Turkistan. Those carpets are dated A.D. III – IV centuries. It is accepted that those carpets were weaved by the Turks living in that area at that time. Consequently, the history of Turkish carpet art started at the beginning of carpet art.

The development of Turkish art of carpet can be observed with the specimens found in Egypt - Fustat (old Cairo). Other than the specimens found in Fustat the development of the history of knot carpets cannot be observed throughout the VI. century till the XIII. century. However, the discovery of the Anatolian Selçuklu's carpets found in Konya's Alaadin Mosque was the beginning of a systematic development of the knot carpets.

Anatolian carpetry started in Konya which was the of the Selçuklu state. It was spread to middle Anatolia and then to the west of Konya.

Besides of Anatolian Selçuklu carpets, the second group carpets include the carpets of Beylikler stage at the XIV. and XV. centuries. These carpets were first depicted in European painter's. The carpets shown in the paintings and the carpets which had been especially ordered by European Aristocratic families were the weavings made in west Anatolia. Çanakkale, Bergama, Gördes, Kula, Uşak and Milas are the most important weaving places in West Anatolia.

The first specimens of Milas Carpets found were dated from the XVIII. century, are carpets that have an original style and characteristic specifications that are still applicable today. Valuable specimens of Milas Carpets from the XVIII. and XIX. centuries can be found at the Turkish and Islamic works museum and Vakıflar Museum. There are plenty of specimens in the Milas area and mosques that are waiting to come to light.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
SUMMARY.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
GİRİŞ.....	1
1. TÜRK HALI SANATININ TARİHİ GELİŞİMİ	2
1.1. Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişimine Genel Bakış.....	2
1.2. Batı Anadolu Bölgesi Halıcılığı.....	6
2. MİLAS YÖRESİ VE MİLAS HALICILIĞI	12
2.1. Milas Yöresinin Coğrafi Durumu.....	12
2.2. Milas Yöresinin Tarihçesi.....	13
2.3. Milas Halılarının Tarihçesi.....	15
2.4. Doğal Boyamada Kullanılan Boyar Maddeler.....	18
2.5. Boyar Maddeler Uygulama Yöntemleri	21
3. ARAŞTIRMA İNCELEME YAPILAN MİLAS CAMİLERİ	23
3.1. Hacı İlyas Cami.....	23
3.2. Ulu Cami.....	24
3.3. Belen Cami	24
3.4. Firuz Bey Cami.....	24
3.5. Karacahisar Cami.....	24
3.6. Pinar Cami.....	24
3.7. Bozalan Cami.....	25
4. MİLAS CAMİLERİNDE BULUNAN HALILARIN SINIFLANDIRILMASI	25
4.1. Mihraplı Milas Halıları.....	25
4.1.1. Boğumlu Mihraplı Halılar.....	25

4.1.2. Düz Mihraplı Halılar.....	26
4.1.3. Çift Taraflı Düz Mihraplı Halılar.....	26
4.1.4. Çift Taraflı Basamaklı Mihraplı Halılar.....	26
4.1.5. Çift Taraflı Kancalı Mihraplı Halılar.....	27
4.2. Madalyonlu Milas Halıları.....	27
4.3. Dar Zeminli Düz Halılar (Ada Milas).....	28
5. CAMİLERDE BULUNAN HALILAR VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	28
5.1. Geleneksel Halı Tarihi Bakımından Cami Halılarının Önemi.....	28
5.2. Cami Halılarının Günümüzdeki Durumu.....	30
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	32
7. KATALOG	34
8. TERİMLER SÖZLÜĞÜ	65
9. KAYNAKÇA	68
LEVHALAR	

ÖNSÖZ

Anadolu geleneksel kültürü içinde halıcılık önemli bir yer teşkil eder. Türkler Orta Asya'dan beri bu dokumacılığı Anadolu'ya yerleştikten sonra da sürdürmüş ve bu sanatın günümüze kadar devam etmesini sağlamışlardır.

Bugün Anadolu'nun bir çok bölgesinde halı dokunmaktadır. Dokunan örnekler dokunduıkları yer ve yöre adıyla anılırlar. Bu yörelerden biri de Milas'tır. Bu bölgede dokunan ve mahalli karakter taşıyan halılar da Milas diye adlandırılır.

Milas halıları Mentешеoğulları'nın bölgeye yerleştığı andan itibaren dokunmaya başlamışsa da bilinen en eski örnekler XVIII. yüzyıldan kalmadır. Bu örneklerin bir kısmı müzelerde, bir kısmı koleksiyonlarda, bir kısmı da Milas camilerinde bulunmaktadır.

Araştırmamın ana hedefi Milas camilerinde bulunan geleneksel örneklerin malzeme, kalite, renk, desen ve kompozisyon özelliklerinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmalarım sırasında görüş ve önerileri ile yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Adnan Diler'e, camilerin incelenmesi sırasında her türlü kolaylığı sağlayan Milas Müftüsü Nihat Aktaş'a, özverili yardımlarını esirgemeyen mesai arkadaşlarıma, manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşime teşekkür ederim.

Muğla, Ağustos 2001

Berna SEVİNÇ

GİRİŞ

Çalışmamın başlıca amacı, Milas camilerindeki geleneksel Milas halılarının gün ışığına çıkarılıp, malzeme, renk, desen ve kompozisyon özelliklerinin bilimsel bir çalışma ile değerlendirilmesidir.

Araştırmanın ilk bölümünde kısaca Türk halıcılığın tarihi gelişimi, Beylikler dönemi halıları olarak bilinen XIV. ve XV. yüzyıl Anadolu halıcılığı anlatılmıştır. Daha sonra Batı Anadolu halıcılığı ile bu bölgelerde yapılan yöresel halılar karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

II. Bölümde çalışmamın konusu olarak, özellikle ilgilendiğim "Milas Halıları"nın tarihçesi, Batı Anadolu halıcılığı ile olan benzer özellikleri ile XVIII. ve XIX. yüzyılda dokunan halılarının özellikleri açıklanmıştır. Ayrıca Milas halılarında kullanılan doğal boyarmaddeler ve geleneksel uygulama yöntemleri ile elde edilen renkler bire bir yapılan anlatım ile ayrıca açıklanmıştır.

III. bölümde, eski halıların bulunduğu Milas camileri ile ilgili bilgiler verilerek, bu camilerde geleneksel özellikteki halılar, tiplerine, özelliklerine ve desenlerine göre sınıflandırılmıştır.

Çalışmamın son bölümünde ise, camilerde bulunan halılar ve içinde buldukları durum değerlendirilerek halılarımıza sahip çıkılması ve korunması ile ilgili öneriler üzerinde durulmuştur.

Bu araştırma sırasında Milas ve köylerindeki camilerde bulunan halılar incelendi. Bu halılardan geleneksel özellikte olanların fotoğraf ve slaytları çekildi. Halıların teknik ve kompozisyon tanımları yapıldı.

1. TÜRK HALI SANATININ TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişimine Genel Bakış

1949 yılında Sovyet Arkeologların yaptıkları araştırma sonuçlarına göre düğümlü halının vatanı Orta Asya'dır ve ilk düğümlü dokuma örnekleri Türklerin yaşadığı bölgelerde bulunmuştur¹.

Pazırık halısından sonra dokunmuş olan bilinen en eski düğümlü halılar doğu Türkistan'da ele geçirilen küçük parçalardır. M.S. III. ile VI. yüzyıla tarihlendirilen bu halı parçalarının bulunuşundan önce de düğümlü halı tekniğinin bilindiği kabul edilmektedir².

K. Erdmann, doğu Türkistan'ın keçe bölgesi olması nedeniyle düğümlü halıların buraya batıdan gelmiş olabileceğini ileri sürmüştü ve düğümlü halı tekniğinin vatanını Batı Türkistan olarak kabul etmiştir³.

Sibirya'da Altay Dağlarının Pazırık bölgesinde V. Pazırık kurganında araştırmacı S. Rudenko tarafından bulunan Pazırık halısı, dünyanın en eski düğümlü halısı olarak kabul edilmiştir⁴.

S. Rudenko'nun 1949 yılında yaptığı arkeolojik kazılar sırasında ele geçen bu halı M.Ö V. veya III. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵. Kurgan içine biriken suların donması halının günümüze bozulmadan gelebilmesini sağlamıştır. Mumyalaanmış at cesedi, dört tekerlekli araba ve diğer ev eşyaları arasında bulunan Pazırık halısı ilk defa 1953 yılında incelenmiştir⁶.

Halı 189 x 200 cm. boyutlarında kareye yakındır. İnce yün iplikten dokunmuş halının 10 cm² sinde 3600 çift düğüm bulunmuştur. Üç dar iki geniş beş bordürlü halının zemini dama tahtası gibi karelere bölünmüştür. Dıştaki ve içteki dar

¹ Yetkin, 1984, s.8; Aslanapa, 1987, s.9; Diyarbakirli, 1984b, s.5; Aytaç, 1999, s.11; Bayraktaroğlu, 1997b, s.86.

² Erdmann, 1957, s.85.

³ Erdmann, 1957, s.86.

⁴ Diyarbakirli, 1984a, s.1; Yetkin, 1991, s.2; Tekçe, 1998, s.314.

⁵ Yetkin, 1991, s.2; Tekçe, 1998, s.314.

⁶ Aslanapa, 1987, s.9; Diyarbakirli, 1972, s.314.

bordür zemininde grifonlar, birinci geniş bordüründe atlı süvariler, ikinci geniş bordüründe geyik motifleri bulunmaktadır⁷. Atlı süvariler ile geyik motifleri arasındaki dar bordür zemininde nilüfer çiçeğine benzer üsluplaştırılmış desenler yer almıştır⁸. Bu motifin Türklerin “dört bulung” imine uygun bir şekilde güneş simgesi ile nilüfer çiçeği karışımından oluştuğu düşünülmektedir⁹. Aynı motif Rostovizen’e göre M.Ö 700 yıllarında bölgeye gelen İskitler aracılığı ile Pazırık’a ulaşmıştır¹⁰. Halının orta zemini 24 kareye bölünmüştür. Her karenin içine yıldız biçimli çiçekler yerleştirilmiştir. Zemin kırmızı üzerine beyaz, sarı, mavi renklerin hakim olduğu dama tahtasına benzer bir düzenlemeye sahiptir.

S. Rudenko, Pazırık halısını kurgandaki eşyalar ile birlikte İskitlere mal etmiştir. Halının kökenine nesnel açıdan yaklaşan İtalyan bilim adamı Bassagglı ile birlikte Rus bilim adamları Eliseyeff, Kisselev, Rostovtzev ve Simirnov da Pazırık halısının Asya Hunlarına ait olabileceğini ileri sürmüşlerdir¹¹. Buna göre Pazırık halısı, Orta Asya kökenli İskit toplumunun süsleme sanatlarını, aynı bölgede devam ettiren Hunlar tarafından dokunmuştur¹². Pazırık Halısı Moskova’da bulunan St. Petersburg Müzesinde koruma altındadır.

S. Aurel Stein, 1906-1908’de Doğu Türkistan’da yapmış olduğu kazılarda Lou-Lan kuyu mezarında ve Lop-Nor da bir Budha tapınağında ilk düğümlü halı parçalarını bulmuştur¹³. Tek çözgü (Arış) üzerine düğümlenme tekniği ile yapılan bu halıların çözgü ve atkı malzemesi doğal renkte kaba ve sert yünden yapılmıştır. Halı motifleri, eşkenar dörtgen, dikey ve yatay zikzak çizgiler, kancalar, bitkisel motiflere benzeyen geometrik şekillerden oluşmaktadır¹⁴. Bu halı parçaları Londra’da British Museum’da ve Hindistan’da Yeni Delhi Müzesi’nde koruma altındadır¹⁵.

Ele geçirilen bu parçalardan birkaç yıl sonra 1913’te A. Le Cog tarafından Kızıl’da ki bir tapınakta diğer düğümlü halı parçası bulunmuştur. 16 x 26 cm.

⁷ Aslanapa, 1987, s.10; Diyarbakirli, 1972, s.133-134; Aytaç, 1999, s.11.

⁸ Tekçe, 1998, s.317.

⁹ Aytaç, 1999, s.12; Tekçe, 1998, s.319.

¹⁰ Aytaç, 1999, s.13.

¹¹ Aslanapa, 1987, s.10.

¹² Tekçe, 1998, s.317; Diyarbakirli, 1972, s.132.

¹³ Durul-Aslanapa, 1973, s.55; Yetkin, 1991, s.3; Aslanapa, 1972, s.5.

¹⁴ Yetkin, 1991, s.3; Aslanapa, 1987, s.10; Durul-Aslanapa, 1973, s.56-57.

¹⁵ Durul-Aslanapa, 1973, s.55.

boyutlu bu küçük halı, kırmızı zeminli olup üzerinde siyah konturlu sarı zeminli bir kıvrık dal ile ejder kuyruğuna benzeyen motifler içerir. Bu halı parçası Berlin İslam Sanatı Müzesi'nde yer almaktadır¹⁶. Bu halıda tek çözümlere atılan düğümlerin uçları kesilerek örneklerin daha iyi ortaya çıkması sağlanmıştır. Bu teknik, halı dokumacılığının ileri bir göstergesi olmuştur.

Mısır-Fustat' (Eski Kahire) ta 1936 yılında İsveçli K. J. Lamm, XIII. ve XIV. yüzyıllara ait olduğunu ileri sürdüğü 100'e yakın, parça halı bulmuştur. Bu halı parçalarından 29 adedi K. J. Lamm, tarafından yayınlanmış ve bunlardan yedisinin Selçuklu halısı olduğu ileri sürülmüştür¹⁷.

Fustat'ta bulunmuş olan bu parçalar arasında kufi yazı ile yazılmış kitabeli olanlar da vardır. Bunlardan birinde H.102(720/1) veya H.202(817/18) tarihi okunabilmektedir. Abbasi devri halıları olarak kabul edilen bu halı parçalarında çözümlü ipi kaba ve sert yündendir. Tek çözümlü üzerinde düğümlenme tekniği kullanılmıştır¹⁸. Biri 30.5 x 13 cm. diğeri 29 x 32 cm. ölçülerinde olan bu parça halılar bugün Gotheburg Röhs Müzesi'nde ve Stockholm Milli Müzesi'nde bulunmaktadır¹⁹.

İki halı parçası da eşkenardörtgen ve altıgenlerden meydana gelen geometrik örneklerdir. Halı üzerinde açık ve koyu kahverengi, kırmızı, koyu mavi, yeşil, kızıl kahve ve deve tüyü renkleri kullanılmıştır. Bu halılar da teknik açıdan Doğu Türkistan'da bulunan halılarla benzerlik gösterirler.

Türk Halı sanatı,1) Asya Hunları ve İskitler 2) Abbasi 3) Selçuklu halıları olmak üzere üç döneme ayrılır²⁰.

Fustat'ta bulunmuş halı örnekleri dışında VI. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar düğümlü halı tarihinde gelişme görülmemiştir. Konya Alaeddin Camisi'nde Anadolu

¹⁶ Durul-Aslanapa, 1973, s.55.

¹⁷ Öztürk, 1994, s.28; Yetkin, 1991, s.14; Aslanapa, 1989, s.343.

¹⁸ Yetkin, 1991, s.3.

¹⁹ Durul-Aslanapa, 1973, s.57.

²⁰ Durul-Aslanapa, 1973, s.57.(Araştırmacılarca Asya Hunları ve İskit Dönemini temsil eden halı olarak Pazırık Halısı gösterilmektedir).

Selçuklularından kalan Gördes düğümlü halıların bulunması, düğümlü halı tarihinde ilk defa düzenli bir gelişmenin başlangıcını oluşturmuştur²¹.

Konya'da bulunan Selçuklu halıları XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar devam eden halı sanatının ilk temsilcileridir. 1905'te Alman konsolosu M. Loytved, tarafından Konya Alaeddin Camisi'nde keşfedilen sekiz parça halının Selçuklu halısı olduğu kabul edilmiştir. Bu halılar dünyanın en zengin halı koleksiyonuna sahip olan İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi'nde yerini almıştır. Sekiz parça halıdan üçü çok eskimiş fakat bütün olarak ele geçmiştir. Diğer iki parça halı büyük halılardan kalmış küçük örnekler, geri kalan üç parça ise, küçük boy halılardan kalmış parçalardır²². Selçuklu halıları genelde büyük ölçülerde dokunmuştur. 15 m² ye ulaşan örnekler vardır. Renk ve desen kompozisyonu bakımından çeşitlilik gösteren örneklerde, koyu mavi, kırmızı, sarı, kahverengi renkleri kullanılmış ancak asıl zenginlik renk tonları ile sağlanmıştır²³.

Halı desenlerini, eşkenardörtgen, sekiz köşeli yıldız, çengel ve sekizgen gibi geometrik şekillerin yanında stilize bitki motifleri oluşturmaktadır. Geometrik motiflerle süslenen zemin kompozisyonunda sonsuzluk ifadesi açıkça belirtilmiştir²⁴. Bordürlerinde kullanılan kufi yazı dekoru Selçuklu halılarında karakteristiktir. Kufi yazılı bordürler XVII. yüzyıl Anadolu halılarında da yapılmıştır. Ayrıca Avrupalı ressamların tablolarında tasvir edilen halılar ile XV. yüzyıl İran Minyatürlerinde görülen halı tasvirlerinde kufi yazılı bordürlere sık sık rastlamak mümkün olmaktadır²⁵. Selçuklu halısı olarak kabul edilen diğer üç parça halı, Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde 1930 yılında R.M. Riefftahl, tarafından bulunmuştur. Bulunan halılardan ikisi Konya Mevlana Müzesi'ndedir. Bu halılar teknik ve desen yönünden Konya halıları ile aynı özelliktedir. eşkenardörtgen, çengel, sekiz köşeli yıldız motifleri halı desenlerini meydana getirir²⁶. Kayıp olarak bilinen üçüncü halı parçası, İngiltere'de Keir Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Fustat, Konya ve Beyşehir'de

²¹ Yetkin, 1991, s.4.

²² Yetkin, 1991, s.7; Ölçer, 1997, s.16.

²³ Aslanapa, 1987, s.13.

²⁴ Yetkin, 1991, s.7; Durul-Aslanapa, 1973, s.18; Durul, 1965, C.5.s.18.

²⁵ Durul-Aslanapa, 1973, s.57; Güngör, 1984, s.17; Fenmen, 1997, s.80.

²⁶ Yetkin, 1991, s.12.

bulunan toplamı 18 adet olan halılar Selçuklu halıları olarak kabul edilmiştir. Bu 18 halı Türk halı sanatının ilk parlak devrini temsil eder²⁷.

1.2. Batı Anadolu Bölgesi Halıcılığı

Anadolu'da düğümlü halının ilk ortaya çıkışı XI. yüzyıl olarak kabul görür. XI. yüzyıl Anadolu'da Selçukluların hakim oldukları devirdir²⁸. Burada kendi adları ile bir medeniyet kuran Selçuklular, Anadolu halıcılığının önderliğini yapmışlardır. Onlarla birlikte Anadolu'ya gelen beylik ve aşiretler de halı dokumacılığına katılmışlardır.

Anadolu'da halıcılık Selçuklu devletinin başkenti olan Konya'da başlamış ve Orta Anadolu'dan (Kırşehir, Sivas, Ladik) Batı Anadolu'ya (Uşak, Kula, Gördes, Bergama'ya kadar) dek gelişim göstermiştir²⁹.

XIII. yüzyıl Türk halıcılığının gelişmesinde ilk basamağı oluşturur. Konya Alaeddin Camisi'nde bulunan, şehrin adını da alan sekiz parça halı, dönemini ve Selçuklu halı sanatını en iyi şekilde temsil eder. Sade bir kompozisyona sahip Selçuklu halıları geometrik şekiller ile stilize bitki motiflerinden oluşmaktadır. Bordürlerinde geometrik karakterli kufi yazılı kompozisyonlar bulunur³⁰.

XIV. yüzyıldan itibaren Konya adı ile tanınan bu halıların yanında ikinci bir grup halı görülür³¹. Beylikler dönemi olarak bilinen XIV. ve XV. yüzyıl halıları bu ikinci grubu oluşturur. Bu halılar hakkındaki ilk bilgilerimiz Avrupalı ressamların tablolarında resmedilmiş dönem halılarından sağlanmıştır³². XIV. yüzyılda Anadolu'yu gezen İbni Batu da seyahatnamesinde Anadolu halılarını överek çeşitli ülkelere ihraç edildiklerini belirtmiştir³³. XIV. – XV. yüzyıl Beylikler dönemi halılarının olasılıkla Batı Anadolu bölgesinde dokunmuş olmaları ve desenlerinin

²⁷ Yetkin, 1984, s.8; Aslanapa, 1989, s.348.

²⁸ Erdmann, 1957, s.86; Güngör, 1984, s.20.

²⁹ Işıksaçan, 1964, s.7; Öney, 1997, s.52; Bodur, 1984, s.10.

³⁰ Işıksaçan, 1964, s.9; Güngör, 1984, s.23.

³¹ Işıksaçan, 1964, s.9-10; Erdmann, 1957, s.99.

³² Öney, 1997, s.50.

³³ Öney, 1989, s.51; Güngör, 1984, s.21.

Orta Asya Türk Halı Sanatı ile yakın bir benzerlik göstermesi Anadolu halı sanatı açısından önemlidir³⁴.

Pazırık halısında görülen zeminin karelere bölünmesi geleneği IX. yüzyılda Samerra'da bulunan halılarda Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemine ait olan Fustat (eski Kahire) halılarında ve özellikle batı Anadolu Bölgesi halılarında devam etmiştir. Dikili ve Bergama (İzmir), Ayvacık ve Ezine (Çanakkale) halı ve düz dokuma yaygılarında zeminin karelere bölünmesi geleneği XIV. ve XV. yüzyıl halıları ile aynıdır³⁵.

Beylikler dönemi halıları soyut hayvan figürleri ile bezendiği için hayvan figürlü halılar olarak da bilinir. Bu halılardaki desen özellikleri Osmanlı devri Kafkas ve Bergama halılarında da görülmektedir³⁶.

Hayvan figürlü halılar üzerinde ilk toplu değerlendirme, K. Erdmann tarafından yapılmıştır. Bu halılarda genellikle zemin büyük ve küçük karelere bölünmüş, her karenin içerisine sekizgenler bunların içine de hayvan figürleri yerleştirilmiştir³⁷. Bu halılarda resmedilen hayvan figürleri durumlarına göre dört grupta toplanmıştır:

1. Tek hayvan figürleri, çift ve tek başlı kartal tasvirli halılar.
2. Bir ağacın iki tarafında karşılıklı kuş figürlerinin olduğu halılar.
3. Tek kuş veya dört ayaklı bir hayvanla doldurulmuş olan halılar.
4. Geometrik alanlar içine hayvanların çift olarak yerleştirilmesinden oluşan halılar.

Bu orjinallerin dışında özellikle özgün halılar arasında başka kompozisyonlarda olanlar da vardır. Hayvan figürlerinin geometrik bölümlerin dışına yerleştirildiği veya geometrik sahaların tamamen ortadan kaldırıldığı, hayvan

³⁴ Öney, 1997, s.50.

³⁵ Öney, 1997, s.51; Bodur, 1984, s.10.

³⁶ Aslanapa, 1997, S.3, s.24; Yetkin, 1991, s.61.

³⁷ Işıksaçan, 1994, s.9.

figürlerinin yan yana veya kaydırılmış eksenler üzerinde sıralandığı kompozisyonlu halılar da yapılmıştır³⁸.

Hayvan figürlü halıların bilinen en eski örneği Ming Halısıdır. Orta İtalya'da bir kilisede bulunan ve daha sonra Roma'da bir antikacıya satılan halı, 1890'da W.von Bode tarafından Berlin Müzesi'ne kazandırılmıştır³⁹.

Hayvan figürlü halılar Avrupalı ressamın tablolarında Meryem'in tahtı altına veya yere serilmiş olarak tasvir edilmiştir. Bu halıların hepsi orijinal değildir. Bazı halılarda orijinalle bağdaşmayan hayali farklılıklar görülmektedir. Geometrik bölümler içine yerleştirilen hayvan figürlü halılar en çok resmedilen halı tasvirleri arasında başarılı kopyalardır⁴⁰.

Avrupalı ressamın tablolarındaki halı tasvirli örneklere bakarak hayvan figürlü halıların çok yaygın olduğunu ve fazla sayıda Avrupa'ya ihraç edildiklerini söyleyebiliriz⁴¹. K. Erdmann, hayvan figürlü halının Konya halı grubu ile benzerlik taşıdığını fakat bu halıların dokunduğu merkezin Konya ve Doğu Anadolu olmadığını, muhtemelen Batı Anadolu olduğunu ileri sürmektedir⁴². Batı Anadolu bölgesinde dokunan XIV. – XV. yüzyıl Anadolu halılarında zemini hayvan motifleriyle süsleme geleneği Orta Asya Türk sanatı geleneğidir. Orta Asya Türk mitolojisinde kullanılan siren, sfenks gibi hayvanlar tılsımlı yaratıklar olarak tanımlanır ve bu Anadolu halılarında da aynı anlamlar taşıyarak kullanılmıştır⁴³. XV. yüzyıl başında hayvan figürlü halı örnekleri çeşitlenmiş halılarda tek olan hayvan figürleri yerini çift veya daha fazla hayvan motiflerine terk etmiştir. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hayvan figürlü halıların yerini geometrik formlu yeni bir halı çeşidi almıştır; bu gruptaki halılar Holbein Halıları'nın başlangıcını temsil etmiştir⁴⁴. "Holbein Halıları" grubunun öncüleri, Assisi ve Floransa ekolünün ressamları tarafından betimlenmiştir. Bu halılar ressam H Holbein tarafından resmedildiği için aynı isimle literatüre geçmiştir.

³⁸ Yetkin, 1991, s.19-20; Erdmann, 1957, s.99-100.

³⁹ Yetkin, 1991, s.20; Aslanapa, 1997, s.40; Aslanapa, 1989, s.350

⁴⁰ Aslanapa, 1987, s.37.

⁴¹ Öney, 1989, s.53.

⁴² Erdmann, 1957, s.100.

⁴³ Öney, 1997, s.50.

⁴⁴ Işıksaçan, 1964, s.10; Erdmann, 1957, s.10.

Beylikler dönemi ardından gelişen XV.- XVI. yüzyıl Erken Dönem Osmanlı Halıları olarak kabul edilen bu halılar, Batı Anadolu bölgesinde XIV. ve XV.yüzyıl halı geleneğini devam ettirmiştir⁴⁵.

Holbein halıları dört grupta toplanmaktadır.

1. Grup halılarda, soyut - bitkisel motiflerden meydana gelmiş eşkenardörtgenler, kaydırılmış eksenler üzerinde sonsuzluk prensibine göre sıralanır. Halının bordürlerinde kufi yazıdan geliştirilmiş şekiller bulunmaktadır.

2. Grup halılar, 1. Tiple aynı kompozisyonludur; fakat bu halılarda geometrik motifler yerini soyut bitkisel motiflere bırakır. Kontur çizgileri kaldırılır. Bu tipteki halıları Venedikli İtalyan ressam L. Lotto resmettiği için Lotto halıları olarak kabul edilir.

İlk iki tipteki Holbein halılarının daha sonraki yıllarda yapılmış Uşak halıları ile olan teknik ve desen benzerliğinden dolayı Uşak bölgesinde yapıldığı açıkça belirtilmiştir.

3. Grup halılar, eşit büyüklükteki kare ve dikdörtgenlerin üst üste sıralandığı bir bölümlene gösterir. Bu bölümlene şekli ile bunlar hayvan figürlü halıların kompozisyon şemasına bağlanır. Kare veya dikdörtgen bölümler içerisinde yer alan sekizgenin içi yıldız ve girift geometrik şekiller ile dolgulanmıştır.

4. grup halılar ise 3. grup Holbein halılarının farklı şeklidir. Bu halılarda ortadaki büyük sekizgenin etrafında daha küçük sekizgenlerin gruplaşması vardır. 3. ve 4. grup halıların da Bergama ve bölgesinde dokunduğu kabul edilmektedir⁴⁶.

Selçuklu halılarının ana motiflerini oluşturan sekizgen şekilleri ve bu şekillerin ortalarına yerleştirilen sekiz köşeli yıldız formları Bergama halılarında bazı değişiklikler göstererek tekrar edilmiştir. Aynı şekilde Selçuklu halılarındaki eşkenardörtgen biçimli formlar büyük boyutlarda ve çeşitli biçimlerde Bergama

⁴⁵ Öney, 1997, s.50-52; Bayraktaroğlu, 1997b, s.86; Gürçağlar, 1998, S.45, s.125.

⁴⁶ Yetkin, 1984, s.9; Gürçağlar, 1998, s.125-126; Aslanapa, 1987, s.65-94; Aslanapa-Durul, 1973, s.70-78.

Halılarında yaşatılmıştır. Selçuklu halılarının bir diğer özelliği olan kufi yazılı bordürler de Bergama halılarında bir örgü şeridi şeklinde devam etmiştir⁴⁷.

Ayvacık, Ezine (Çanakkale), Dikili ve Bergama (İzmir) halı ve düz dokuma yaygılarında görülen zeminin karelere bölünmesi geleneği XIV. – XV. yüzyıl halılarından farklı değildir.

Batı Anadolu bölgesinde Bergama kadar ünlü bir halı merkezi de Uşak'tır. Uşak halıları XVI. yüzyılın en tanınmış örnekleridir. Bu halıların tarihi Orta Asya'dan gelen yörük topluluklarına dayanmaktadır. Murat Dağ ve Ahır Dağ yaylaları ile Manisa, Aydın kışlaları arasında kalan Uşak, o dönem için önemli bir halıcılık merkezidir⁴⁸.

Uşak halıları, desenlerine göre "Madalyonlu Uşak" ve "Yıldız Madalyonlu Uşak" olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Türk halılarında madalyon şekli ilk defa XVI. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Madalyon şemasının İran'da minyatürlü yazmaların tezhipli sayfalarında ve kitap süsleme sanatından halı sanatına geçtiği kabul edilmiştir⁴⁹.

Madalyonlu Uşak halılarında, halıların ortasında büyük bir madalyon yer alır. Madalyonun içi rumi ve palmet desenleriyle dolgulanır. Halının köşelerinde, ortadaki madalyonun yarım simetriği, kenar kısımlarda ise yıldız biçimli dört madalyon parçası görülmektedir. Böylelikle halı yüzeyini yedi madalyon sırası oluşturmaktadır. Halının kenar bordürlerinde kufi yazılar çin bulutu motifi ve çifte rumili kıvrık dallar ile çiçek desenleri kullanılmıştır. Genellikle ana zemin mavi, ortadaki madalyon zemin kırmızıdır. En önemli örnekler orta madalyonun koyu kırmızı, kenardaki madalyonların ise açık mavi olanlarıdır⁵⁰.

XVI. yüzyıl başından itibaren teknik ve desen yönünden süratle gelişen Madalyonlu Uşak halıları, Avrupa'ya da ihraç edilmiştir. VIII. Henry'nin kraliçe Elisabeth zamanında, 1570'de kopya edilen bir aile resminde, ayakları altına serilmiş

⁴⁷ Bodur, 1984, s.9.

⁴⁸ Samuk, 1984, s.107; Ersoy, 1984, s.14.

⁴⁹ Aslanapa, 1987, s.103; Yetkin, 1991, s.87; Yetkin, 1984, S.2, s.9.

⁵⁰ Deniz, 1985, s.10; Durul-Aslanapa, 1973, s.82; Yetkin, 1991, s.88.

madalyonlu Uşak halı tasviri örneğini görmek mümkündür⁵¹. İkinci grubu temsil eden yıldızlı Uşak halıları, sekiz köşeli yıldız madalyonlar ve eşkenardörtgen biçimli madalyon şemalarının kaydırılmış eksenler üzerinde alternatif sıralamasını gösteren bir örnek oluşturmuştur. Burada kullanılan yıldız şekilli madalyon halının tam ortasını belirtmediği için, bunların sıralanışında sonsuzluk olgusu yaratılmaktadır⁵².

Yıldızlı Uşak halıları daha küçük ölçüde yapılmıştır. 4 m. den uzun olan örneklerine pek rastlanmaz. Bu halılarda, koyu kırmızı bir zemin ve üzerinde koyu mavi veya açık mavi yıldız ve eşkenardörtgen biçimindeki madalyon sıralaması yer almaktadır. Madalyonların içleri sarı ve kırmızı palmet ve rumi çiftleri ile dolgulanmıştır. Zeminin arka fonunda, köşeli dallar üzerinde serpilmiş çok renkli çiçek desenleri yerleştirilmiştir⁵³.

Uşak halıları XVII. yüzyılda klasik dönem örneklerini devam ettirirken yeni halı örnekleri ortaya çıkmıştır. XVI. yüzyıl sonlarında Uşak halılarının şöhreti bütün Avrupa'ya yayılır. Avrupa'nın asil aileleri, üzerinde kendi armaları bulunan Uşak halısı siparişi vermişlerdir⁵⁴. Polonyalı Wiesiolowski ailesinin armasını taşıyan madalyonlu Uşak halısı (Berlin Müzesi'nde) ve Krakovi'de Wavel'de bulunan halı, sipariş üzerine yapılmış örneklerden biridir⁵⁵.

XVI. ve XVII. yüzyıla tarihlendirilen kuşlu ve çintemanili motifli halılar da Uşak Halısı olarak bilinir. Kuşa benzetilen motiflerden dolayı kuşlu denilen halılarda asıl motif stilize edilmiş çiçeklerdir. Bu halının İstanbul ve Konya müzelerinde örnekleri olduğu gibi dünya müzelerinde, özel koleksiyonlarda da aynı örneklerini görmek mümkündür.

Beyaz zeminli olan bu halı örneklerine envanterlerde 1571-1572 Arşidük Ferdinand 1578'de imparator Maximilian II ve 1545-1568'de Fransa Kraliçesi Elisabeth'in terekelerinde rastlanıldığını O. Aslanapa'nın Türk Halı Sanatının Bin Yılı adlı eserinde görmek mümkündür⁵⁶.

⁵¹ Aslanapa, 1987, s.107; Samuk, 1984, S.32, s.113.

⁵² Aslanapa, 1987, s.107; Yekin, 1984, S.2, s.9.

⁵³ Yetkin, 1991, s.93; Samuk, 1984, S.32, s.127.

⁵⁴ Aslanapa, 1972, s.93; Durul-Aslanapa, 1973, s.80.

⁵⁵ Aslanapa, 1987, s.107.

⁵⁶ Aslanapa, 1987, s.120-121; Yetkin, 1991, s.106, Yetkin, 1994, s.9.

Kuşlu halılar desenlerinden ötürü ortaya çıkışından çok sonraları da taklit edilmiştir⁵⁷.

Beyaz zeminli halılardan daha küçük bir sınıfı oluşturan çintemani desenli halılardır. Çintemani motifi üç yuvarlak ve iki dalgalı çizgiden oluşmuştur. Bu desenler kaplan ve leopar postlarındaki şekillere benzetilmiştir. XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıl sonuna kadar devam eden Uşak halıları XVIII. yüzyıl sonunda bozulmaya başlamıştır⁵⁸.

2. MİLAS YÖRESİ VE MİLAS HALICILIĞI

Milas yöresi ve halıcılığı araştırılırken bölgenin coğrafi yapısı, tarihi ve halıcılığın bu süreç içinde gelişimi incelenmiştir.

2.1. Milas Yöresinin Coğrafi Durumu

Milas Anadolu'nun güney batısında yer alan Muğla ilinin önemli bir ilçesidir. Haritada da görüldüğü gibi kuzeyinde Bafa Gölü, Beşparmak Dağları, Çomak Dağ, doğusunda Kuru Kümes, Akdağ, Marçalı Dağları , Güneyinde Kerme Körfezi, batısında Sodra Dağı, Bodrum Yarımadası ve Mandalya Körfezi ile çevrilidir⁵⁹. Şehir batısında yükselen Sodra Dağı'nın doğu eteklerinden ayrılan 4 tepe ile bu tepeler arasındaki düzlükler üzerine kurulmuştur⁶⁰.

Cumhuriyet dönemi öncesinde Menteşe Sancağı'nın kazası, XX. yüzyıla değin Menteşe yöresinin en önemli yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Büyük Menderes Vadisi'nin orta ve aşağı kesimlerinin güneyinde yer alan bölgeye Menteşe denir⁶¹.

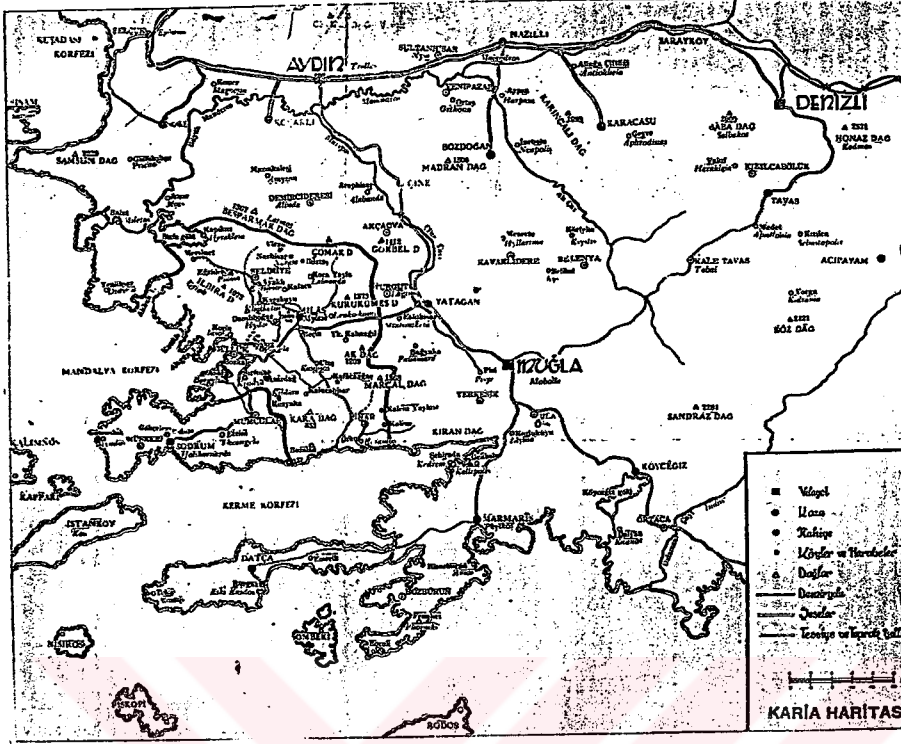
⁵⁷ Yetkin, 1991, s.107.

⁵⁸ Aslanapa, 1987, s.121-123; Yetkin, 1984, S.2, s.15, Samuk, 1984, s.130-131.

⁵⁹ Akarca, 1954, s.1-64

⁶⁰ Darkot, 1997, C.8, s.311.

⁶¹ Adıyeke, 1994, s.6.

Akdeniz ikliminin hakim olduğu Milas'ta yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlıdır. Bitki örtüsü tipik Akdeniz karakterindedir. Zeytin, çam ağaçları ve makiler çevreye hakim durumdadır.

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde Milas'ı "*Şehri Milas sahrasının garp canibinde Su dere (Sodra) Dağı'ndan bir top menzili baid bir taşlık bayır üzere bin haneli safi kagir bina evli ve üzerleri toprak örtülü bağı ve bahçeli ve limon ve turunç ve nar ve incirli şehirdir*" diye tanımlar⁶².

2.2. Milas Yöresinin Tarihçesi

Kuzeyde Cevizli ve Karanlık Dağları, doğuda Baba Dağı, Honoz Dağ, Bozdağ ve Dalaman Çayı ile sınırlanan bölgeye eski dönemlerde Karia adı verilir, Karia bölgesi Fethiye ilçesi dışında, bugünkü Muğla, Aydın ilinin batısı ile Denizli ilinin güneybatısı olarak kabul edilir. Bölgenin batısını Ege Denizi, güneyini de Akdeniz çevirir. Milas bu bölgelerin batısında bulunur⁶³. Kent Erken I. Binden

⁶² Evliya Çelebi, Seyahetneme, C.9, İstanbul, 1935, s.208-209

⁶³ Akarca, 1954, s.53.

başlayarak Karlar ve Leleglere yerleşim yeri olmuştur. Ege kıyıları ile adalar nüfusunun göçlerine, doğudaki istilacıların saldırısına maruz kalmış bir bölge olan şehrin, ne zaman kurulmuş olduğu kesin olarak bilinmemektedir⁶⁴.

Şehrin kuruluşu ile ilgili kesin bir bilgi bulunamadığı gibi, şehrin isminin etimolojisi hakkında da tam bir açıklık yoktur. Milas'ın ismi eski ve yeni kaynaklarda, Mylasa, Milasa, Milaxo, Melaso, Melaxo şeklinde yazılmıştır. Mylasa isminin İ Ö 2. Binyıl Anadolu Luvi dilinden, ya da İ Ö 1. Binde devamları olan Karya ve Leleg dilinden geldiği görülmektedir⁶⁵.

Bizanslı Stephanus'un anlattığı bir efsaneye göre şehrin adının, rüzgarlar hakimi Ailos neslinden Mylassos'tan gelmiş olabileceği söylenmektedir⁶⁶.

Milas şehrinin Türkler tarafından hangi tarihte fethedildiği hakkında kesin bir bilgi yoktur fakat, Latmos (Beşparmak) dağlarındaki keşişlerin 1079 senesinde Türk akınları sonucu manastırlarını terk etmek zorunda kaldıkları bildirilir⁶⁷. Daha sonra Bölge tekrar Bizans hakimiyeti altına girmiştir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden sonra Selçuklu İmparatorluğu'nun sınır bölgelerine yerleştirilen kuvvetli göçebe Türk kabileleri Bizans topraklarına sık sık akınlar düzenleyerek sahile kadar inmişlerdir. Şehir Türkler tarafından ilk kez 1261 yılında fethedildi ise de bu tarihten sonra da birkaç kez Türkler ve Bizanslılar arasında el değiştirmiştir. Daha sonra Mentеше Beyliği'ne geçmiştir⁶⁸.

Milas, Mentеше oğullarının ilk zamanlarında beyliğe başkentlik etmiştir. Şehir bu döneme ait Türk mimari tarihinin değerli yapıtlarıyla bezenmiştir. XIV. yüzyılda ünlü gezgin İbn-Batu da Milas'tan geçerken bu eski kültür merkezinden övgüyle söz eder ve zengin akarsuları, verimli arazisi, bağ ve bahçeleri ile mamur bir şehir ve Anadolu'nun en güzel köşelerinden biri olduğunu söyler⁶⁹.

⁶⁴ Darkot, 1997, C.8, s.312; Akurgal, 1998, s.295; Akarca, 1954, s.54.

⁶⁵ Adıyeke, 1994, s.10; Umar, 1999, s.56-57.

⁶⁶ Darkot, 1997, C.8, s.312; Akarca, 1954, s.76.

⁶⁷ Darkot, 1997, C.8, s.313; Akarca, 1954, s.62.

⁶⁸ Darkot, 1997, C.8, s.313.

⁶⁹ Cengiz, 1998, s.77.

Osmanlı'nın bölgede güçlenmesi ile Menteşe beyleri, Anadolu beyliklerinin yanında yer almıştır. Menteşe Beyliği, I. Beyazıt zamanında (1391-92) Osmanlı yönetimine girmiştir. Ankara Savaşı ile birlikte Menteşe Beyi'nin askerleri Timur'un yanında savaşa katılır. Bu çerçevede beylik kısa bir süre için bağımsızlığına kavuşsa da 1415 yılında tekrar Osmanlı yönetimine katılmıştır. XV. yüzyıldan itibaren ise Menteşe Anadolu Eyaletine bağlı bir sancak durumundadır⁷⁰.

XIX. yüzyılda Milaslı Abdülaziz Ağa ailesi tarafından adalardan Rum aileler davet edilmiştir. 1908 yılına ait Aydın salnamesinde Rumlardan nüfuslarının 3200 kişi olduğu yazılmıştır⁷¹.

2.3. Milas Halılarının Tarihçesi

Milas Anadolu'nun güneybatısında, Türkmen boylarının en eski yerleşim bölgelerinden biridir. Bölge örf, adet, giyim tarzları ile Türkmen kimliğini korumuştur. Milas yöresinde kendine özgü karakteristik özellikleri ve biçemi olan halılar dokunmuştur⁷².

Anadolu halıcılığına ilişkin en eski bilgi coğrafyacı Mağribli İbni Said tarafından verilmiştir. İbni Said "Kitab bast ül arz fittül ve'l arz" adlı eserinde Bizans batı Anadolu'sundan söz eder ve şunları açıklar. "*Bu bölgenin batısında Türkmen dağları ve Türkmen ülkesi bulunur. Türkmenler Türk soyundan büyük bir kavimdir. Selçuklular devrinde Rum ülkesini feth etmişlerdir. Bunlar sık sık kıyılara kadar giderek akınlarda bulunurlar. Türkmen halılarını dokuyan bu Türkmenlerdir.*" Coğrafyacı eserindeki "Türkmen halıları" sözü ile bunların önemli ve tanınmış halılar olduklarını ifade etmektedir⁷³.

Türkmenlerle birlikte Milas'a gelen halı geleneğinin XVIII. yüzyıl ortasında ya da XIX. yüzyıl başlarında veya daha da erken bir süreçte mi başladığı kesin olarak

⁷⁰ Adıyeke, 1994, s.11.

⁷¹ Uykucu, 1983, s.220

⁷² Cengiz, 1998, s.77.

⁷³ Sümer, 1984, s.46.

bilinmemektedir⁷⁴. Kaynaklara göre ise Muğla Yöresinde XVI. yüzyılda seccade halılarının dokunduğu kabul edilmektedir⁷⁵.

Milas yöresi halıcılığının, XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren geliştiği, XVIII. ve XIX. yüzyıllar boyunca bölgede halı dokunduğu bilinmektedir⁷⁶. Milas halılarının XVII. yüzyıla tarihlendirilen örnekleri bugüne kadar bulunamamıştır. Elimizdeki dokumalar ise XVIII. yüzyıl sonu, XIX. yüzyıl başlarına ait örneklerdir. Bunlar, İstanbul'da Türk ve İslam Eserleri Müzesi ile Vakıflar Müzesi'nde sergilenmektedir⁷⁷.

XVIII. – XIX. yüzyıla tarihlendirilen halılar genellikle seccade olanlardır.⁷⁸ XVIII. – XIX. yüzyılda Gördes ve Uşak'ta dokunduğu düşünülen Transilvanya seccadeleri⁷⁹ XIX yüzyıl Milas halılarını da etkilemiştir⁸⁰.

XVIII. – XIX. yüzyıl Milas halıları kullanılan desen ve renk özelliklerine göre klasik (geleneksel) ve barok stili olarak ayrılır⁸¹.

Klasik seccadelerde mihrap eşkenar dörtgen şeklindedir⁸². Mihrabın üstünde bir alem, kenarlarda stilize bitki motifleri, zeminde ise geometrik dolgular bulunur. Alınlıklar, simetrik olarak yerleşen stilize çiçek motifleri ile dolgulanır,⁸³ mihrabın içe bakan yüzlerinde ince saplı küçük çiçekler görülür⁸⁴.

XVIII. yüzyılda dokunan klasik Milas halılarında açık sarı, deve tüyü, seftali kırmızısı, mercan kırmızısı, mor, açık ve koyu kahverengi, açık yeşil, beyaz, çivit mavi, renkleri konturlarda ise siyah renk kullanılır ve bu renklerin çoğu doğal boyar maddelerden elde edilirdi⁸⁵.

⁷⁴ Cengiz, 1998, s.77.

⁷⁵ Deniz, 1987, S.49, s.13.

⁷⁶ Deniz, 1987, S.49, s.13; Akarca, 1954, s.40; Bensoussan, 1982, vol.5.no.2,s.120.

⁷⁷ Cengiz, 1998, s.77.

⁷⁸ Deniz, 1987, s.14.

⁷⁹ Transilvanya Seccadeleri, 1919'dan itibaren Romanya'daki Transilvanya bölgesinde bulunan halılardır. bkz.Batari, 1977, S.11, s.2; Akarca, 1954, s.40.

⁸⁰ Bensoussan, 1982, s.120.

⁸¹ Bensoussan, 1982, s.120.

⁸² Deniz, 1987, s.14.

⁸³ Aslanapa, 1987, s.

⁸⁴ Deniz, 1987, s.15.

⁸⁵ Cengiz, 1998, s.79; Aslanapa, 1987, s.182.

Halı araştırmacılarınca barok stil olarak adlandırılan Türk halıları, Osmanlılarda Sultan Abdülmecit döneminde mimari ve sanatta Avrupa etkisinin yoğun olarak yaşandığı dönemlerde üretilmiştir. Milas yöresinde dokunan barok stili halılarda, düz çizgiler yerine zigzaglarla belirlenmiş bordürler, yan yana yer alan aynı rengin iki gölgesi, konturları olmayan motifler görülür. Klasik Milas Halı tonları kullanılmış olsa da koyu renkler bunlarda kullanılmıştır⁸⁶.

XVIII. ve XIX. yüzyıl klasik Milas halı geleneği devam ederken, zeminin bir veya iki kareye bölündüğü halılar da yapılmıştır. Zemin örnekleri farklı olan halılar çeşitli renklerde yapılmış, dikdörtgen şekillerle doldurulmuştur. Başta kalan kısımlar stilize edilmiş küçük çiçeklerle bezenmiştir⁸⁷.

XVIII.-XIX. yüzyıl Milas halılarında zeminin karelere bölünmüş örnekleri aynı tarihlerde yöreye gelen Türkmenlerin etkisini taşır. Bu gruptaki Milas halıları , Beylikler devri halıları ile Holbein halılarının 3. ve 4. grubu ile benzerlik gösterir⁸⁸.

XVIII.-XIX. yüzyıl Milas halılarında ilginç bir örnek de “Ada Milas” halıdır. Bunlarda halının tamamı kenar bordürlerinin yan yana sıralanmasından oluşur⁸⁹. Her bordürün içindeki motifler genelde birbirinin tekrarıdır. Yan yana sıralanan desenler arasına stilize edilmiş küçük motifler yerleştirilmiştir⁹⁰.

Milas halıları içinde yer alan diğer örnek ise orta zemine doğru daralan düz halılardır. Orta zemin geometrik ve bitkisel desenlerle dolgulanmıştır. Mihrabın yerinde kenar sularının genişliğinde zemin yer alır. Bu halılarda orta zemin düzenlemeleri çeşitlilik gösterir⁹¹.

XVIII.-XIX. yüzyıl Milas halılarında tamamen yün malzeme kullanılmış, halılar kök ve doğal boyalar ile renklendirilmiştir. Bu dönemdeki halıların bir çoğunda 10 cm² de 1500, 1 m² de 150000 düğüm bulunmaktadır⁹². Modellerde ve malzemelerde farklılıklar görülse de XX. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Milas

⁸⁶ Bensoussan, 1982, s.120.

⁸⁷ Deniz, 1987, s.15.

⁸⁸ Deniz, 1987, s.18.

⁸⁹ Bayraktaroğlu, 1988, S.1, s.57.

⁹⁰ Cengiz, 1998, s.77.

⁹¹ Uzun, 1987, s.56.

⁹² Deniz, 1987, s.14.

halılarında önceki yüzyılın etkileri kolayca seçilebilmektedir⁹³. Günümüz Milas halıları olarak isimlendirilen ve 1950 yılından bu yana dokunan Milas halıları daha çok Karacahisar, Ören, Mezgit, Gürceğiz, Akçakaya, Bayırköy, Dereköy, Kısırlar, Bahçeburun, Döttepe köyleriyle Gereme köyleri olarak bilinen Bozalan, İkizköy, Pinarköy ve Türkevleri köyleri ile Bodrum sınırlarında kalan Karaova adı verilen köylerde dokunmaktadır. Bunlar içerisinde Karacahisar, Bozalan ve Karaova en önemli halı dokuma merkezleridir⁹⁴.

2.4. Doğal Boyamada Kullanılan Boyar Maddeler

Piren (*Hypericum empetrifolium*): Sarı piren olarak ta bilinir. Çalısı dik olarak büyüyen yarım metreden fazla boylanmayan iğne yapraklı yuvarlak kenarlı bir çeşit makidir⁹⁵. Akdeniz bölgesinde yaygın olarak yetişir. Pirenden şap kullanılarak ve birlikte mordanlama yöntemi ile sarı renk elde edilir. Milas yöresinde yaygın olarak kullanılan bir boya bitkisidir⁹⁶. Bitkinin toprak üzerinde kalan tüm kısmı boyama sırasında kullanılabilir. Bol miktarda guercetin boyar maddesi içerdiği için oldukça değerli bir bitkidir⁹⁷.

Ceviz (*Junglans regia*): Anadolu'nun hemen her yerinde bulunan bir bitkidir. Cevizin kabuğundan, yaprağından ve özünden boyar madde elde edilir. Cevizin kabukları üzerinde siyah lekeler belirmeye ve çatlamaya başladığı zaman toplanır. Boyama işlemine hemen geçilmeyecekse güneşte kurutulur veya kapalı bir kap içinde saklanır⁹⁸.

Ceviz yün ve ipeği mordansız olarak ta boyayabilme özelliğine sahiptir. Ceviz yaprağı ile koyu kahverengi renk mordan kullanmadan da elde edilir⁹⁹. Rengin gücü materyalin toplandığı mevsime göre ya da sadece kabukların ve yaprakların kullanımına göre değişir. Elde edilen renk pürü zeytin yeşilinden koyu, çikolata kahvesine kadar değişiklik gösterir¹⁰⁰.

⁹³ Deniz, 1987, s.15.

⁹⁴ Deniz, 1987, s.15.

⁹⁵ Enez, 1987, s.47.

⁹⁶ Eyüboğlu-Okaygün-Yaraş, 1983, s.87.

⁹⁷ Enez, 1987, s.47.

⁹⁸ Eyüboğlu-Okaygün-Yaraş, 1983, s.56; Öztürk, 1999, s.29.

⁹⁹ Baylav, 1963, s.736.

¹⁰⁰ Miller, 1980, s.260.

Palamut meşesi (*Quercus Macrolepis*): Boyu 20 m.den fazla gövde çapı da 1 m. kadar olan bir ağaçtır. Ülkemizde batı Anadolu bölgesinde yetişir. Orta ve doğu Anadolu'da seyrek olarak bulunabilir. Tanen bakımından zengin bir bitkidir. Palamut meşesinin meyvesi pelit ve kadeh olmak üzere iki kısımdan meydana gelir. İkisine birden palamut adı verilir. Boyama sırasında genellikle kadeh kısmı kullanılır. Palamutlar boyama işlemine öğütülmüş ve bir gün önceden suda ıslatılmış olarak gelir¹⁰¹.

Palamut bitkisinden haki yeşil, hardal rengi, sarı, kahve renkleri ve bu renklerin tonlarını elde etmek mümkündür.

Ergene: 1 m. yüksekliğinde yaprakları testere gibi sivri, kökü havuç biçiminde olan otsu bir bitkidir. Bu bitkinin kökünden boyar madde elde edilir. Kökü kesildiği zaman içinin sarı olduğu görülür. Bitkinin kökü daha sonra kullanılmak üzere kurutulabilir. Ergene bitkisi şap mordanlı yüne sarı, krom mordanlı yün ile hardal rengini verir¹⁰². Milas yöresine özgü bitki olması bakımından önemlidir.

Hayıt (*Vitex agnus-castus*): Beş parmak ağacı, yemen safranı olarak ta bilinir. Ülkemizde kuzeyde Bursa (Nilüfer Vadisi), Trabzon, Giresun, illerinde güneyde Adana, Hatay, Mersin, Tarsus illerinde batıda Muğla (Dalaman, Köyceğiz, Milas), İzmir, Manisa illerinde bulunur¹⁰³. Yapraklarından yeşil renk elde edilen ağaç ya da çalı durumunda bulanabilen kokulu odunsu bir bitkidir. Asıl yetişme alanı tropik ve subtropik iklim bölgeleri olup az miktarda ılıman iklimli bölgelerde de yetişir¹⁰⁴.

Yarpuz (*Mentha pulegium*) : 10-15 cm. boyunda kokulu bir yabancı nane bitkisidir¹⁰⁵. Yarpuz bitkisi Milas ve çevresinde Yarpız olarak ta bilinir. Bu bitkinin yetiştiği bölgeler İzmit (Sapanca), Adapazarı, Bursa, Kastamonu, Ankara (Çubuk Deresi, Elma Dağ), Zonguldak, Rize, Malatya, Antalya, Denizli ve Muğla illeridir¹⁰⁶.

¹⁰¹ Öztürk, 1999, s.52; Enez, 1987, s.60.

¹⁰² Eyüboğlu-Okaygün-Yaraş, 1983, s.57.

¹⁰³ Baylav, 1963, s.738; Uysal, 1989, s.4.

¹⁰⁴ Öztürk, 1999, s.41.

¹⁰⁵ Eyüboğlu-Okaygün-Yaraş, 1983, s.99.

¹⁰⁶ Baylav, 1963, s.743.

Yarpuz önceden şapla mordanlanmış yünle kirli sarı, krom mordanlı yünle kahverengi vermektedir. Yarpuzdan geleneksel yöntemle gri renk elde edilir. Bunun için Yarpuz bitkisi su içinde kaynatıldıktan sonra içine paslı çiviler atılıp 15 gün bekletilir. Bu süre içinde suyun rengi kararır. Bu suyla boyanan yünler gri renk alır¹⁰⁷.

Kök boya (Rubia Tinctorum) : Buna kırmızı kök ya da yapışkan otu da denir. Bu ağaç her yıl dallanan kök gövdelerinde küçük dikenler taşıyan helezonlu mızraklı yapraklar ile çevrilmiş 1,5 m. yükseklikte bir bitkidir. Kök boya bitkisi verimli toprakta yetişir. Ancak toprağın kuru olmaması gerekir. Batı ve orta Anadolu'da tarımı yapılır. Sentetik boyaların üretilmeye başlaması ile kök boya tarımı büyük ölçüde azalmıştır¹⁰⁸.

Ziraatı oldukça güç ve masraflıdır. Kök boyanın yetişmesi için boyalık denilen tarlaların beş altı kez sürülmesi, topraktaki taşların çok iyi ayıklanması gerekir. Kök boyanın kalitesini etkileyen önemli bir faktör de köklerin düzgünlüğüdür. Bitki geliştikçe kökün portakal rengi kırmızıya döner. Genellikle kırmızı olan bitki kökü toprağın durumuna göre sarı, pembe ve başka renklere de dönüşebilmektedir¹⁰⁹.

Kök boya ülkemizde her bölgede yetişse de özellikle Manisa (Demirci, Gördes, Soma, Konya, Aksaray, Niğde, Kayseri, Kırşehir, Çorum, Yozgat, Amasya, Tokat, Maraş yörelerinde çok yaygındır¹¹⁰. Kök boyadan değişik mordanlar kullanma yöntemiyle pek çok renk elde edilebilmektedir. Şap yerine demir tuzları ile mordanlardan yün üzerinde koyu kırmızıdan menekşe-kahverengi, mor ve siyah renklere kadar farklı tonlara ulaşılabilir¹¹¹.

Mordanlar : Doğal boyarmaddeler boyama işlemi sırasında tek başına kullanıldığında yün lifleri ile doğrudan ve kendiliklerinden bağlanmazlar bağlansalar

¹⁰⁷ Eyüboğlu-Okaygün-Yaraş, 1983, s.99.

¹⁰⁸ Enez, 1987, s.13; Eyüboğlu-Okaygün-Yaraş, 1983, s.74.

¹⁰⁹ Baykara, 1998, s.66; Karadağ, 1997, S.2, s.40.

¹¹⁰ Öztürk, 1999, s.45; Uysal, 1989, s.14; Baylav, 1963, s.739.

¹¹¹ Enez, 1987, s.14.

bile iyi sonuç vermezler. Boya maddelerin bağlanmasını sağlamak veya boya etkisini güçlendirmek için aracı olarak kullanılan maddelere mordan denir¹¹².

2.5. Boyar Maddeler Uygulama Yöntemleri

Milas halılarında yeşil renk olarak kullanılan; haki yeşil, fıstık yeşili, ceviz yeşili, piren yeşili, palamut yeşili renklerinin elde edilmesi ile ilgili bilgiler; Pinar köyü günümüz dokumacılarından Melek Kuşak'tan alınmıştır. Haki yeşil elde edilmesi için 10 lt. su ve gelep başına 1 yemek kaşığı şap, ½ kova kurutulmuş ceviz yaprağı ve payam yaprağı (badem yaprağı) karışımı birlikte kaynatılır. 4 gelep ip (8 çile olup 1 kg'a denktir.) kaynayan mordanlı su içine ilave edilir. Kaynatma işlemine 1-2 saat devam edilir. Kaynama süresi artar ise rengin koyuluğu artar. Boyalı ve mordanlı su içerisinde çıkarılan ipler dere kenarlarından getirilen balçık çamuruna atılır, 1 gün süre ile bekletilir ve bol su ile durulanarak gölgede kurutulur.

Fıstık yeşil elde edilmesinde ise bir avuç kurutulmuş hayıt yaprağı ile bir avuç kurutulmuş badem dalı şapla birlikte kaynatılır. Şap gelep başına bir yemek kaşığı kadar atılır. Hayıt yaprakları, badem dalı mordanlı su içerisinde kaynatılırken yün iplikleri ilave edilir. Birlikte yapılan boyama işlemi sırasında malzemeler 1-2 saat süreyle kaynatılır. Açık yeşil istenirse kaynama süresi sonunda ipler çıkarılır daha koyu renk istenirse kaynama süresi uzatılır. Boya kazanından çıkarılan ipler bol su ile yıkanır, gölgede kurutulur.

Ceviz yeşili elde edilmesi için ½ kg ceviz kabuğu ve hayıt bitkisi karışımı ile 4 gelep ip 7 lt. su içinde kaynatılır. Kaynama süresi artar ise rengin koyuluğu artar. Süre sonunda ipler çıkarılıp bol su ile yıkanır, gölgede kurutulur.

Piren yeşili elde edilmesi için 5 gelep yün ipi bir güğüm su (yaklaşık 10 lt.) ve gelep başına 1 yemek kaşığı şap ½ kg pirenle kısık ateşte kaynatılır. Kaynayan su içerisine bataklık çamuru ilave edilir. Çamurun mayalanması için bir gün bekletilir. Boyanan ipler kazandan çıkarılıp asılır. Daha sonra bol su ile durulanarak gölgede kurutulur.

¹¹² Öztürk, 1999, s.61; Enez, 1987, s.3.

Palamut yeşili elde edilmesinde ise yine pirendeki ölçüler kullanılır piren yerine öğütülmüş palamut bitkisi şap mordanlı suya eklenir. Hepsini birlikte 10-15 dakika kaynatılır, boyanan yün ipi boyalı sudan alınarak balçık çamuruyla karıştırılır. Yarım saat bekletildikten sonra çamurdan çıkarılır ve bol su ile durulanarak gölgede kurutulur. İşlem sonucu palamut yeşili elde edilir.

Melek Kuşak'tan alınan bilgilere göre; Milas halılarında sarı renk için Palamut, ergene, piren, çitlembik bitkilerinden faydalanılır. Bütün bitkiler için farklı boya tarifleri verilmiştir.

Palamut sarısı elde edilmesinde, 6-7 lt. su ve gelep başına 1 yemek kaşığı şap kısık ateşte bir süre kaynatılır. Kaynatılan mordanlı su içerisine ½ kg palamut bitkisi ilave edilerek 15 dakika daha kaynatılır. 4 gelep (1 kg) yün ipi kaynayan boyalı suya eklenir ve bu şekilde kaynamaya bırakılır. Rengin açık yada koyu olma durumuna göre kaynama süresi ayarlanabilir. İstenilen renk elde edilmişse boyalı sudan çıkartılan ipler bol su ile durulanarak gölgede kurutulur.

Ergene sarısı elde edilmesinde aynı ölçülere ergene bitkisi ilave edilir mordanlı su ile birlikte bir süre kaynatılır. Boyalı su içerisine eklenen yün ipleri 1-2 saat kaynatıldıktan sonra kazandan çıkarılıp soğumaya bırakılır ve gölgede kurutulup soğuk su ile durulanır. Tekrar kurumaya bırakılır. Bu işlem sonucunda açık sarı elde edilir.

Piren sarısı elde edilmesinde 4 gelep ip için 6-7 lt. su, gelep başına bir yemek kaşığı şap kullanılır. ½ kg piren bitkisi ile şap ilaveli su kaynatılır, iyice kaynatılan boyalı su içerisinden boya bitkisi çıkartılır. Boyanacak olan ipler kazana atılır ve tekrar kaynatılır. 1-2 saat kaynatılan ipler rengin durumuna göre boyalı sudan çıkartılır, bol su ile durulanır ve gölgede kurutulur. Boyama neticesinde çıkan renge yörede piren sarısı denir. Piren sarısı, Milas halılarında çok fazla kullanılan bir renk olması bakımından önemlidir.

Çitlembik (çetirmik) sarısı elde edilmesinde çitlembik 4 gelep ip için 6-7 lt. su, gelep başına bir yemek kaşığı şap kullanılır. ½ kg çitlembik bitkisi ile şap ilaveli su kaynatılır. Kaynayan su içine, boyanacak olan ipler atılır ve tekrar kaynatılır. 1-2

saat kaynatılan ipler boyalı sudan çıkartılır, bol su ile durulanır ve gölgede kurutulur. Boyama sonucunda açık sarı elde edilir. Boyanan ipler kök boyalı su içerisine atılıp tekrar kaynatılırsa daha koyu bir sarı renk elde edilir.

Kahverengi elde edilmesi için, palamut bitkisi ile açık sarı renginin elde edilmesi arasında kullanılan boyalı su içerisine ½ kg ceviz kabuğu ve 1 yemek kaşığı şap ilave edilerek 15 dakika tekrar kaynatılır. karışım içerisinden alınan ipler bol su ile durulanarak asılır.

Kırmızı rengin elde edilmesine yönelik bilgiler Çömlekçi köyü dokumacılarından Emine Oral'dan aktarılmıştır. Bu rengin elde edilmesinde kullanılan kök boya bitkisi yörede dil kanatan veya boya otu olarak da bilinir. Kırmızı rengin elde edilmesi şöyledir. Kurutulmuş kökler öğütüldükten sonra 2 gün su içerisinde bekletilir ve çürümeye bırakılır. Boyama sırasında bu boyalı su kullanılır. 4 gelep ip (1 kg) 10 lt. su içine atılır gelep başına 1 yemek kaşığı şap ilave edilir. Önceden hazırlanan boyalı su kazana ilave edilir. Kısık ateşte yavaşça kaynatılır. Su içerisine limon tuzu ilave edilerek rengin sabitleşmesi sağlanır ve aynı zamanda parlak kırmızı elde edilir. Renklerin koyu olması istenirse kaynama süresi ile birlikte boyar madde bitkisinin oranı arttırılır.

3. ARAŞTIRMA İNCELEME YAPILAN MİLAS CAMİLERİ

Milas ve köylerinde yapılan araştırmalarda sadece geleneksel Milas halılarının bulunduğu camilerdeki halılar ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu halıların bulunduğu camiler aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Hacı İlyas Cami :

Menteşe oğulları zamanından kalma bir camidir. Cami Orhan Bey zamanında, 1330 (H. 730) da inşa edilmiştir. Kitabesinde banisinin ismi "Salahaddin" olarak okunur. Batı Anadolu'nun en eski camilerindendir. Cami biri giriş kapısının üzerinde, diğeri son cemaat yerinin dışındaki kitabeye göre 1855-1856 yıllarında Hacı Ömer Ağazade Hacı İsmail Ağa tarafından, 1920-1921 yıllarında Hacı Eminzade Süleyman tarafından tamir ettirilmiştir. Caminin bulunduğu yer Hacı

İlyas Mahallesi olarak bilinir¹¹³. 18 adet eski Milas halısı bulunmuş bunlardan 12 adeti incelenmiştir.

3.2. Ulu Cami :

Milas'ın en büyük camisidir. 1378 (H. 780) yılında Ahmet Gazi tarafından Balavca Deresi kenarına inşa edilmiştir¹¹⁴. 1879 yılında tamirat görmüştür. Camide 13 adet eski Milas halısı envanterlenmiş bunlardan 6 adeti incelenmiştir.

3.3. Belen Cami :

1750-1751 (H. 1164) de yaptırılmıştır. Cami Hisarbaşı tepesi üzerine inşa edilmiştir¹¹⁵. 2 adet eski Milas halısı envanterlenmiş ve incelenmiştir.

3.4. Firuz Bey Cami :

Menteşe Beyliği'nin Osmanlılar tarafından fethinden hemen sonra inşa edilmiştir. Giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre 1394 (H. 797) de Sultan Bayazıt 'in Mentеше Valisi, Hoca Firuz Bey tarafından yaptırılmıştır. Caminin üzeri kurşunla kaplı olduğu için, yörede Kurşunlu Cami olarak da bilinir.¹¹⁶ 4 adet eski Milas halısı envanterlenmiş bunlardan 2 adeti incelenmiştir.

3.5. Karacahisar Cami :

Kapısındaki kitabeye göre 1321 yılında inşa edilmiştir. Dört adet eski Milas halı örneği envanterlenmiş ve incelenmiştir¹¹⁷.

3.6. Pinar Cami :

Cami 1312 yılında inşa edilen cami, günümüzde kullanılmamaktadır. 1974 yılında Sadettin Ertuğrul ve eşi Zekiye Ertuğrul tarafından halen kullanılmakta olan

¹¹³ Akarca, 1954, s.95; Aslanapa, 1989, s.213.

¹¹⁴ Akarca, 1954, s.96; Aslanapa, 1989, s.213.

¹¹⁵ Akarca, 1954, s.98; Aslanapa, 1989, s.213.

¹¹⁶ Akarca, 1954, s.99.

¹¹⁷ Cami kitabesinden alınan bilgiye göre.

yeni cami yaptırılmıştır. Pinar Camisi'nde on adet halı envanterlenmiş ve incelenmiştir¹¹⁸.

3.7. Bozalan Cami :

Camisi'nin yapım tarihi bilinmemektedir. Camide bir adet Milas seccade örneği envanterlenmiş ve incelenmiştir¹¹⁹.

4. MİLAS CAMİLERİNDE BULUNAN MİLAS HALILARININ SINIFLANDIRILMASI

Halıların sınıflandırılmasında kompozisyon özellikleri dikkate alınmıştır.

4.1 Mihraplı Milas Halıları

Mihraplı Milas halıları kompozisyon özelliklerine göre kendi arasında beş ayrı sınıfta incelenebilmektedir.

4.1.1. Boğumlu Mihraplı Halılar

Boğumlu mihraplı Milas halı ve seccadelerinin ilk ortaya çıkışı XVIII. yüzyıl olarak kabul edilir¹²⁰. Bu gruba giren örneklerde mihrap eşkenar dörtgen şekillidir¹²¹.

Levha 10,a'da, mihrabın üçgen şekilli boğumlu kısmında "yan hameyli" deseni yer almıştır (Levha 23,a). Mihrabın içe bakan yüzleri "delebi" desenleri ile bezenmiştir (Levha 33,b). Halının mihrap boşluğu beyaz, ana zemin kırmızı renktedir. Orta zeminde ard arda yerleştirilmiş küçük göbekler ile "top yıldız" (Levha 18,c), "turunçlu göl" (Levha 31,a), motifleri kullanılmıştır. Halıda üç dar bir geniş bordür bulunmaktadır. Her bordürde farklı motifler kullanılmıştır. Dar bordürler üzerinde, "testere" (Levha 21,b), "kaydırmalı su" (Levha 19,d), "çiçekli

¹¹⁸ Cami kitabesinden alınan bilgidir.

¹¹⁹ Cami kitabesinden alınan bilgidir.

¹²⁰ Aslanapa, 1987, s.182; Bensoussan 1982, vol.5, s.120.

¹²¹ Deniz. 1987, s.14.

su” (Levha 19,a) motifleri işlenmiştir. Bu halıda dar bordürler “ala boncuk” motifleri ile çevrilmiştir (Levha 33,c). Geniş bordüründe “cingıllı cafer” motifi kullanılmıştır (Levha 29,b).

4.1.2. Düz Mihraplı Halılar

Halıda, iki geniş bordür yan yana sıralanmıştır (Levha 4,b). Zeminde ortaya doğru bir daralma vardır. Orta zemin düz mihraplıdır. Mihrap tepe noktasında kesişir. Mihrabın dış yüzeyinde “delebik” motifi kullanılmıştır (Levha 33,b). Halıda mihrap boşluğu beyazdır. Bu boşluğu “anahtar” motifleri doldurur (Levha 23,c). Üç dar, iki geniş beş bordür bulunur. Dar bordürler üzerinde “çentik” (Levha 19,b), “feslice” (Levha 25,d), motifleri kullanılmıştır. Geniş bordürlerde görülen “Ada Milas” motifi vardır (Levha 28,a). Ortaya doğru daralan düz mihraplı zemin “kaz ayağı” motifleri ile bezelidir (Levha 34,a). Ana zemin kırmızıdır, bordürlerde ise sarı, kahve, yeşil ve beyaz renkleri kullanılmıştır.

4.1.3. Çift Taraflı Düz Mihraplı Halılar

Halıda , mihrap düz ve çift taraflıdır (Levha .3,a). Mihrabın içinde dörtgen bir göbek kullanılmıştır. Göbekten zemine doğru uzayan ince dallar ve dalların ucunda “bakla çiçekleri” motifi yer almaktadır (Levha 24,a). Kahverengi tonlarının kullanıldığı orta zemin “vazolu” (Levha 23,b), “top yıldız” (Levha 18,c) ve “sakarcık” (Levha 34,d) motifleri ile bezenmiştir. Halı, üç bordürlüdür. Ortadaki geniş bordürde “yıldızlı su” motifi bulunur (Levha 20,a). Halıda sarı, kahverengi ve turuncu renkleri kullanılmıştır.

4.1.4. Çift Taraflı Basamaklı Mihraplı Halılar

Halıda, mihrap merdiven şeklinde daralarak yükselmektedir ve mihrap kolları tepe noktasında üçgen şeklinde birleşir (Levha 6,b). Mihrap boşluğunu “tütün yaprağı” motifi doldurur (Levha 33,a). Orta zeminde büyük bir madalyon vardır. Madalyonun etrafı çiçek motifi ile çevrilmiştir.

Halıda, üç bordür yan yana sıralanmıştır. Ortadaki bordür en geniş olanıdır. Kırmızı, mavi, yeşil, sarı ,kahverengi ve beyaz renkleri kullanılmıştır. Bu tür halı örneklerinin 1950'lerden önce dokunduğu kabul edilir¹²².

4.1.5. Çift Taraflı Kancalı Mihraplı Halılar

Halıda, mihrabın iç ve dış çeperi kancalıdır (Levha 5,a). Mavi zeminli mihrap boşluğu “tütün yaprağı” motifleri ile bezenir (Levha 33,a).

Dörtgen şekilli göbek motifleri halının orta noktasını belirtecek biçimde ana zemini dolgular. “turunçlu göl”motifi göbek desenini oluşturmuştur (Levha 31,a). Bu motifin içi çiçekler ile dolgulanmıştır. Halı üç bordürlüdür. Orta bordür en geniş olanıdır. Geniş bordür üzerinde “cıngıllı cafer” motifi bulunmaktadır (Levha 29,b).

4.2. Madalyonlu Milas Halıları

İkinci grubu oluşturan bu halılar çeşitli tiplerde karşımıza çıkar. Kare, dikdörtgen, altıgen şeklinde yapılan madalyonlar dışında, Karacahisar Göbeklisi olarak bilinen örnekler bu grubu temsil eder¹²³.

Halının ortasında alt alta kare madalyonlar yerleşmiştir (Levha 2,b). Madalyonların içi eşkenardörtgen şeklinde motifler ile dolgulanmıştır. Bu motifler kendi içinde dört eşit parçaya bölünmüştür. Kare madalyonların köşelerinden “kaz ayağı” motifleri zemine doğru uzanmaktadır (Levha 34,a).

Halının koyu kırmızı zemini üzerinde büyük bir madalyon bulunmaktadır (Levha 8,a). Köşelerde ise ortadaki madalyonun $\frac{1}{4}$ 'ü yer almaktadır. Köşe madalyonlar ortada birleşerek çift taraflı mihraplı bir düzen oluşturmuştur. Üç bordürlü olan halıda, iki dar bir geniş bordür bulunmaktadır. Geniş bordür “cafer” motifi ile bezenmiştir (Levha 29,b). Sarı, kırmızı, turuncu, mavi ve kahverengi, beyaz renkleri kullanılmıştır.

¹²² Deniz, 1987, s.14.

¹²³ Deniz, 1987, S.49, s.18.

4.3. Dar Zeminli Düz Halılar (Ada Milas)

Halıda, zemin küçük ve büyük bordürlerin yan yana sıralanmasından oluşmaktadır (Levha 16,a). Ana zemin ortaya doğru daralmaktadır. Zeminde “eli belinde” motifi kullanılmıştır (Levha 22,b).

Bu halı, beş bordürlüdür. İki dar bir geniş, bir ara bordürden oluşmaktadır. Dar bordürlerinde “çentik” (Levha 19,b), “kösele”(Levha 18,a), “paralı su” (Levha 33,d) ve “köpek izi”(Levha 18,b) motifleri kullanılmıştır. Halının geniş bordüründe “kaz ayağı” (Levha 34,b), motifi ile “don ayağı” (Levha 25,a) motifi birlikte yer almaktadır.

5. CAMİLERDE BULUNAN HALILAR VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Genel olarak Türk Halı Sanatı tarihinin incelenmesinde, cami halılarının önemli olmasının nedenleri, araştırma yapılan cami halılarının bugünkü durumları aşağıda açıklanmıştır.

5.1. Geleneksel Halı Kilim Tarihi Bakımından Cami Halılarının Önemi

Anadolu’da camiye halı ve kilim sermek eskiden beri devam eden bir gelenektir¹²⁴. Eski bir İslam geleneği olan vakıf anlayışı ile yapılan camiler, vakfeden kişi veya hayır işlemek ve sevap kazanmak isteyenler tarafından bağışlanan halılarla döşenir. Bu halı ve kilimlere bağışlanmış eşya anlamına gelen “teberrukat” eşyası denir¹²⁵.

Günümüz Anadolu da yaygın bir gelenekte ölümlük – dirimlik halı dokumalarıdır. Bu dokumalar dokuma bilen veya bilmeyen kadınların öldükten sonra üzerine serilip, mezarlık dönüşünde camiye bağışlanmak üzere yaptıkları halılar ve

¹²⁴ Deniz, 1994, s.283; Acar, 1975, S.4, s.21

¹²⁵ Bayraktaroğlu, 1995, S.33, s.29.

kilimlerdir¹²⁶. Bu dokumalar alınıp satılamaz ya da sergi amaçlı kullanılamaz. Herhangi bir nedenle camiye serilen bu halı ve kilimler camilerin malıdır¹²⁷.

Vakıf geleneğimiz sayesinde günümüze gelebilen dokuma yaygılar, insanların mütevazı olanaklarıyla yaptığı cami ve mescitleri doldurmuştur. Yüzyıllar boyunca her evin tezgahı bir yada bir çok kez mescit ve camiler için düzgün parçalar dokumuştur. Tanrı ile kul arasında araç olma fikriyle üretilen seccadeler ile büyük boyutlu halılar camiler için dokunmuş ve oraya vakfedilmişlerdir¹²⁸.

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde cami, zaviye, medrese gibi kurumların halı kilim vb. gibi sergi ihtiyacı, bağış geleneği dışında vakfedilerek ya da vakıf gelirleriyle satın alınarak temin edilmiştir¹²⁹.

Bugüne kadar yayınlanmış olan vakfiyeler tahrir defterleri muhasebe bilançoları ve şeriye sicillerinden yola çıkarak cami, mescit, zaviye, şifahane gibi dini ve sosyal yapıların sergileri bir kişi tarafından hediye edilir, aynı zamanda da vakfedilir. Bu sergiler eskidikçe vakıf geliriyle satın alınması şart koşulur¹³⁰.

Camiye halı ve diğer düz dokuma (cicim, kilim, zili) yaygıların vakfedildiğine ait Hacı İbrahim Paşanın H.1162 (M.1748) tarihli vakfiyesi örnek gösterilir. Bu vakfiye de Erzurum'un çifte hamam mahallesinde kendi arsası üzerine yaptırmış olduğu camiye verilmek üzere vakfettiği halı ve dokuma yaygılar ile ilgili olarak ve iki adet uşakki secade ve bir yeşil, çuka sırf seccadesi ve bir sağır çuka seccade ve bir kürsü minderi ve on adet münakkaş, horasani kebir halı ve dört adet münakkaş horasani sağır halı ve tatlerinde yirmi adet keçe denilmektedir¹³¹.

İlçe ve belde camilerinde çeşitli halı tiplerinin bulunması bu halıların oraya başka yörelerden ya da yakın çevreden getirildiğini gösterir¹³².

¹²⁶ Deniz, 1994, s.283; Bayraktaroğlu, 1994, s.195.

¹²⁷ Deniz, 1994, s.284; Öney, 1997, S.52, s.1.

¹²⁸ Kayıpmaz, 1991, s.55; Acar, 1975, S.4, s.21.

¹²⁹ Deniz, 1994, s.284; Pelit, 1984, S.2, s.13.

¹³⁰ Deniz, 1994, s.284.

¹³¹ Deniz, 1994, s.284.

¹³² Barışta, 1995, S.25, s.211; Kayıpmaz, 1994b, S.23, s.57.

Farklı gelenekten gelen yaygıların ise, bu camilere vakfedileceği göz önüne alınarak dikkatli incelenmesi gerekir. Çünkü bu yaygılar Anadolu geleneksel halı ve kilim tarihinin aydınlanması açısından önem taşımaktadır¹³³.

Ülkemizde halı ve düz dokuma yaygılarımızın titizlikle incelenmesini sağlayan bir çok bilim adamı ve araştırmacımız yıllardır cami ve mescitlerimizdeki yaygı teberukatının önemini belirtmiş ve bunların daha iyi şartlarda korunması ve envanterinin daha iyi yapılması için uyarılarda bulunmuşlardır¹³⁴.

1914 yılında eski adıyla Evkaf Nezareti çeşitli cami, türbe, tekke gibi yapılardan toplanan teberukat eşyası ile Evkaf-ı İslamiye müzesini yeni adıyla Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ni kurmuşlardır. Daha sonra Anadolu'daki çeşitli camilerden toplanan halılar sergilenmek için İstanbul Sultan Ahmet Cami Hünkar Kasrında toplanmıştır. Buradaki eserler 1979 yılında açılan Vakıflar müzesine geçmiştir¹³⁵.

Vakıflar müzesinde 14.-15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan devredeki Anadolu Türkmen halıları, hayvan figürlü halılar, Holbein ve Lotto halıları Batı Anadolu ve Uşak halıları ile İran Kirman ve Kafkas halıları sergilenmektedir. Aynı devreye ait 17.-19. yüzyıl da ortaya çıkan , Konya-Ladik, Gördes, Kula ve Milas gibi halı merkezlerinde dokunmuş seccadeler de bulunmaktadır¹³⁶.

5.2. Cami Halılarının Günümüzdeki Durumu

Günümüze gelebilen çok sayıda halı, kilim ve düz dokuma yaygılar da diğer sanat eserlerimiz gibi yurt dışına kaçırılmıştır¹³⁷. Antika halı, kilim ve düz dokuma yaygılara karşı duyulan ilgi arttıkça, camilerde bulunan bu örnekleri korumak sorun olmuştur. Özellikle halı tüccarlarının köyleri dolaşarak camilerde ve halkın elinde bulunan değerli örnekleri toplayıp yerine fabrika halısını vermeleri, halkın ise yeni

¹³³ Kayıpmaç, 1994a, s.57.

¹³⁴ Kayıpmaç, 1994a, s.57.

¹³⁵ Bayraktaroğlu, 1997a, s.29.

¹³⁶ Bayraktaroğlu, 1997a, s.29.

¹³⁷ Acar, 1975, s.21.

olmasına neden olmuştur¹³⁸. Camilerimiz için diğer bir tehlike de süpürmesi ve temizlenmesi zor oluyor endişesiyle eski halıların kaldırılıp yerine düz yeşil renkte dokunmuş fabrika halılarının serilmesidir. Böylece camiye halı ve kilim bağışlama geleneği vakıf sistemi ve geleneklerin getirdiği kuralları ortadan kaldırmıştır. Yüzlerce yıllık tarihi geçmişin yerini kimliksiz bir yeşil halı almıştır¹³⁹.

Kültür mirası halı ve kilimlerimizin bugünlere ulaşabilmesi vakıf geleneğimiz sayesinde. Ancak bakım ve onarımı yapılmayan, havalandırılmayan bir köşede rutubet içinde bırakılan¹⁴⁰ ve çürümeye terk edilen dokumalar güve yumakları arasında eriyip yok olmaktadır¹⁴¹. Hiç olmazsa değerlendirilmesin düşüncesiyle, yarı yıpranmış halde elimize geçen parçaları da soba altlarına, eşiklere veya abdest taburelerine sermek, ya da odun kömür ihtiyacını karşılamak için değiş tokuş yapmak halıların elden çıkmasını körüklemektedir¹⁴². Her maddenin fabrikasyona dönüştüğü modern çağda, el dokuması kültür ürünlerini saklayıp gelecek nesillere aktarmak önemli bir konudur¹⁴³. Bu nedenle yerli ve yabancı bir çok yazar yayınlarında Anadolu'daki camilerde bulunan değerli halılardan söz ederek, bu halıların bir an önce araştırılıp incelenmesini ve müzelerde değerlendirilmesini belirtmiştir¹⁴⁴.

1980 yılında Vakıflar genel müdürlüğünce yapılan çalışmada halı, kilim ve düz dokuma yaygılar cami görevlileri üzerine zimmetlenmiş ancak koruma için yeterli bir çare olmamıştır. Bu uygulama cami görevlilerinin eğitim almalarını gündeme getirmiştir. Buna ilave olarak kültür ürünlerinin sergilenebileceği yeni etnografya müzeleri açılmalı ve bu ürünler müzelerde korunmalıdır. Sadece eski örnekler değil yeni dokunan örneklerin de karakteristik olanları müzelerde saklanmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır¹⁴⁵.

¹³⁸ Deniz, 1994, s.287.

¹³⁹ Deniz, 1994, s.287; Öney, 1997, S.1, s.52.

¹⁴⁰ Kayıpmaz, 1994a, s.56.

¹⁴¹ Deniz, 1994, s.288.

¹⁴² Kayıpmaz, 1994a, s.56.

¹⁴³ Deniz, 1994, s.288.

¹⁴⁴ Bayraktaroğlu, 1995, s.325.

¹⁴⁵ Deniz, 1994, s.288; Öney, 1997, S.1, s.52.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilinen en eski halı dokuma örneklerinin Türk düğümü ile yapılmış olması Türk halı sanatındaki tekniğin çok eski olduğunu göstermektedir. XI. yüzyılda Selçuklular ile Anadolu'ya gelen düğümlü dokuma sanatı XVIII. ve XIX. yüzyıl boyunca gelişimini sürdürmüştür. Bu dönemden sonra dokunan yeni halı tipleri birbirlerine bağlantılı olarak gelişerek kendi içinde çeşitlenmiştir. Bu çeşitlilik Anadolu'da geleneksel ve yöresel desenlerin birlikte kullanıldığı halı tiplerini ortaya çıkarmıştır. Bu halılar arasında yer alan Milas halıları da kullanılan malzeme, (yün, pamuk vb) renk, desen ve kompozisyon özelliklerinden dolayı Batı Anadolu bölgesi halıcılık merkezlerinden en önemlisi olmuştur.

Renk, desen ve malzeme özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelenekselliğini devam ettiren Milas halılarının örneklerini, Milas'ın camilerinde rastladığımız eski halılarda da görebilmekteyiz.

Anadolu da yaygın bir gelenek olan, camilere bağışlanmak üzere verilen halılar, kilimler ve diğer düz dokuma yaygılar tamamen o caminin malıdır. Bu dokumalar herhangi bir şekilde dışarıya çıkarılamaz ve satılamaz. Farklı gelenekten gelen, üzerinde değişik motiflerin, renklerin ve kompozisyonların yer aldığı bu düz dokumalar, halılar ve kilimler her cami için ayrı bir kültür mirasıdır. Camilerdeki bu çeşitli dokumaların hangi yöreye ait olduğu nereden geldiği, bize bu bölgede yaşayan toplulukların gelenek ve görenekleri hakkında da bilgi vermektedir. Camilerde bulunan bu, çeşitli halı dokumalarının tek tek ele alınıp incelenmesi, Anadolu geleneksel halı ve kilim tarihinin aydınlanması, gizli kalmış motiflerin ve renklerin ortaya çıkarılması açısından önemli olmuştur.

Milas camilerinde yapılan Milas halılarının araştırılması, motif ve kompozisyon özelliklerinin tek tek incelenmesi değişik tipteki Milas halılarının ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Bu nedenle Milas halıları kendi içinde boğumlu mihraplı, düz mihraplı, çift taraflı düz mihraplı, çift taraflı basamaklı mihraplı, çift taraflı kancalı mihraplı, madalyonlu, dar zeminli düz halılar (ada Milas) olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Sınıflandırılmaya tabi tutulan halılar üzerindeki pek çok motifte çizimi yapılarak yöresel adları ile birlikte konmuştur.

Bölge ekonomisine önemli katkısı olan Milas halıcılığı, geleneksel özelliklerini yitirmeden gelişmesini sürdürmelidir. Bu gelenekselliğin içinde yer alan doğal boyamacılık sanatı korunarak desteklenmeli ve geliştirilmelidir. Bununla birlikte camilerde bulunan çeşitli halıların korunması, alınması gereken aşağıdaki önlemler ile sağlanabilir.

1-Camilerde bulunan eski halıların her türlü bakım ve onarımı uzman kişiler tarafından yapılmalıdır.

2-Yaz aylarının çok sıcak geçtiği yörelerde halılar sık sık havalandırılmalı böcek ve güve kovucu ilaçlar ile halıların korunması sağlanmalıdır.

3-Cami görevlileri halı kilim ve diğer düz dokuma yaygılar konusunda eğitilmeli ve bilgilendirilmelidir.

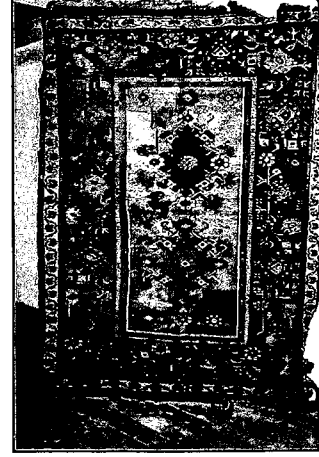
4-Kültürel ve sanatsal değeri yüksek olan halılar için müze açılmalı ya da mevcut müzelerde koruma altına alınmalıdır. Sadece eski halılar değil yeni dokunan orijinal örneklerin yer aldığı karakteristik halılarda müzelerde sergilenmelidir.

7. KATALOG

1 – Milas Turunçlu Göl Madalyonlu

Levha 1 a

Tarih	: XVIII. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 45
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 111 x 149 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Beyaz kirmen yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Bordo yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı, turuncu, sarı, mor, açık mavi, gri, beyaz, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: Üç bordürlüdür. Başlangıçtaki beyaz zeminli dar bordür ile geniş bordür etrafını mor renkli ince şerit çevreler. Dar bordür üzerinde “armut çiçeği” motifi, kırmızılı geniş bordürde “cığıllı cafer” deseni yer alır.

Ana zemini iki farklı dar bordür çevreler. Bu bordür “mum” deseni ile bezelidir. Ortada aynı eksen üzerinde sıralanan madalyonlar bulunur. Madalyonlu zeminde “turunçlu göl” deseni yer almaktadır.

2 - Milas K peli

Levha 1 b

Tarih	: XX.yüzyıl başları
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 52
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 106 x 160 cm.
Kalite	: 10 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Y�n
�zɡ� (Arış)	: Kirli beyaz, y�n iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kahverengi y�n iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 20 cm.
Renkler	: Sarı, gri, beyaz ve siyah
Desen ve kompozisyon	: Halı dört bordürlüdür. Bord�rleri birbirinden

“ala boncuk” motifi ayırır. Dıştan içe doğru “ entik” desenli ince bordür ve beyaz zeminli “kösele” motifli ikinci dar bordür ard arda sıralanır. Sarı zeminli ana bordürü sekizgen şekilli motifler dolgular. Her sekizgen şekil kendi içinde dört parçaya ayrılır. Her parça içine kare şekilli motifler yerleşir. Böylece dilimli parçalar birleşerek altıgen form oluşur.

Siyah zeminli dördüncü bordür, kırmızı konturlu, beyaz renkli “armut çiçeği” desenleri ile süslenir. Orta zemin aynı eksen üzerinde yer alan basit geometrik şekiller ve rozet çiçeklerden oluşur. Orta zeminde bir ters bir düz yerleştirilen “küpeli” motifleri bulunur. “top yıldız” ve “top  i ek” desenleri de zemini dolgular. Zemin kenar çizgileri üzerinde “delebik” motifleri sıralanır.

3 - Milas Sandıklı

Levha 2 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 12
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 134 x 206 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 2 x 4 = 8 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı (vermiyon), sarı, koyu kahverengi, krem kırmızısı, beyaz, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: “Sandıklı” desenli Milas halısıdır. Beş bordürü vardır. Dıştaki ince bordürü “ala boncuk” motifleri çevreler. Başlangıçtaki dar bordür zemini “testere” motifi ile süslenir. Beyaz zeminli ikinci dar bordür üzerine “yıldızlı su” motifi bir ters bir düz yerleştirilir. Üçüncü dar bordür kahverengidir. Bordür zemininde “paralı su” motifleri yer alır. Sarı zeminli geniş bordür üzerinde “bacaklı tabakalı” motifleri bulunur.

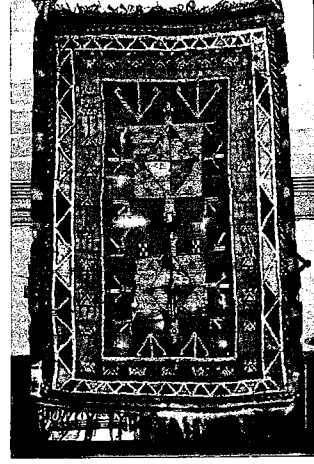

Beşinci ve son bordürü halının zeminini çevreler. Beyaz zeminli beşinci bordür üzerinde stilize çiçek motifleri yer alır. Geometrik şekilli “sandıklı” motifli madalyon orta zeminde aynı eksen boyunca yerleşir. Madalyonların alt ve üst kısmını sekizgenler içerisine yerleşen sekiz köşeli “yıldızlı top” motifleri dolgular. Halının orta zemin kenarları “delebik” motifleri ile bezelidir.

4 - Milas Kare Madalyonlu Milas

Levha 2 b

Tarih	: XVIII. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 64
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 94 x 143 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 2 x 3 = 6 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Kırmızı kirmen yün iplik-çift büküm tek kat
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 18 cm.
Renkler	: Kırmızı, turuncu, sarı, çivit mavi, açık pembe, beyaz, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: Üç bordürlüdür. Başlangıç bordürü en ince bordürüdür.

Kırmızı zeminli bu bordürde, küçük kareler kaydırmalı şekilde üst üste sıralanır. İkinci bordür biraz daha geniştir. Bu bordür zemininde karşılıklı olarak bir ters bir düz yerleştirilmiş “muska” desenleri yer alır. Üçüncü bordür halının en geniş bordürüdür. Turuncu zeminli bordürde stilize bitki motifleri bulunur.

Kırmızı renkli ana zemin sarı renkli bir şerit ile çevrelenir. Bu zeminde kare şeklinde iki madalyon alt alta sıralanır. Madalyonların içi eşkenardörtgen şekilli formlar ile bezelidir. Kare madalyonların köşelerinde “kaz ayağı” motifleri bulunur. Halıda kullanılan renklerle halının kenarlarında kilim dokuması görülür. Köpek izi” motifi bir dal üzerine, bir ters bir düz yerleştirilir.

5 - Milas Düz Mihraplı Seccade

Levha 3 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 22
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 104 x 153 cm.
Kalite	: 10 cm ² de 25 x 37 = 975 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kahverengi yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 17 cm.
Renkler	: Turuncu, sarı, koyu kahverengi, siyah, kırmızı, beyaz
Desen ve kompozisyon	: Çift taraflı basık kemerli düz mihraplıdır. Bir ince bir kalın olmak üzere iki bordürlüdür. Başlangıçtaki dar bordürü, “ala boncuk” motiflerinin yer aldığı ince bir şerit çerçevelenmiştir. Dar bordür zemininde ters “Z” şeklinde motifler sıralıdır. Beyaz zeminli ana bordür sekiz kollu yıldız motiflerinin birbirine ince saplı dallarla bağlandığı desenlerle bezelidir. Turuncu renkli ana zemin ile mihraplı zemin arasında “armut çiçeği” motifi bir dal üzerine bir ters bir düz yerleştirilir.

Mihraplı zemin içinde çift taraflı yerleşen “sakarcık” motifi yer alır. Vazo içerisinden çıkan karşılıklı stilize çiçek motifleriyle mihrabın içi süslenir. Bu motifler arasına “top yıldız” deseni dolgulanır. Mihrap zemininde eşkenar dörtgen şeklinde göl motifi ve uçlarından dışarı sarkan “bakla çiçekli göl” deseni bulunur.

6 - Milas Altıgen Madalyonlu

Levha 3 b

Tarih	: XIX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 47
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 121 x 188 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm

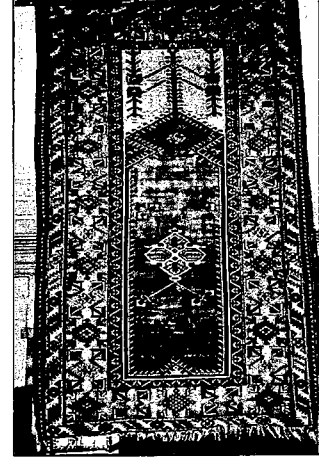
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kirman kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 12 cm.
Renkler	: Kırmızı, sarı, pembe, mavi, beyaz, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: Madalyonlu bir örnektir. İki dar bir geniş üç bordürlü halıdır. Dıştaki beyaz zeminli bordür “ala boncuk” motifi ile çevrelenir. Geniş bordürün etrafı “çentik” motifi ile sınırlanır. Kırmızı zeminli geniş bordür üzerinde “kaz ayağı” desenleri yan yana dizilir. Geniş bordür ile zemin arasında pembe renkli üçüncü bir bordür bulunur. Bu bordürün zemini “kösele” motifleri ile dolgulanır. Aynı bordürün çevresi de “ala boncuk” desenleriyle bezelidir.

Ortadaki mavi zeminde iç içe geçmiş altıgen madalyonlar aynı eksen üzerinde alt alta sıralanır. Kırmızı ile konturlanan altıgen madalyonlar içine “zambak” motifleri dolgulanır. Madalyonların uzun kenarlarında “bakla çiçeği” motifleri zemine doğru uzantı yapar. Madalyonlar arasındaki boşluklar ile zemin köşelerine stilize bitki motifleri yerleşir. Yine boşluklar arasında “don ayağı” motifi yer alır.

7 - Milas Mihraplı

Levha 4 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 5
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 224 x 138 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Beyaz kirman yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kahverengi kirman yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 12 cm.
Renkler	: Kırmızı, Turuncu, sarı, Kahverengi, beyaz, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: Üç dar bir geniş dört bordürlüdür. Dar bordürlerin etrafı “ala boncuk” motifi ile çevrilidir. Birinci dar bordürü “çentik” motifi, beyaz zeminli ikinci dar bordürü “testere” motifi dolgular. Geniş bordürde “bacaklı tabakalı” motifi işlidir. Kahverengi zeminli” üçüncü dar bordür ana zemini çevreler bu bordür zemininde bir ters bir düz yerleştirilmiş “armut çiçeği” motifleri yer alır.

Halının mihrap kısmı eşkenar dörtgen şeklindedir. Mihrabın boğum yaptığı yerde “yan hameyli” motifi karşılıklı yerleşmiştir. Mihrabın dış kenarında “kanca” motifi sıralanır. Mihrabın iç kenarı “delebik” motifleri ile işlidir. Mihrap tepeliği mihrap boşluğuna doğru uzanır. Mihrap tepeliğinden yanlara doğru açılan ince saplar ucundaki “anahtar” motifi mihrap boşluğunu dolgulamıştır. Kahverengi zeminli mihrap üzerinde “göl” deseni bulunur.

8 - Milas Ada Milas

Levha 4 b

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 2
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 146 x 246 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Açık kahverengi yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 17 cm.
Renkler	: Kırmızı, kahverengi, kiremit kırmızısı, beyaz, siyah, gri
Desen ve kompozisyon	: “Ada Milas” desenli Milas halısıdır. Bu dokuma üç dar iki geniş beş bordürden oluşur. Dıştan birinci dar bordür ile ikinci dar bordür üzerinde “feslice” motifleri bulunur. 1. ve 2. geniş bordür zemininde “Ada Milas” desenli bitkisel süslemeler yer alır. Halının orta zemini “çentik” motifleri ile çevrelenir. Yine orta zeminde “karasu” ve “türtmeli” desenlerinin meydana getirdiği sekizli gruba “tabakalı” denir. Mihrap basık kemerlidir. Mihrap boşluğuna doğru uzanan mihrap tepeliğine “koç boynuzu” motifleri sıralanmıştır. Beyaz zeminli mihrap boşluğunu da “anahtar” motifi dolgulamıştır.

9 - Milas Kancalı Çift Mihraplı

Levha 5 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 25
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 104 x 153cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 9 cm.
Renkler	: Mavi, kırmızı (karmen), koyu kahverengi, açık sarı, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: Çift taraflı kancalı mihraplıdır. İki dar bir geniş

olmak üzere üç bordürden oluşur. Kancalı mihraplı zemin içerisinde “turunçlu göl” desenli madalyon yer alır. Dıştaki beyaz zeminli bordürün etrafı kırmızı konturla çevrelenir. Bordür zemininde stilize edilmiş çiçek motifleri dallar üzerinde sıralanır. Kırmızı zeminli ana bordürde “cıngıllı cafer motifleri bulunur. Beyaz zeminli üçüncü dar bordüre “gül” motifleri yerleştirilir. En içteki dar bordürden çıkan “delebik” motifleri halı kenarı boyunca mihrap boşluğuna doğru sıralanır. Mihrap boşluğunda “tütün yaprağı” motifleri “top çiçek” motifleri ile birlikte görülür. Kırmızı renkli orta zeminde “turunçlu göl” desenli madalyon halının orta noktasını belirtmektedir.

10 - Milas Kabuksuz

Levha 5 b

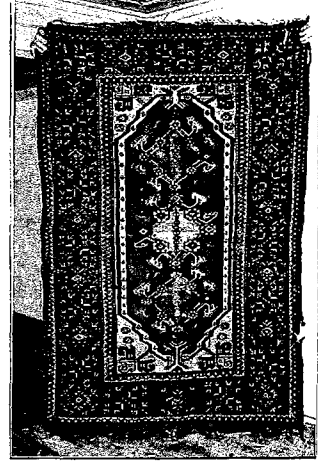
Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 49
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 132 x 191cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Bordo yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 12 cm.
Renkler	: Kırmızı, turuncu, mavi, yeşil, beyaz, krem
Desen ve kompozisyon	: “Kabuksuz” desenli halı tek bordür ve ana zeminden oluşur. Sütunlu mihraplı Milas örneğidir. Zemin çevreleyen geniş bordür üzerinde “küpeli” deseni beyaz zeminde sıralanır. Aynı bordür üzerinde “kabuksuz” motifi de yer alır. Çift taraflı mihraplı zemin sarı renkli kalın şeritler ile üçe bölünür. Her bölüm içerisine de altıgenler ve onların da içine stilize bitki motifleri işlenir. Mihrap boşluğu turuncu yeşil “tütün yaprağı” motifleri ile süslenir.

11 - Milas Turunçlu Göl Madalyonlu

Levha 6 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 48
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 115 x 175cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı, koyu kahverengi, gri, beyaz, sarı, açık yeşil, pembe, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: Basamaklı çift taraflı mihraplı ve üç madalyonlu bir halıdır. İki dar bir geniş olmak üzere üç bordürden oluşur. Dar bordürlerin etrafı "ala boncuk" deseni ile çevrenir. Bu bordürlerin içerisi sarı renkli "çentik" motifleri ve aralarından çıkan "delebik" motifleri yer alır.

Halının geniş bordürü üzerinde "kaz ayağı" motifleri ard arda sıralanır. Zemin basamaklı çift taraflı mihraplıdır. Mihrabın çevresi kırmızı , beyaz ve mor renkli konturla çevrenir. "turunçlu göl desenli madalyon halı boyunca aynı eksen üzerinde sıralanır. Küçük rozet çiçekleri ile karşılıklı yerleştirilmiş geometrik motifler mihrap boşluğunu dolgular.

12 - Milas Çift Taraflı Basamaklı Mihraplı

Levha 6 b

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Hacı İlyas Cami Milas
Envanter no	: 1
İnceleme tarihi	: 07.01.2001
Boyutlar	: 90 x 135cm.
Kalite	: 1 cm ² de 4 x 5 = 20 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kirman kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı, mavi, sarı, açık pembe, beyaz
Desen ve kompozisyon	: Çift taraflı basamaklı mihraplı madalyonlu halıdır.

Üç bordürlüdür Bordürlerin ikisi dar biri geniştir. Bordürler birbirlerinden siyah kontur ile ayrılır. Başlangıçtaki kırmızı zeminli dar bordür mavi renkli “çentik” deseni ve aralarından çıkan sarı konturlu “delebik” motifleriyle süslenir.

Beyaz zeminli geniş bordür üzerinde “yelpaze” motifleri yer alır. Halını ana zeminini çevreleyen kırmızı renkli üçüncü bordür de “paralı su” motifleri bir ters bir düz sıralanır.

Beyaz konturlu basamaklı mihrap zemini içinde sarımtırak madalyon yer alır. Madalyon, halının tam ortasını belirler. Etrafını rozet çiçekler çevreler. Mavi zeminli mihrap boşluğunu “tütün yaprağı” motifi dolgular.

13 - Milas Boğumlu Mihraplı

Levha 7 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Ulu Cami Milas
Envanter no	: 71
İnceleme tarihi	: 10.01.2001
Boyutlar	: 120 x 200 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 4 x 4 = 16 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kirman açık kahve yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 14 cm.
Renkler	: Kırmızı, turuncu, sarı, kahverengi, beyaz , siyah
Desen ve kompozisyon	: Boğumlu mihraplıdır. Dört ince bir geniş bordürü vardır. En dıştaki ince bordür “ala boncuk” motifi ile çevrilidir. Dıştaki ince bordürün zemini “çentik” motifleri ile süslenir. Beyaz zeminli ikinci dar bordür üzerinde “testere” motifleri bulunur. Bütün bordürler siyah ile konturlanır. Turuncu zeminli geniş bordürde “bacaklı tabakalı” motifi yer alır. Zemini çevreleyen son bordür , “armut çiçeği “ motifi ile bezelidir.

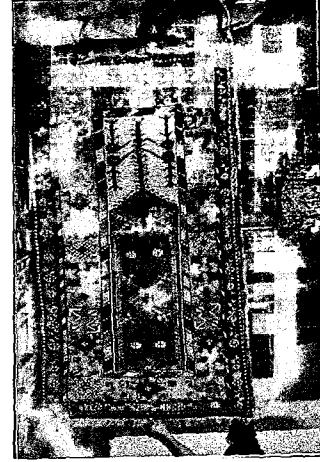

Halının mihrap kısmı eşkenar dörtgen şekillidir. Mihrabın boğum yaptığı bölümde “yan hameyli” motifleri karşılıklı yerleşir. eşkenardörtgen şekilli mihrap kenarı üzerinde “kanca” ve “çiçek” motifleri ard arda sıralanmıştır. Mihrap tepeliği mihrap boşluğuna doğru uzanır ve tepelikte yanlara doğru açılan ince sapların ucunda “çiçek” motifleri yer alır. Beyaz zeminli mihrap boşluğunu “anahtar” deseni dolgular. Mihrabın iç kısmında “vazolu” motifi kullanılmıştır.

14 - Milas Boğumlu Mihrapı

Levha 7 b

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Ulu Cami Milas
Envanter no	: 48
İnceleme tarihi	: 10.01.2001
Boyutlar	: 121 x 202 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Kirman beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 12 cm.
Renkler	: Turuncu, kırmızı, mavi, yeşil, lacivert, sarı, beyaz, siyah

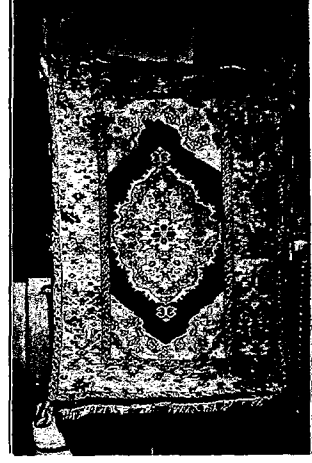
Desen ve kompozisyon : Dört ince bir kalın beş bordürü vardır. Dıştaki iki dar bordür “ala boncuk” deseni ile çevrilidir. Birinci dar bordür zeminini “çentik” motifi dolgular. Lacivert zeminli ikinci dar bordür üzerinde “kösele” motifi yer almaktadır. Turuncu zeminli geniş bordürde ise “bacaklı tabakalı” motifi görülür. Dördüncü dar bordür zemini farklı renklerde yapılmış “makarnacık motifi ile bezelidir.

Eşkenar dörtgen şekilli mihrap kenarını “delebik” motifleri dolgular. Mihrap tepeliği “kanca” motifi ile sonlanır. Mihrap tepeliğinden kenarlara sarkan dallar ucunda “anahtar” motifi yer alır. Mihrabın üçgen kısmında “yan hameyli” motifi görülür. Mihrabın içinde “sakarcık” motifli göl bulunur. Bu göl etrafında “kösele” motifleri yer alır.

15 - Milas Karacahisar Göbekli

Levha 8 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Ulu Cami Milas
Envanter no	: 8
İnceleme tarihi	: 10.01.2001
Boyutlar	: 100 x 142 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Kirman beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Turuncu, kırmızı, mavi, pembe, sarı, beyaz,
Desen ve kompozisyon	: İki dar bir geniş üç bordürü vardır. Beyaz zeminli dar bordürler üzerinde stilize yaprak motifleri ve çiçek motifleri yer alır. Mavi zeminli geniş bordür "cafer" motifi ile dolgulanır. Kırmızı zeminli halının ortasında mavi zeminli büyük bir madalyon yer alır., madalyonun içi stilize edilmiş bitki motifleri ile bezelidir. Halının köşelerinde ise çeyrek madalyonlar yer alır. Köşe madalyonların içi stilize bitki motifleri ile dolgulanır.

16 - Milas Ada Milas

Levha 8 b

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Ulu Cami Milas
Envanter no	: 41
İnceleme tarihi	: 10.01.2001
Boyutlar	: 122 x 226 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 5 cm.
Renkler	: Sarı, kahverengi, bej, kırmızı, yeşil, beyaz, mavi, siyah
Desen ve kompozisyon	: Halının iki geniş bir dar bordürü vardır. Geniş bordürler dar bordür ile birbirinden ayrılır. Siyah zeminli dar bordür üzerinde “paralı su” motifi bulunur. Geniş bordürler “Ada Milas” deseni ile bezelidir. Orta zemin basık kemerli mihraplıdır. Mihrabın içini “tabakalı” motifi dolgular. Mihrap tepeliğinden yanlara doğru sarkan “lale” motifleri de mihrap boşluğunu dolgular.

17 - Milas Çift Taraflı Kancalı Mihraplı

Levha 9 a

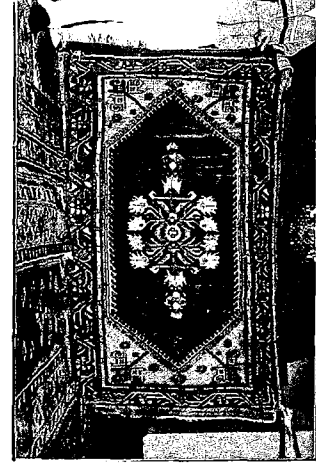
Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Ulu Cami Milas
Envanter no	: 86
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 112 x 151 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Kirman beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes).
Saçak uzunluğu	: 5 cm.
Renkler	:Bordo, sarı, kırmızı, beyaz, yeşil, turuncu, mavi, siyah
Desen ve kompozisyon	: İki ince bir kalın üç bordürlüdür. Sarı zeminli dar bordür "ala boncuk" motifi ile çevrilidir. Bu bordür stilize bitki motifleri ile bezelidir. Mavi zeminli geniş bordür zeminini kıvrımlı dal üzerine yerleştirilmiş bitki motifleri dolgular. Beyaz zeminli ikinci dar bordürde birinci bordürdeki motif tekrar edilir. Çift taraflı kancalı mihraplı halının zeminini "turunçlu göl " motifli madalyon dolgular. Madalyonun etrafında rozetler yer alır. Kahverengi mihrap boşluğu stilize bitki motifleri ile işlidir.

18 - Milas Çift Taraflı Kancalı Mihraplı

Levha 9 b

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Ulu Cami Milas
Envanter no	: 16
İnceleme tarihi	: 10.01.2001
Boyutlar	: 114 x 184 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün ve kıl
Çözüğü (Arış)	: Siyah kıl beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Siyah kıl beyaz yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı, sarı, mavi, kahverengi, lacivert, konturlar siyah
Desen ve kompozisyon	: İki dar bir geniş üç bordürden oluşur. Geniş bordür ve ana zemini çevreleyen dar bordürler üzerinde "mum" motifi yer alır. Kırmızı zeminli geniş bordür üzerinde "yelpaze" motifi işlidir. Kahverengi zeminli kancalı mihraplı zeminde bitki motiflerinden oluşan madalyon görülür. Mihrabın iç ve dış kenarı "kanca" motifleri ile bezelidir.

19 - Milas Boğumlu Mihraplı

Levha 10 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Belen Cami Milas
Envanter no	: 7
İnceleme tarihi	: 28.04.1999
Boyutlar	: 130 x 170 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm

Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kirman kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı, sarı, turuncu, kahverengi, mavi, beyaz.

Desen ve kompozisyon : Dört ince bir geniş beş bordürü bulunur. Dar bordürlerin etrafı “ala boncuk” motifi ile çevrilidir. Birinci dar bordür zemini stilize bitki motifleri ile dolgulanır. Kırmızı zeminli geniş bordür üzerinde “cafer” motifi işlidir. Beyaz zeminli üçüncü dar bordür “testere” motifi ile bezelidir. Mihrabı çevreleyen dördüncü dar bordür zemini ise “kaydırmalı” motifi ile işlidir. Halının mihrap tepeliğinden mihrap boşluğuna doğru “anahtar” motifleri sarkar. Mihrabın beyaz zeminli boşluğunda beş adet “küpeli” motifi yer alır. Alt alta sıralanan “turunçlu göl” motifi mihrap zeminini dolgular.

20 – Milas Hayat Ağacı

Levha 11 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Belen Cami Milas
Envanter no	: 23
İnceleme tarihi	: 28.04.1999
Boyutlar	: 85 x 122 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 2 x 3 = 6 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 15 cm.
Renkler	: Kırmızı, sarı, mavi, yeşil, pembe, konturlar kahverengi

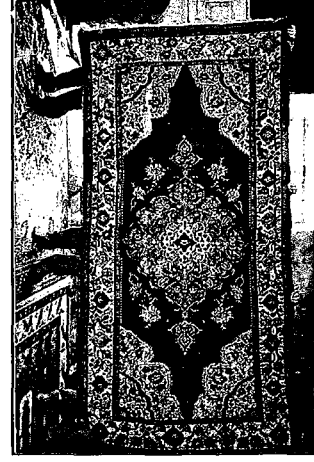

Desen ve kompozisyon : Halı dört dar bordürden oluşmuştur. Dar bordürler “ala boncuk” motifi ile çevrilidir. Beyaz zeminli dar bordür üzerinde bir ters bir düz yerleştirilmiş “armut çiçeği” motifi yer alır. Çift taraflı kancalı mihraplı zemin içerisinde “hayat ağacı” motifi bulunur. Yeşil zeminli mihrap boşluğunu stilize edilmiş bitki motifleri dolgular.

21 - Milas Karacahisar Göbekli

Levha 12 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Firuz Bey Cami Milas
Envanter no	: 21
İnceleme tarihi	: 07.02.2001
Boyutlar	: 136 x 227 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 5 = 15 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Pembe yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 14 cm.
Renkler	: Kırmızı, sarı, yeşil, pembe, mavi, turuncu, beyaz, siyah
Desen ve kompozisyon	: İki dar bir geniş üç bordürlüdür. Mavi zeminli dar bordürleri “ala boncuk” desenli şerit çevreler . Mavi zeminli bordür üzerinde “sekiz dalga” motifi yer alır. Beyaz zeminli geniş bordür “cıngıllı cafer” deseni ile dolguludur.

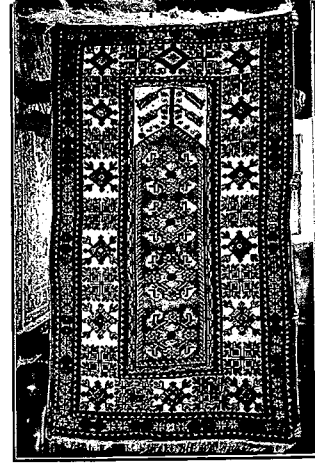

Madalyonlu Milas örneğini temsil eden halının orta noktasında büyük bir madalyon köşelerde çeyrek madalyonlar yer alır. Köşe madalyon ile orta eksendeki madalyon aynı değildir. ortadaki madalyon uçları zemine doğru bir “solbek” ile uzatılır. Zemin kırmızı, köşe madalyonlar sarı, ortadaki madalyon zemini laciverttir.

22 - Milas Turunclu Göl Mihraplı

Levha 12 b

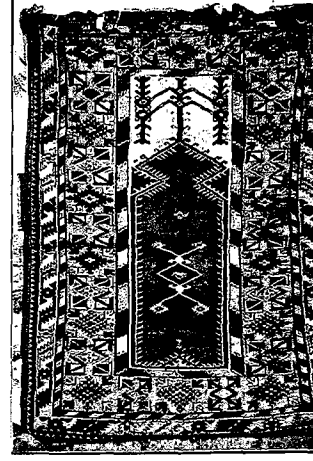
Tarih	: XX.yüzyıl
Korunduğu yer	: Firuz Bey Cami Milas
Envanter no	: 19
İnceleme tarihi	: 07.02.2001
Boyutlar	: 128 x 219 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Pembe yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 17 cm.
Renkler	: Sarı, bordo, krem kırmızı, kahverengi, mavi, siyah
Desen ve kompozisyon	: Dört ince bir orta bir geniş olmak üzere altı bordürlüdür. Bütün bordürler “ala boncuk” deseni ile çevrilidir. Başlangıçtaki dar bordürler, üzerinde “çentik” deseni işlidir. Bordürler arasında kalan kahverengi zeminli ara bordür üzerinde “tabakalı” deseni bulunur. Üçüncü dar bordür de yine çentik motiflidir. Sarı zeminli dördüncü dar bordür üzerine “armut çiçeği” deseni görülür. Zemin basık kenarlı mihraplıdır. Sarı dalda mihrap boşluğuna uzanan desene lale denir. Kahverengi mihrap zeminde “turunçlu göl” motifi aynı eksen üzerinde tekrar ederek sıralanır. Kenarlar “delebik” motifleri ile dolgulanır.

23 - Milas Boğumlu Mihraplı

Levha 13 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Bozalan Cami Milas
Envanter no	: 01
İnceleme tarihi	: 16.03.2001
Boyutlar	: 125 x 170 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözgü (Arış)	: Kirman krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kirman kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı (vermiyon), kiremit kırmızı, sarı, krem, kahverengi, açık kahverengi, siyah
Desen ve kompozisyon	: Boğumlu mihraplıdır. Dört ince bir geniş bordürü vardır. En dıştaki ince bordür “ala boncuk” motifi ile çevrilidir ve zemini “çentik” motifleri ile süslenir. Beyaz zeminli ikinci dar bordür üzerinde “testere” motifleri bulunur. Bütün bordürler siyah ile konturlanır. Üçüncü dar bordür üzerinde “kaydırmalı” motifi peş peşe sıralanır. Sarı zeminli ana bordürde “koç boynuzu” ve “kaz ayağı” desenlerinin meydana getirdiği ikili desen grubu yer alır. Zemini çevreleyen son bordür üzerinde, “makarnacık” deseni vardır.

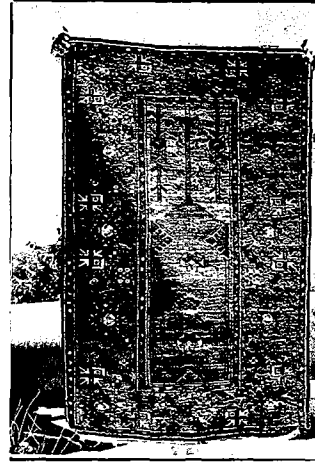

Halının mihrap kısmı eşkenar dörtgen şekillidir. Mihrabın boğum yaptığı bölümde “hameyli” motifleri karşılıklı yerleşir. eşkenardörtgen şekilli mihrap kenarı üzerinde “kanca” motifi bakışlımlı olarak sıralanır. Mihrap tepeliği mihrap boşluğuna doğru uzanır ve yanlara doğru açılan ince sapların ucunda “el” motifleri yer alır. Kahve zeminli mihrap üzerinde “göl” deseni bulunur.

24 - Milas Boğumlu Mihraplı

Levha 14 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Karacahisar Cami Milas
Envanter no	: 21
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 89 x 136 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kahverengi yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 18 cm.
Renkler	: Haki yeşil, kahverengi, koyu kahverengi, koyu sarı, bej, kontur siyah
Desen ve kompozisyon	: İki dar bir geniş bordürlüdür. Geniş bordür ile zemini çevreleyen dar bordürler üzerinde “paralı su” motifleri bulunur. Her iki bordürün çevresi beyazla konturlanır. Ortadaki yeşil zeminli geniş bordürü “cafer suyu” motifi dolgular. Mihraplı zemin içerisinde “top yıldız” ve “sakarcık” motifleri yer alır. Zeminin üçgen şeklindeki alt kenarında muska motifi yer alır. Aynı motif “yan hameyli” olarak mihrabın boğumlu kısmına da işlenir. Mihrap tepeliği “kanca” motiflidir. Yanlarında “anahtar” motifleri yer alır.

25 - Milas Mihraplı-Gemsulu

Levha 14 b

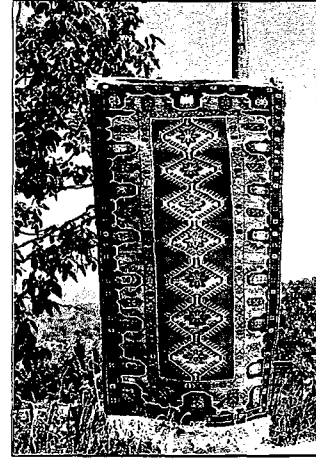
Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Karacahisar Cami Milas
Envanter no	: 23
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 95 x 158 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Kirman kahve-beyaz kıl ve yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Sarı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 17 cm.
Renkler	: Ceviz yeşili, beyaz, bordo, koyu kahve, gri, sarı, açık yeşil, pathican moru, siyah kontur
Desen ve kompozisyon	: “Turunçlu göl” ve “gemici su” desenlidir. Desenler bordür ve zemini dolgular. Bir dar iki geniş bordürlüdür. Beyaz zeminli dar bordürde geometrik motifler görülür. İkinci bordür “gemici suyu” motifi ile işlidir. Mihraplı zeminde turunçlu göl motifleri sıralanır. Boğumlu mihrap kısmında “yan hameyli” motifi, mihrap tepeliğinde, “küpeli” motifi yer alır.

26 - Milas Gemsulu

Levha 15 a

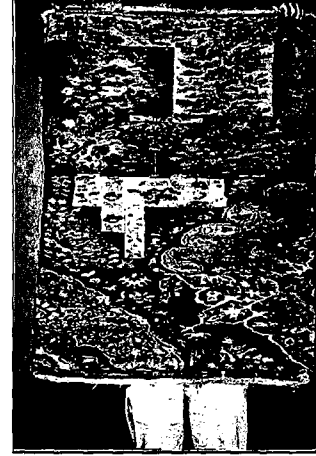
Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Karacahisar Cami Milas
Envanter no	: 10
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 94 x 160 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Sarı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 11 cm.
Renkler	: Sarı, bordo beyaz, koyu kahverengi, siyah kontür
Desen ve kompozisyon	: Üç bordürlü “yedi göl” motiflidir. İki dar bordür zemini, “köpek izi” ve “çarpı” motifi ile dolgulanır. İç içe geçmiş sarı ve kahve zeminli ana bordür üzerinde beyaz kontürlü “gemici suyu” motifleri işlidir. Bordo renkli zemindeki altıgenler içinde iç içe geçmiş sekiz kollu yıldız motifleri yer alır.

27 - Milas Karacahisar Ülgüt

Levha 15 b

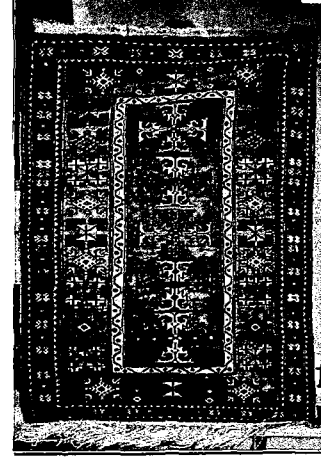
Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Karacahisar Cami Milas
Envanter no	: 16
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 86 x 110 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 2 x 3 = 6 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Beyaz kıl ve yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: -
Renkler	: Kırmızı, sarı, turuncu, açık yeşil, bordo, mavi, pembe, beyaz, siyah
Desen ve kompozisyon	: Tek parçadır. Örneklilik halidir. Ayrı ayrı stilize edilmiş bitki motifleri halı zeminini dolgular

28 - Milas Dar Zeminli Düz Halı Eli Belinde Motifli

Levha 16 a

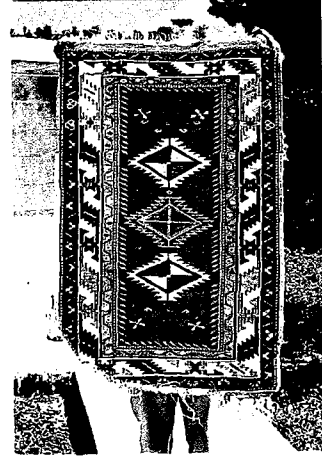
Tarih	: 1976 da camiye getirilmiş
Korunduğu yer	: Pinar Cami Milas
Envanter no	: 17
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 107 x 147 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman beyaz yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Bej yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 19 cm.
Renkler	: Açık kahve, sarı, kırmızı (vermiyon), beyaz, yeşil, turuncu, haki yeşil, bej
Desen ve kompozisyon	: Dört ince bir kalın beş bordürü vardır. “Çentik” motifli iki ince bordür “ala boncuk” desenli şerit ile çevrilidir. Kahverengi desenli ara bordür “köpek izi” motifi ile dolgulanır. Bej renkli geniş bordürde ise “don ayağı” ve “tavuk ayağı” desenleri ard arda sıralanır. Orta zemini süsleyen beyaz zeminli ince bordür “paralı su” motifleri ile süslenir. Kahverengi zeminli orta kısımda “eli belinde” desenleri karşılıklı gelerek göbek oluşturur. Bu göbek motifleri halı boyunca aynı eksen üzerinde sıralanır.

29 - Milas Madalyonlu

Levha 16 b

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Pinar Cami Milas
Envanter no	: 01
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 72 x 112 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözgü (Arış)	: Kirman yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kahverengi yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 20 cm.
Renkler	: Koyu kahverengi, kırmızı, turuncu, sarı, beyaz, siyah kontur
Desen ve kompozisyon	: Üç bordürlüdür. Başlangıçtaki siyah zeminli bordür- de “armut çiçeği” motifi yer alır. Bu bordür “ala boncuk” deseni ile çevrilidir. Beyaz zeminli ikinci bordür en geniş olanıdır. Bordür üzerinde siyah ve kırmızı konturlu “testere” motifleri sıralanır. Zemini çevreleyen sarı zeminli dar bordürün etrafı siyahla konturlanır. Zemin “paralı” motifleriyle süslenir. Ortadaki zemin “ala boncuk” motifi ile çevrilir. Kahverengi zeminde ise eşkenardörtgen desenleri aynı eksende sıralanır. eşkenardörtgenlerin uçlarından uzanan dallar üzerinde “rozet” motifleri bulunur.

30 - Milas Boğumlu Mihraplı

Levha 17 a

Tarih	: XX. yüzyıl
Korunduğu yer	: Pinar Cami Milas
Envanter no	: 02
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 125 x 200 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 3 = 9 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözü (Arış)	: Kirman krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kirman kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 18 cm.
Renkler	: Açık sarı, kahverengi, kırmızı, kiremit kırmızı, beyaz, yeşil, siyah

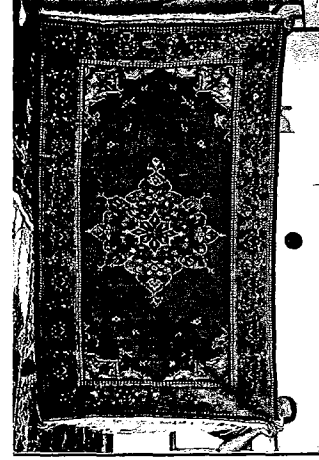
Desen ve kompozisyon : Boğumlu mihraplıdır. Üç dar bir geniş bordürlüdür. Başlangıçtaki kırmızı zemin dar bordür, “sekiz dalga” desenlidir. Onu takip eden ana bordür de “testere” deseni işlidir. Sarı zeminli geniş bordürü ise “bacaklı tabakalı” motifli dolgular. Dördüncü dar bordürde siyah zemine “armut çiçeği” motifleri bir ters bir düz yerleşir ve birbirini takip eder.

Eşkenar şeklinde boğum yapan mihrap tepeliği “hayat ağacı” motifli ve “kanca” motifli ile sonlanır. Hayat ağacından kenarlara sarkan dallar ucunda “anahtar” motifleri yer alır. Bu motifler mihrap boşluğunu dolgular. Mihrabın boğum yapan üçgen kısmında “yan hameyli motifli görülür. Mihrabın içinde “bakla çiçeği” motifli göl bulunur. Mihrap kısmını top yıldız deseni dolgular.

31 - Milas Karacahisar Göbekli

Levha 17 b

Tarih	: 1972 de camiye getirilmiş
Korunduğu yer	: Pinar Cami Milas
Envanter no	: 7
İnceleme tarihi	: 10.05.2001
Boyutlar	: 149 x 243 cm.
Kalite	: 1 cm ² de 3 x 4 = 12 düğüm
Malzeme türü	: Yün
Çözüğü (Arış)	: Kirman krem yün iplik-çift büküm
Atkı (Argaç)	: Kirman kırmızı yün iplik-tek büküm
Düğüm (İlme)	: Türk (Gördes)
Saçak uzunluğu	: 24 cm.
Renkler	: Kırmızı, lacivert, çimen yeşil, pembe, mavi, sarı, mor, turuncu, kahverengi, beyaz konturlar siyah

Desen ve kompozisyon : Göbekli Milas halısıdır. İki dar bir geniş üç bordürlüdür. Dar bordürlerin etrafı siyah kontur ile çevrilidir. Her iki bordür zemini aynıdır. Zeminde geometrik şekiller bulunur. Dar bordürlerin çevrelediği beyaz konturların sınırladığı geniş bordür lacivert zeminlidir. Bu bordür “cıngıllı cafer” motifleri ile dolgulanır. “cıngıllı cafer” motifi yeşil ile konturludur. Ana zemin kırmızıdır ortada “yıldız madalyon” deseni köşelerde sarı zeminli çeyrek madalyonlar yer alır. Çeyrek madalyonlar mavi ile sınırlanır. Madalyonların girift kısımlarından zemine doğru bir dal sarkar dal üzerinde stilize bitki motifleri yer alır.

8. TERİMLER SÖZLÜĞÜ

ALINLIK: Mihraplı halı ve kilimlerde, mihrabın üst kısmında bulunan enine dikdörtgen bant. Bunların içinde bazen eski harflerle yazılan ayetler bulunur. Bu nedenle bazı bölgelerde ayetlik olarak da isimlendirilir.

ARGAÇ: Arış iplikleri arasına enlemesine geçirilen iplik.

ATKI: Bak. Argaç.

BORDÜR: Halının dört kenarını çevreleyen etlik, küçük su, büyük su ve iç sedeften meydana gelen kısma bordür denir.

BÜKÜM (Z): Eğrilerek iplik haline getirilmiş olan yapağı liflerinin aşağıya doğru sola dönük olması.

BÜKÜM (S): Eğrilerek iplik haline getirilmiş olan yapağı liflerinin aşağıya doğru dönük olması.

ÇİLE: Bükülmüş ipliklerin gergiler arasında dolanmak suretiyle elde edilen iplik yumağı.

ÇİN TEMANİ: Orta Asya Türk sanatından Osmanlı sanatına giren ve XVI. yüzyıldan itibaren halı, kumaş, çini süslemelerinde çok kullanılan motif adı.

ÇÖZGÜ: Halı tezgahının alt ve üst leventleri arasına, halı boyunca yatay, zemine dik ve birbirine paralel olarak çaprazlama geçirilen yün, pamuk ve ipektan bükülerek imal edilmiş iplikler.

DÜĞÜM (İLME): Halı dokunırken yün, ipek veya floş ipliğinin çözgünün her çift teline ya da tek teline belirli biçimde yan yana bağlanarak sıralar oluşturan iplik düğümleri.

ETLİK: Kenar kiliminden sonra, ilk bordürden önce zemin renginde halı ebadına göre yapılan havlı dokuma.

GELEP: Çile halinde iplerin bir araya gelerek oluşturdukları büyük iplik.

GÜCÜ: Çözü tellerini birbirine paralel bir şekilde halı kalitesine göre eşit olarak taksim eden, atkı atılırken istenilen aralığı sağlamak için; arka ve ön tellerin birbirinden ayrılmasını sağlayan bir sistem.

HALI: Çözgü denilen bükülmüş yün, pamuk, veya ipek ipliklerinin halının boyuna yan yana dizilmesinden meydana gelen çözgü iskeletinin her çift teline; yün, ipek ve floş ipliğinden ilme (düğüm) yapılarak sıra oluşturması ve üzerine bir sıra yün veya pamuk ipliğinden atkı, atılıp sıkıştırmak üzere belirli bir desen karakterine ve hav yüksekliğine sahip olarak dokunan yaygı.

HAV: Çözgü tellerine bağlanmış ilme adı verilen düğüm uçlarının belli uzunluklarda kesilmiş şekli.

İĞ: İp eğirmek veya katlamak için kullanılan uzun silindir biçimi, alt kısmına indikçe ağırlık dengesi sağlamak için kalınlaşan ahşap alet.

İPLİK: Birbirlerine paralel hale getirilen elyafların büküm etkisi altında birbirine dolanarak aradaki sürtünme kuvvetinin etkisiyle ayrılmaz bir bütünü oluşturan ince uzun ve elastik materyaller.

KİRKİT: Dokuma yaygular ve halılar da, çözgüler arasından enine geçirilen atkılar ve düğümleri sıkıştırmaya yarayan ağaçtan, hayvan kemiklerinden veya demirden yapılmış dişli alet.

KİRMEN: İplik eğirmek için kullanılan uzun bir ağaç çubuğa çapraz şeklinde geçirilmiş ahşap.

KONTÜR: Desenlerde betilerin sınırlarını belirleyen çizgi.

MADALYON: Daire, çokgen ya da elips biçimli bir çerçeve içinde yer alan süslemeden oluşan bezeme örgesi.

PALMET: Bir sapın iki tarafında simetrik olarak sıralanmış uzunca yapraklardan oluşan üsluplaştırılmış bitkisel bezeme örgesi.

RUMİ: Türk sanatında çok sık kullanılan üsluplaştırılmış yaprak betisi.

SAÇAK: Halının iki başında çözümlenmiş ipliklerinin kesilmesinden arta kalan uçlar.

9. KAYNAKÇA

- Acar, 1975..... : B.Acar, "Halı ve Kilim Müzesi", *Sanat Dünyamız*, S.4, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1975, s.21-25.
- Adıyeke, 1994..... : N.Adıyeke, *XIX. Yüzyılda Milas Kazası*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Yeni Milas Matbaası, İzmir (1994)
- Akarca, 1954..... : A.Akarca, *Milas, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, İstanbul Matbaası, İstanbul (1954)
- Akurgal, 1998..... : E.Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, Tübitak Yayınları, Ankara (1998)
- Aslanapa, 1972..... : O.Aslanapa, *Türk Halı Sanatı*, Binbirdirek Matbaası, İstanbul (1972)
- Aslanapa, 1987..... : O.Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, Eren Yayınları, İstanbul (1987)
- Aslanapa, 1989..... : O.Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul (1989)
- Aslanapa, 1997..... : O.Aslanapa, "Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişmesi", *Arış*, Y.1, S.3, Mayıs ve Mayıs Yayınları, Ankara 1997, s.18-25.
- Aytaç, 1999..... : A.Aytaç, "Halıcılığın Doğuşu ve Bilinen İlk Türk Düğümlü El Halısı", *İlgi*, S.98, Seyhan Matbaası, 1999, s.10-13.
- Barışta, 1995..... : Ö.Barışta, "Sarayönü ve Ladik'te Bulunan Türk Halılarından Bazı Örnekler", *Vakıflar*, S.25, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1995,s.211-234.
- Baykara, 1998..... : T. Baykara, "Kökboya", *Arış*, Y.1, S.4, Mayıs ve Mayıs Yayınları, Ankara 1998, s.65-70.
- Baylav, 1963..... : N.Baylav, "Türkiyenin Boya Bitkileri ile Türkiyede Kullanılmış Olan Yabancı Memleket Boya Bitkileri ve Boyaları", *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanat Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1963, s.733-741.
- Bayraktaroğlu, 1988... : S.Bayraktaroğlu, "Milas Halılarından Değişik Örnekler", *Kültür ve Sanat*, S.1, İş Bankası Yayınları, Ankara 1988, s.56-59.

- Bayraktaroğlu, 1994... : S.Bayraktaroğlu, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Halı Kilim Tesbit ve Tescil Çalışmaları, *Vakıflar*, S.25, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara (1994), s.195-206.
- Bayraktaroğlu, 1995... : S.Bayraktaroğlu, "Harput Sare Hatun Cami Halıları", 9. *Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi*, C.1, 23-27 Eylül Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, Ankara (1995), s.325-338.
- Bayraktaroğlu, 1997a. : S. Bayraktaroğlu, " Türk Halı , Kilim Sanatı ve Vakıf Halılar", *Kültür ve Sanat*, S.33, İş Bankası Yayınları, Ankara 1997, s.28-30
- Bayraktaroğlu, 1997b. : S.Bayraktaroğlu, "Türk Halılarında Batı Literatürü Konusu", *Arış*, Y.1, S.1, Mayıs ve Mayıs Yayınları, Ankara 1997, s.86-93.
- Batari, 1977..... : F. Batari, "Macaristan Uygulamalı Sanatlar Müzesi", *Sanat Dünyamız*, Y.4, S.11, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul (1977), s.2-7.
- Bensoussan, 1982..... : P.Bensoussan, "Melas Rugs From Asia Minor", *Halı*, Vol.5-no.2, Halı Publication Limited, London 1982, s.120.-124.
- Bodur, 1984..... : F. Bodur, "Batı Anadolu Halılarından Bir Grup", *Sanat Çevresi*, S.2, Kurtiş Matbaası, İstanbul 1984, s.10-13.
- Cengiz, 1998..... : B.Cengiz, "Milas Halılarının Renk Desen ve Kompozisyon Özellikleri", *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri 27-31 Mayıs 1996 Kayseri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınevi, Ankara 1998, s.77-85.
- Darkot..... : B. Darkot, "Milas", *İslam Ansiklopedisi*, C.8, Mili Eğitim Bakanlığı Basımevi, Eskişehir 1997, 311-316.
- Deniz, 1985..... : B.Deniz, "Osmanlı Devri Anadolu Türk Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, S.42, Yaşar Holding Yayınları, İzmir 1985, s.2-9.
- Deniz, 1987..... : B.Deniz, "Milas Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, S.49, Yaşar Holding Yayınları, İzmir 1987, s.13-20.

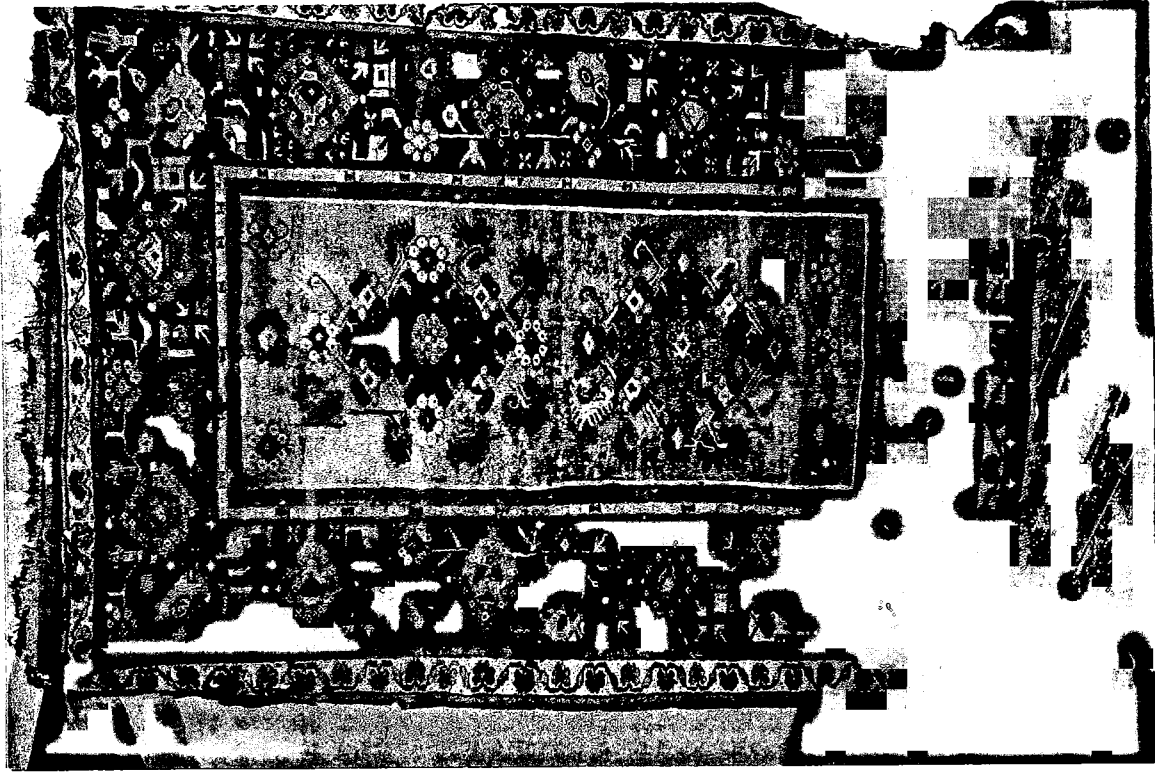
- Deniz, 1994..... : B.Deniz, “Bir Vakıf Eser Olarak Cami, Mescid, Zaviye, Şifahane Gibi Dini ve Sosyal Yapılarda Bulunan Halı, Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar ve Bunların Günümüzdeki Durumu”, *Vakıflar Dergisi*, S.23., Vakıflar Yayınları, Ankara 1994, S.283-296.
- Diyarbakirli, 1972..... : N.Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, İstanbul (1972)
- Diyarbakirli, 1984a.... : N.Diyarbakirli, “Pazırık Halısı”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.32, Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları, İstanbul 1984, s.1-43.
- Diyarbakirli, 1984b.... : N.Diyarbakirli, “I. Milletlerarası Türk Halı Kongresine Doğru”, *Sanat Çevresi* S.2, Kurtiş Ofset, İstanbul 1984, s.4-7.
- Durul, 1965..... : Y.Durul, “Bugünkü Türk Halı Sanatındaki İstikrarsızlığın Sebepleri”, *Sümerbank Kültür Dergisi*, C.5, S.49, Apa Ofset, İstanbul 1965, s.16-19.
- Durul-Aslanapa, 1973 : Y.Durul-O.Aslanapa, *Selçuklu Halıları*, Apa Ofset Basımevi, İstanbul (1973)
- Erdmann, 1957..... : K.Erdmann, *Der Turkische Teppich Des. 15. Jahrhunderts* (15. Asır Türk Halısı), Çev: H. Taner, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1957
- Enez, 1987..... : N.Enez, *Doğal Boyamacılık*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul (1987)
- Ersoy, 1984..... : A.Ersoy, “Türk Halı Sanatında Renk ve Desen”, *Sanat Çevresi*, S.2, Kurtiş Ofset, İstanbul 1984, s.14-15.
- Eyüboğlu-Okaygün-Yaraş, 1983..... : Ü.Eyüboğlu- I.Okaygün-F.Yaraş, *Doğal Boyalarla Yün Boyama, Uygulamalı ve Geleneksel Yöntemler*, Özkur Basımevi, İstanbul (1983)

- Gürçağlar, 1998..... : A.Gürçağlar, Yansımalar Gelenekler ve Değişim, *Antik ve Dekor*, S.42, Antik A.Ş. Yayınevi, İstanbul 1998, s.122-127.
- Işıksaçan, 1964..... : G.Işıksaçan, Batı Anadolunun Başlıca Halı Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerinde Araştırmalar, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, İzmir (1964)
- Karadağ, 1997..... : R.Karadağ, "Türk Halı Kilim ve Kumaşlarında Kullanılan Doğal Boyar Maddeler", *Arış*, Y.1, S.2, Mayıs ve Mayıs Yayınları, Ağustos 1997, s.38-51.
- Kayıpmaz, 1991..... : F.Kayıpmaz-N.Kayıpmaz, "Geleneksel Kültür Mirasımız: Anadolu Türk El Halı ve Kilimleri", *Türkiyemiz*, S.65, Ak Yayınevi, Ekim 1991, s.52-61.
- Kayıpmaz, 1994a..... : F.Kayıpmaz, "Eski Zara Halıları", *Kültür ve Sanat*, S.23, İş Bankası Yayınları, Ankara 1994, s.57-60.
- Kayıpmaz, 1994b..... : F.Kayıpmaz-N.Kayıpmaz, "Erken Dönem Halısı Şarkışla Halıları", *Türkiyemiz*, S.73, Ak Yayınevi, Eylül 1994, s.38-49.
- Miller, 1980..... : C.Miller, *3rd International Conference on Oriental Carpets*, Washington DC 1980,
- Öney, 1989..... : G.Öney, *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara (1989)
- Öney, 1997..... : G.Öney, "Anadolu Türk Halısının Serüveni", *Arış*, Y.1, S.1, Mayıs ve Mayıs Yayınları, Ankara 1997, s.50-54.
- Ölçer, 1997..... : N.Ölçer, "13-18. Yüzyıl Türk Halıları Sergisi", *Arış*, Y.1, S.1, Mayıs ve Mayıs Yayınları, Ankara 1997, s.16-23.
- Öztürk, 1994..... : İ.Öztürk, "Türk Halıcılığının Tarihsel Gelişimi ve Gördes Halıları", *Türkiyemiz*, Y.24, S.72, Ak Yayınevi, İstanbul 1994, s.26-35.
- Öztürk, 1999..... : İ.Öztürk, *Doğal Boyalarla Yün Boyama*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir (1999)
- Pelit, 1984..... : T.Pelit, "Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesi ile Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi", *Sanat Çevresi*, S.2, Kurtiş Ofset, İstanbul 1984, s.12-13.

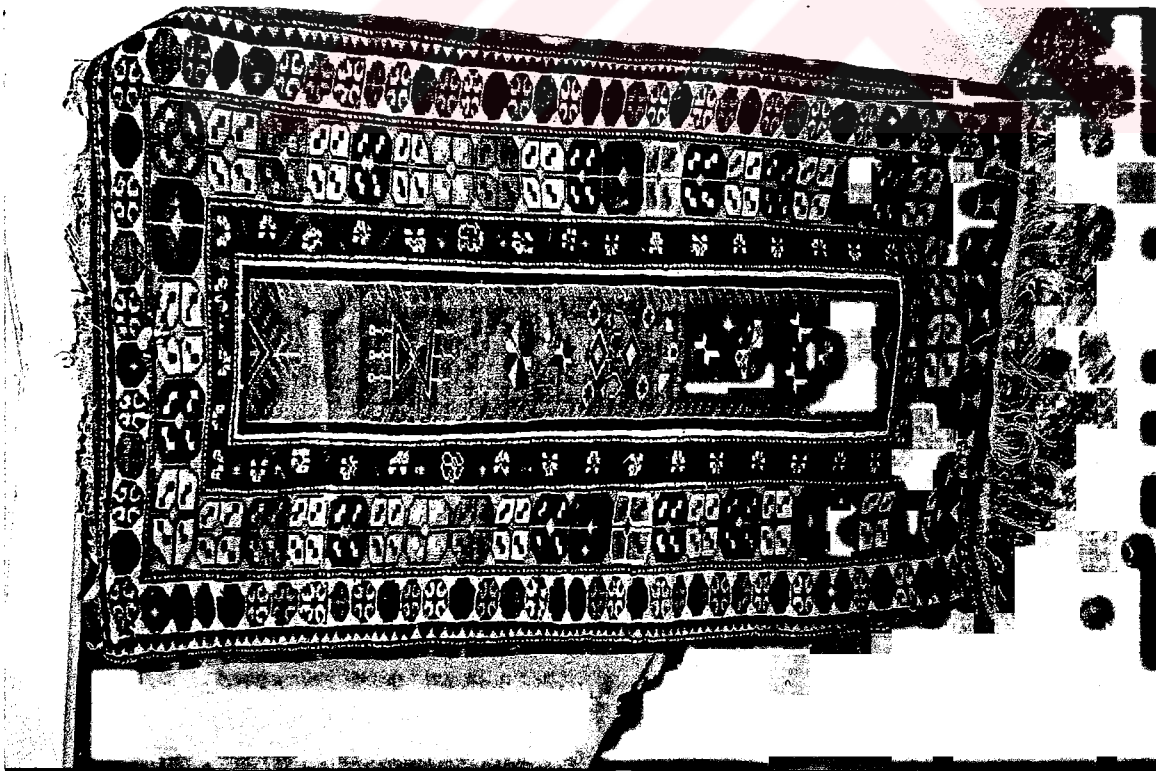
- Samuk, 1984..... : G.Samuk, “Uşak Halılarının Dünü ve Bugünü”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.32, Türk Dünyası Derneği Yayınları, İstanbul 1984, s.107-133.
- Sümer, 1984..... : F.Sümer, “Anadoludaki Türk Halıcılığına Dair En Eski Kayıtlar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.32, Türk Dünyası Araştırmaları Derneği Yayınları, İstanbul 1984, s.44-51.
- Tekçe, 1998..... : F.Tekçe, “Pazırık Halısı”, Türk Soylu Halkların Halı, *Kilim ve Cicim Sanatı Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri 27-31 Mayıs 1996 Kayseri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1998, s.313-319.
- Umar, 1999 : B.Umar, Karia, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi, İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999
- Uykucu, 1983..... : E.Uykucu, *Muğla Tarihi*, Gümüş Basımevi, İstanbul (1983)
- Uysal, 1989..... : İ.Uysal, Çanakkale İlindeki Bazı Boya Bitkilerinin Morfolojisi, Korolojisi ve Boyacılıkta Kullanılması, Trakya Üniversitesi, *Çanakkale Eğitim Yüksek Okulu Araştırma Dergisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 1989
- Uzun, 1987..... : N.Uzun, Milas Halılarında Motifler, Selçuk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1987
- Yetkin, 1984..... : Ş.Yetkin, “Türk Halısının Tarihi Akış İçindeki Gelişmesi”, *Sanat Çevresi*, S.2, Kurtiş Ofset, İstanbul 1984, s.8-9.
- Yetkin, 1991..... : Ş.Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara (1991)

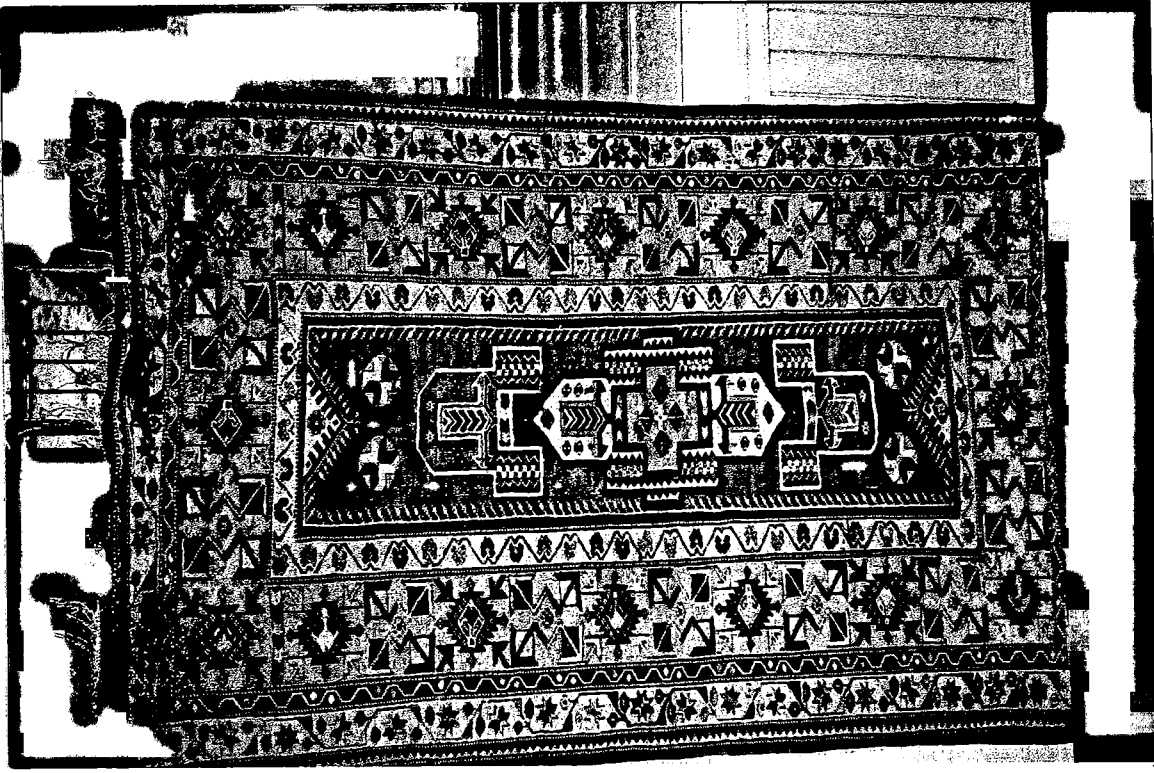
LEVHALAR

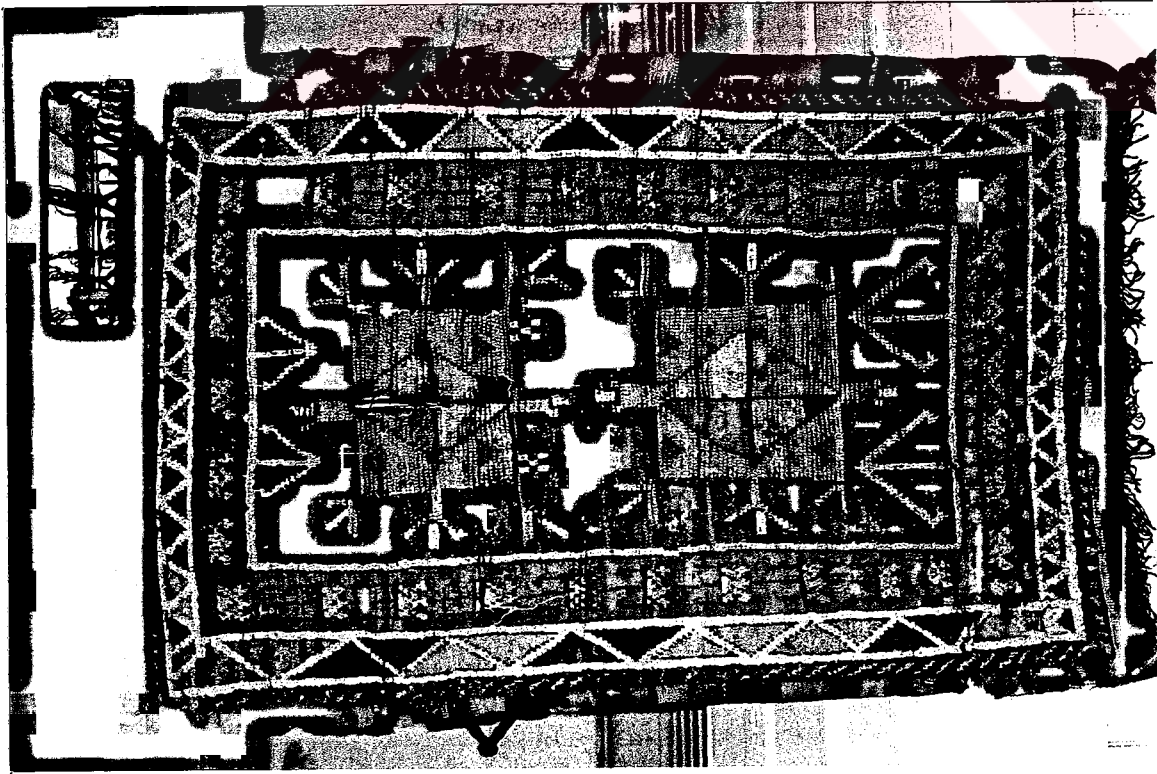
a- 1. Hacı İlyas Cami 1; Milas Turunçlu Göl Madalyonlu

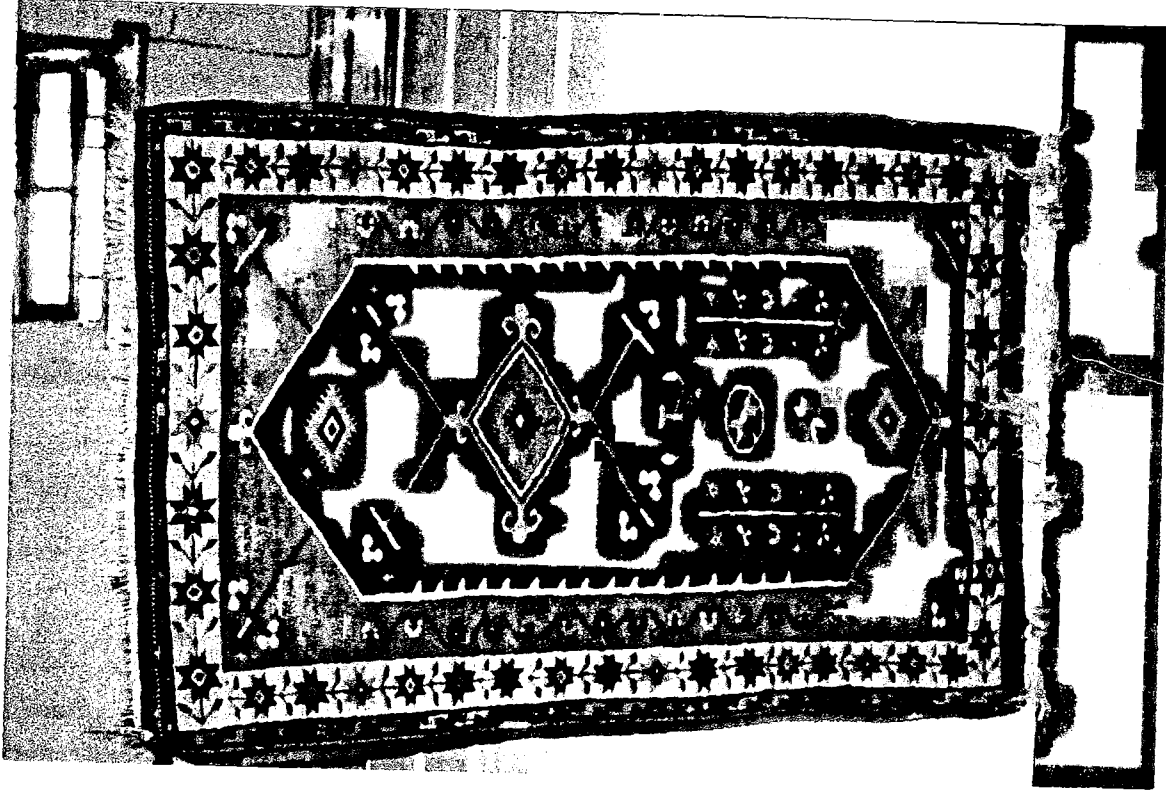
b- 2. Hacı İlyas Cami 2; Milas Kûpeli

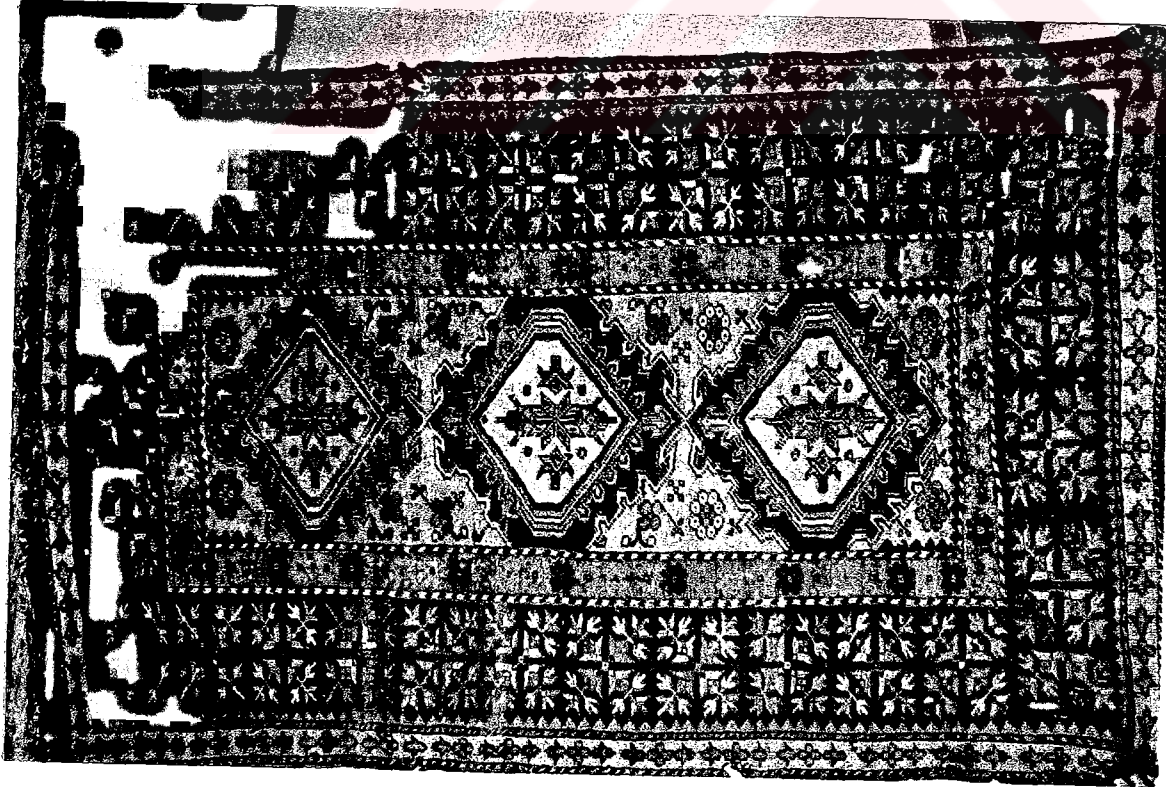
a- 3. Hacı İlyas Cami 3; Milas Sandıklı

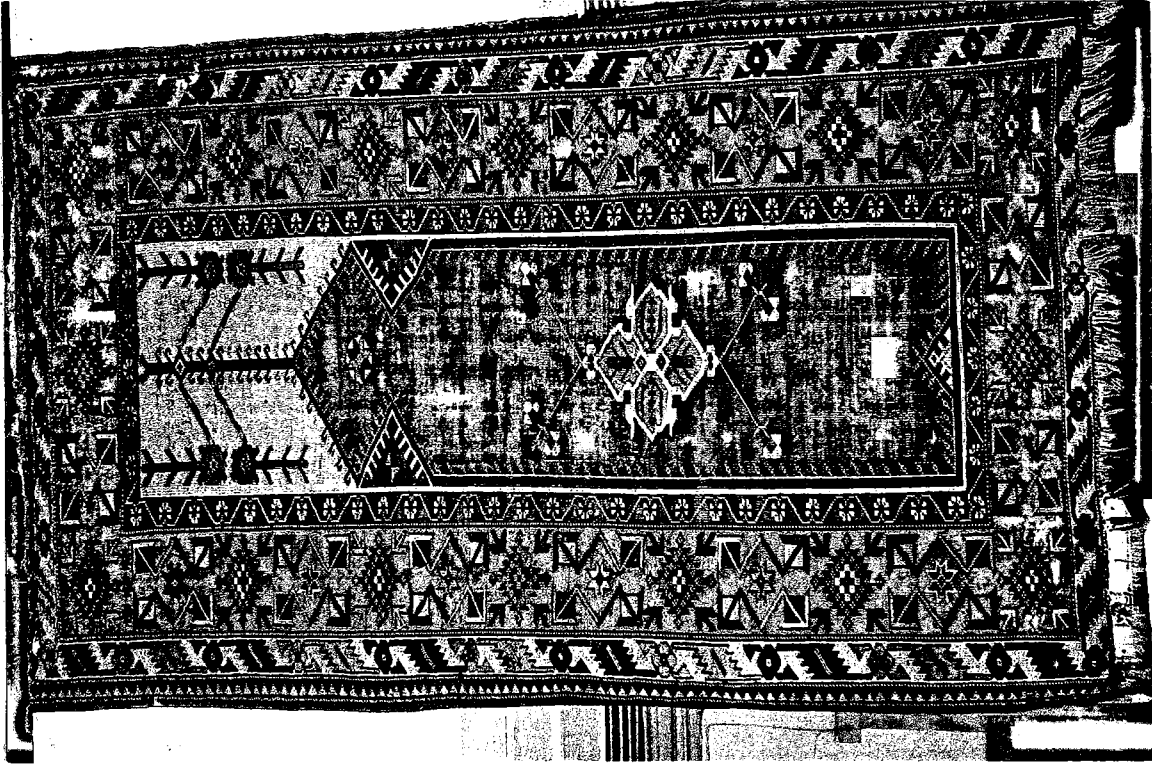
b- 4. Hacı İlyas Cami 4; Milas Kare Madalyonlu

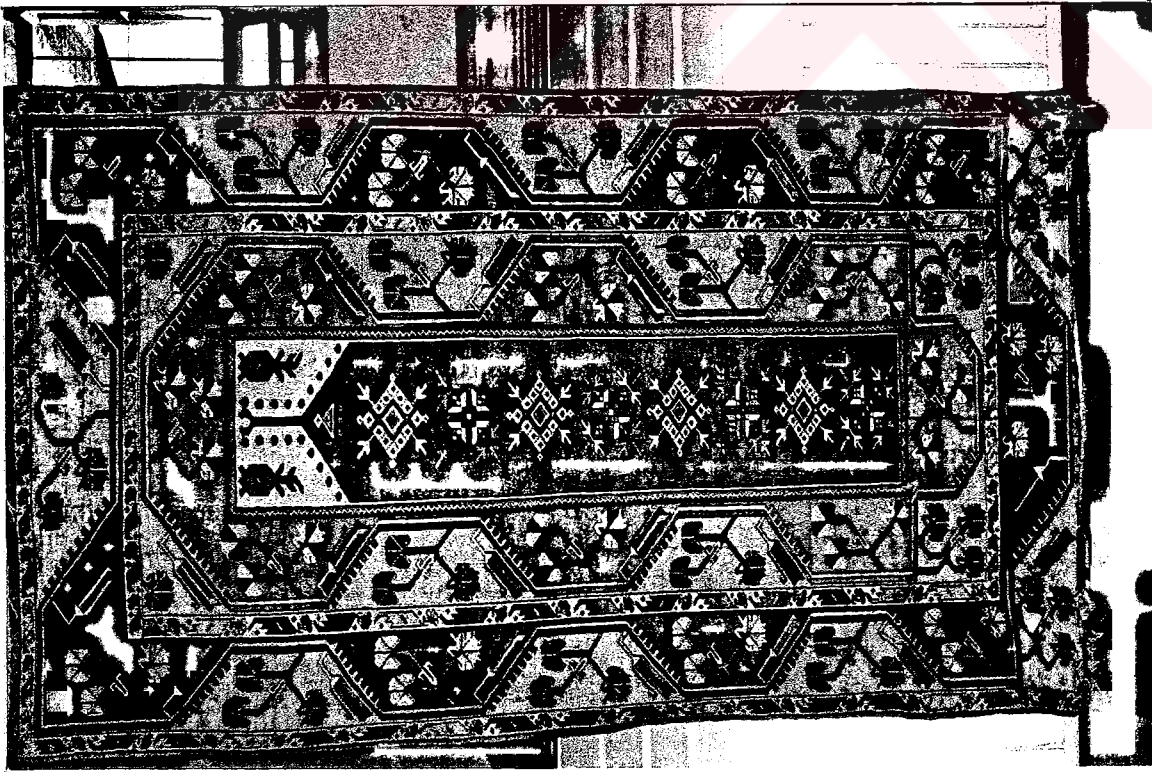
a- 5. Hacı İlyas Cami 5; Milas Düz Mihraplı Seccade

b- 6. Hacı İlyas Cami 6; Milas Altigen Madalyonlu

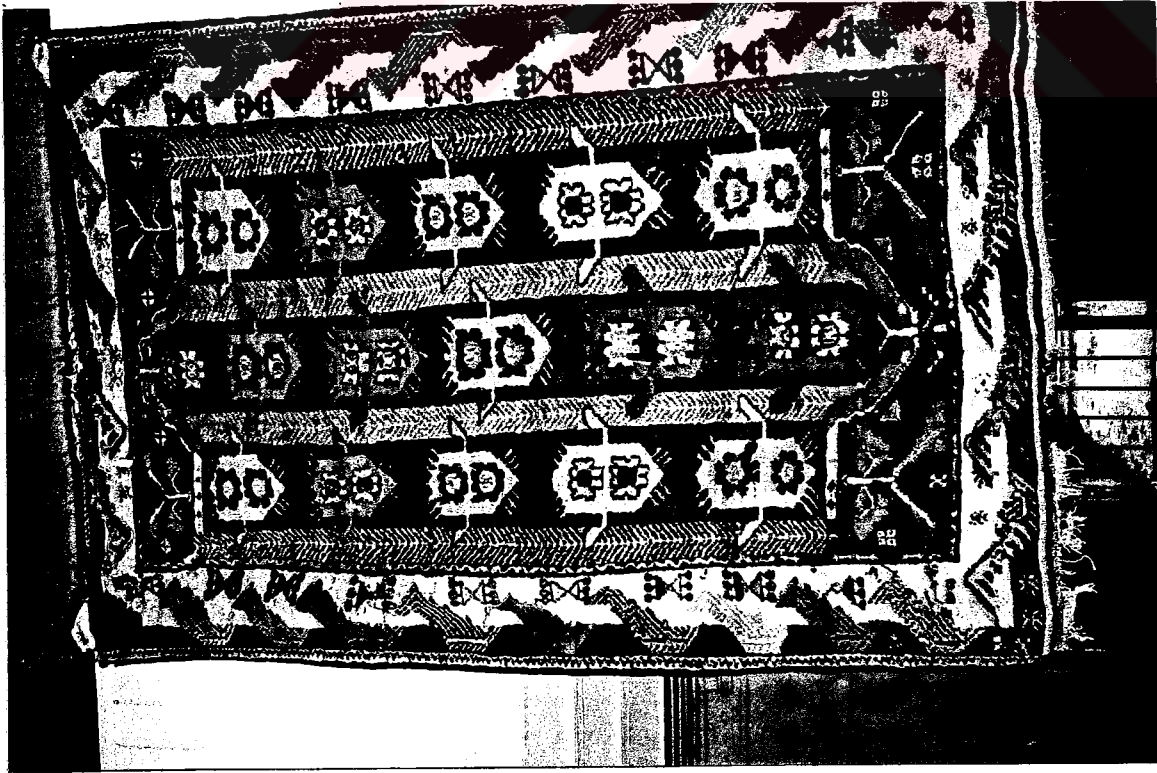
a- 7. Hacı İlyas Cami 7; Milas Mihraplı

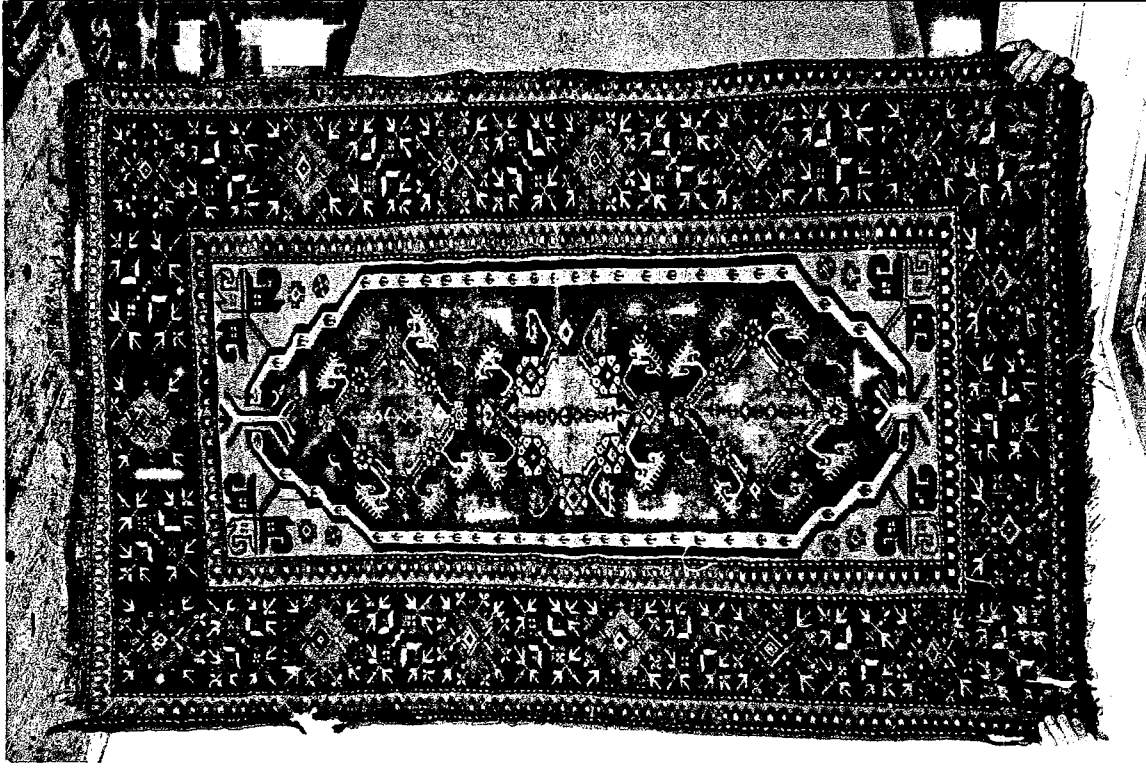
b- 8. Hacı İlyas Cami 8; Milas Ada Milas

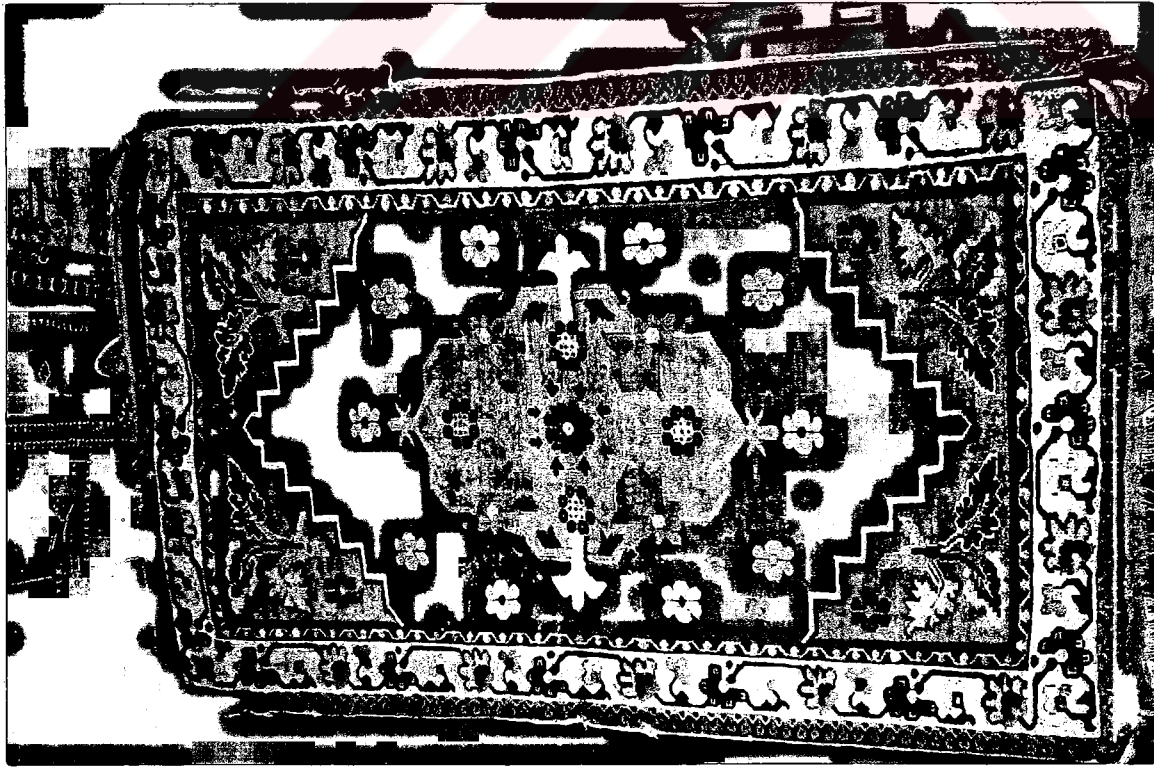
a- 9. Hacı İlyas Cami 9; Milas Kancalı Çift Mihraplı

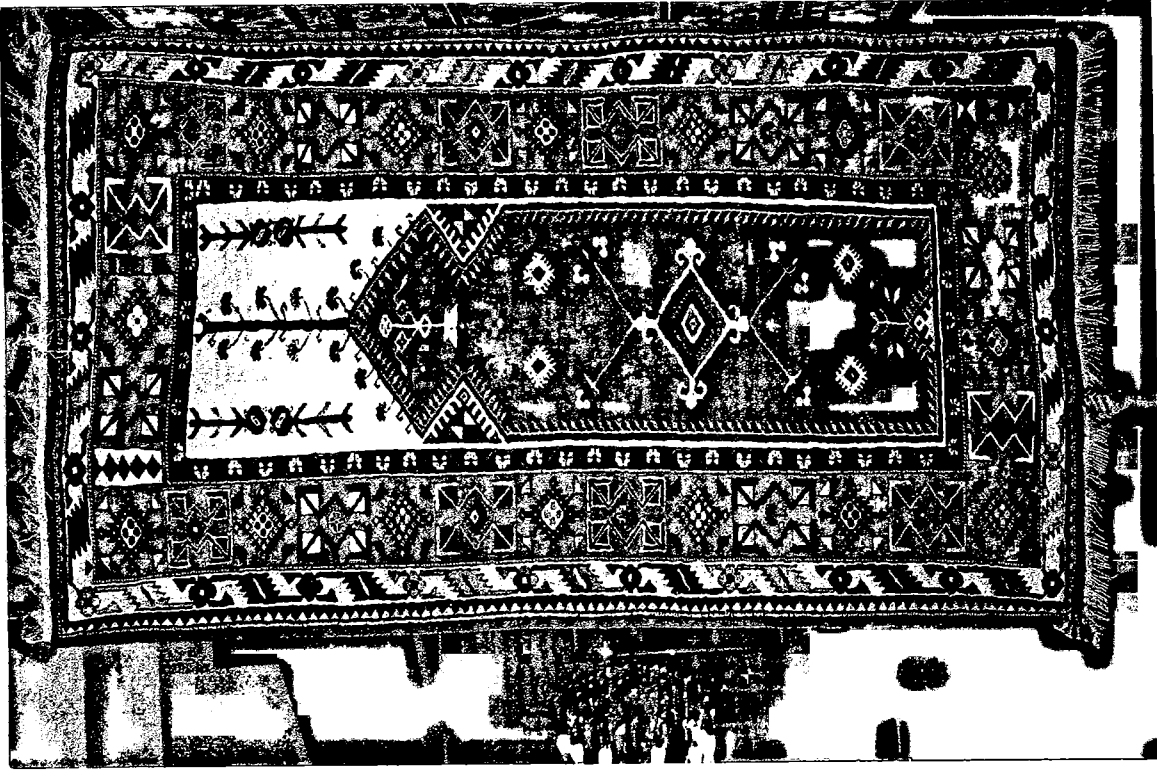
b- 10 Hacı İlyas Cami 10; Milas Kabuksuz

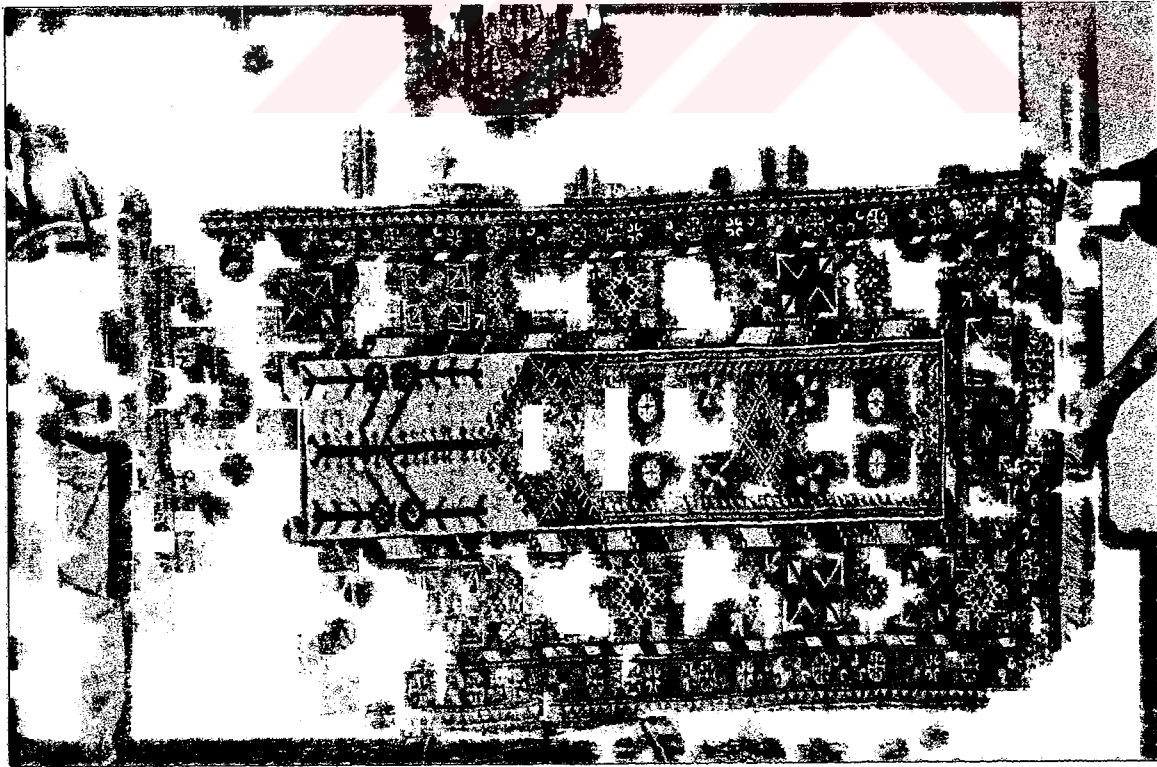
a- 11. Hacı İlyas Cami 11; Milas Turunçlu Göl Madalyonlu

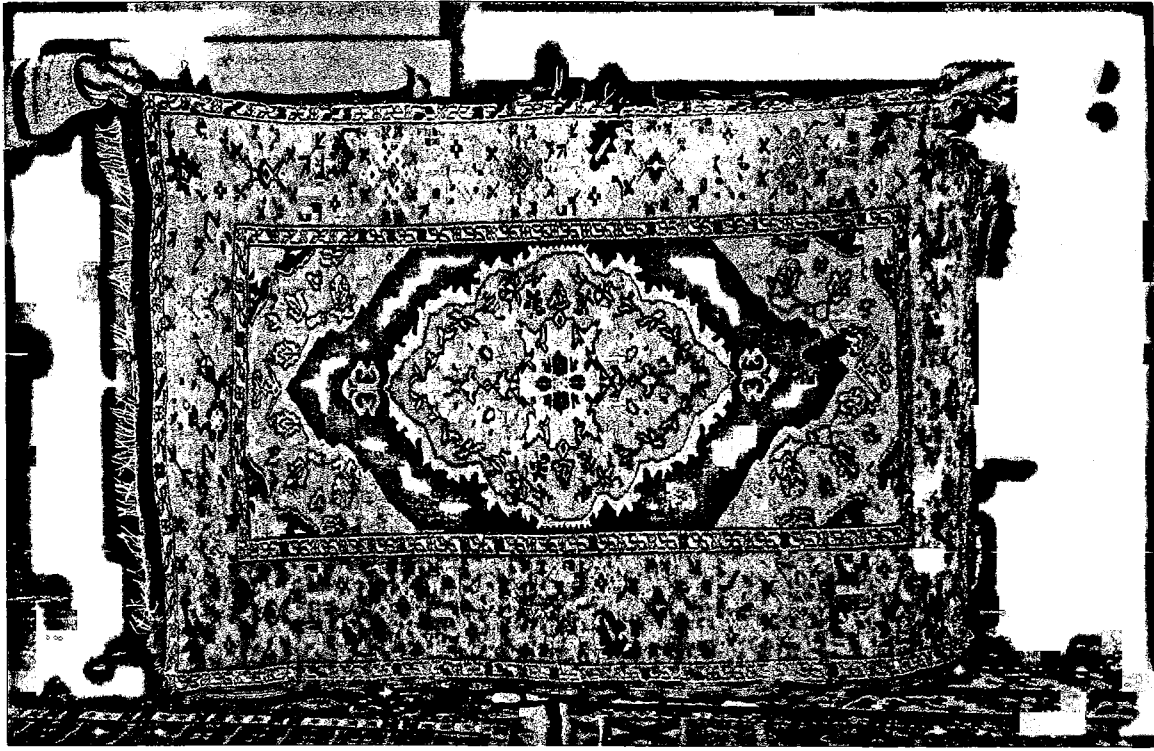
b- 12. Hacı İlyas Cami 12; Milas Çift Taraflı Basamaklı Mihraplı

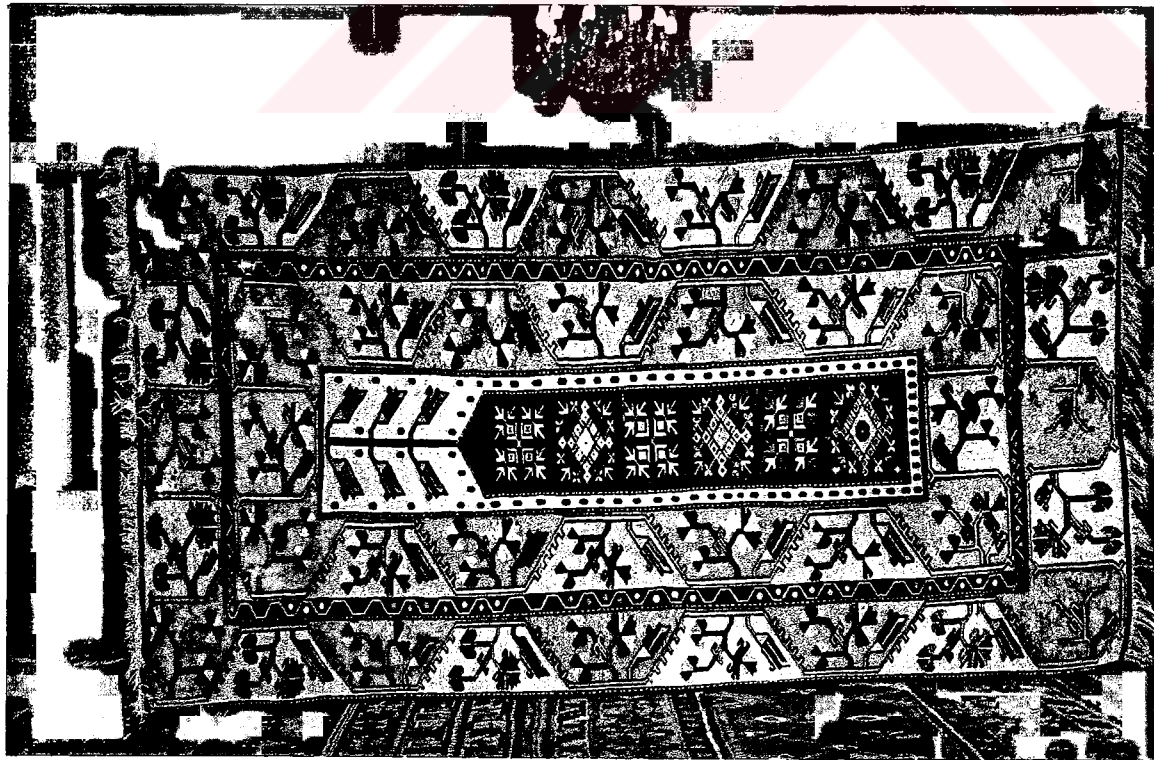
a- 13. Ulu Cami 1; Milas Boğumlu Mihrapı

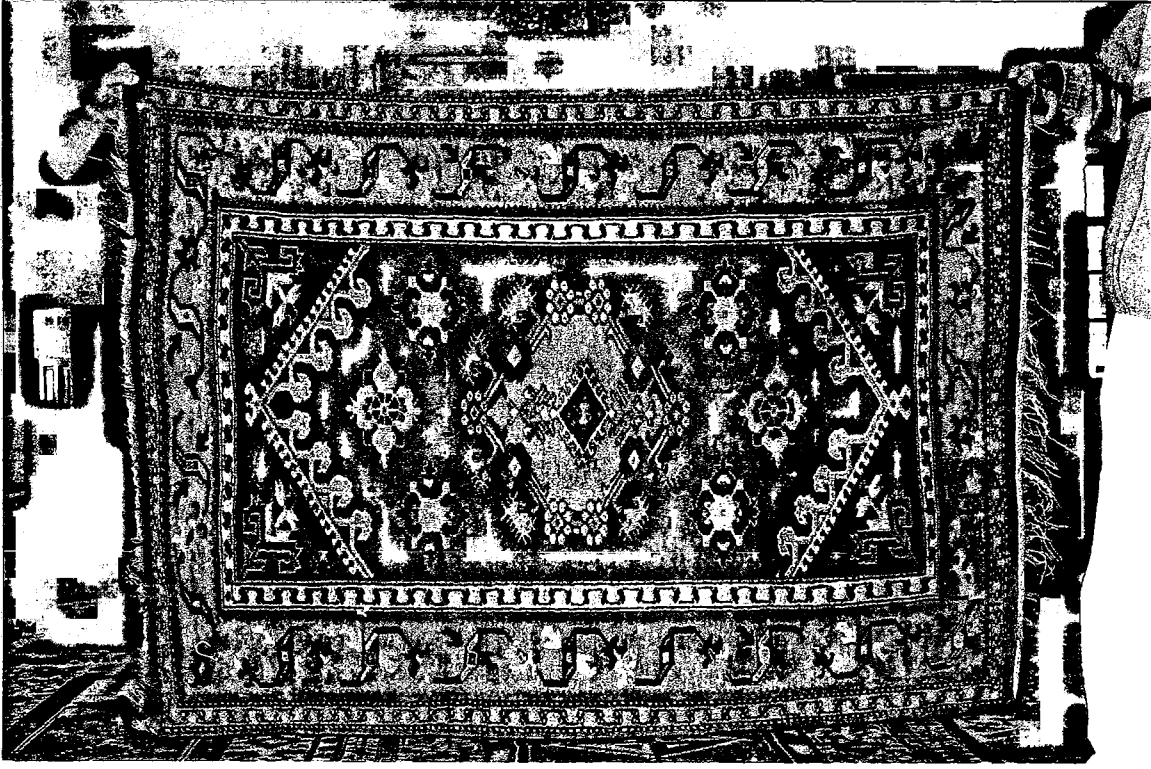
b- 14. Ulu Cami 2; Milas Boğumlu Mihrapı

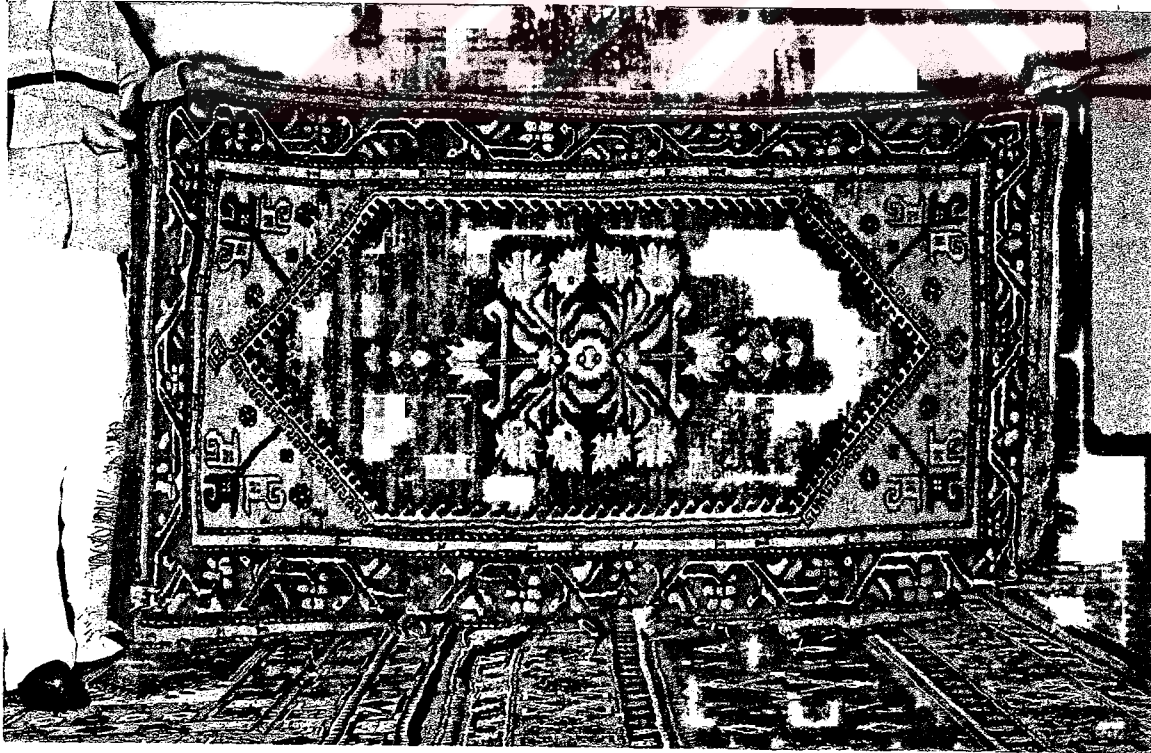
a- 15. Ulu Cami 3; Milas Karacahisar Göbekli

b- 16. Ulu Cami 4; Milas Ada Milas

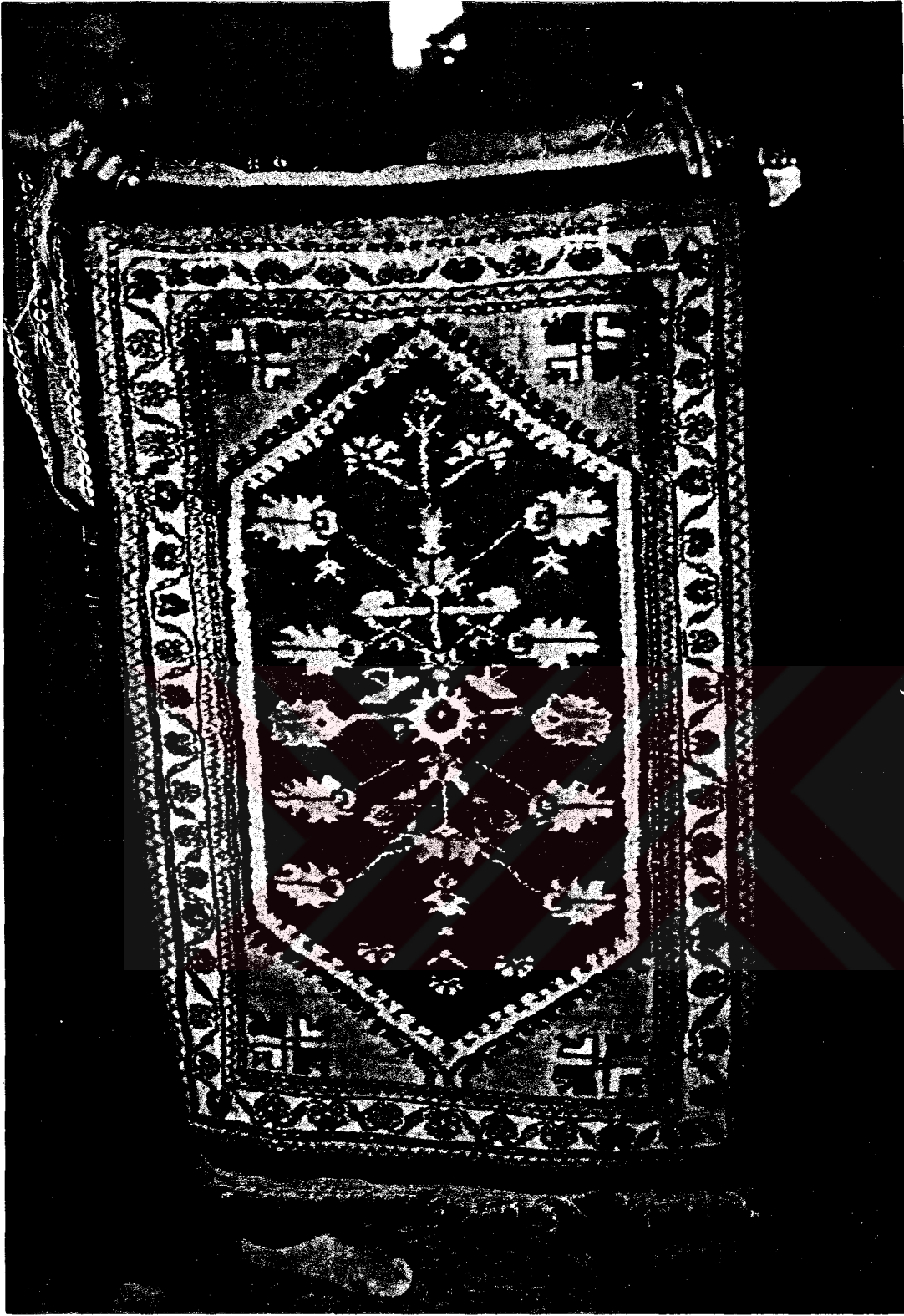
a- 17. Ulu Cami 5; Milas Çift Taraflı Kancalı Mihrapı

b- 18. Ulu Cami 6; Milas Çift Taraflı Kancalı Mihrapı

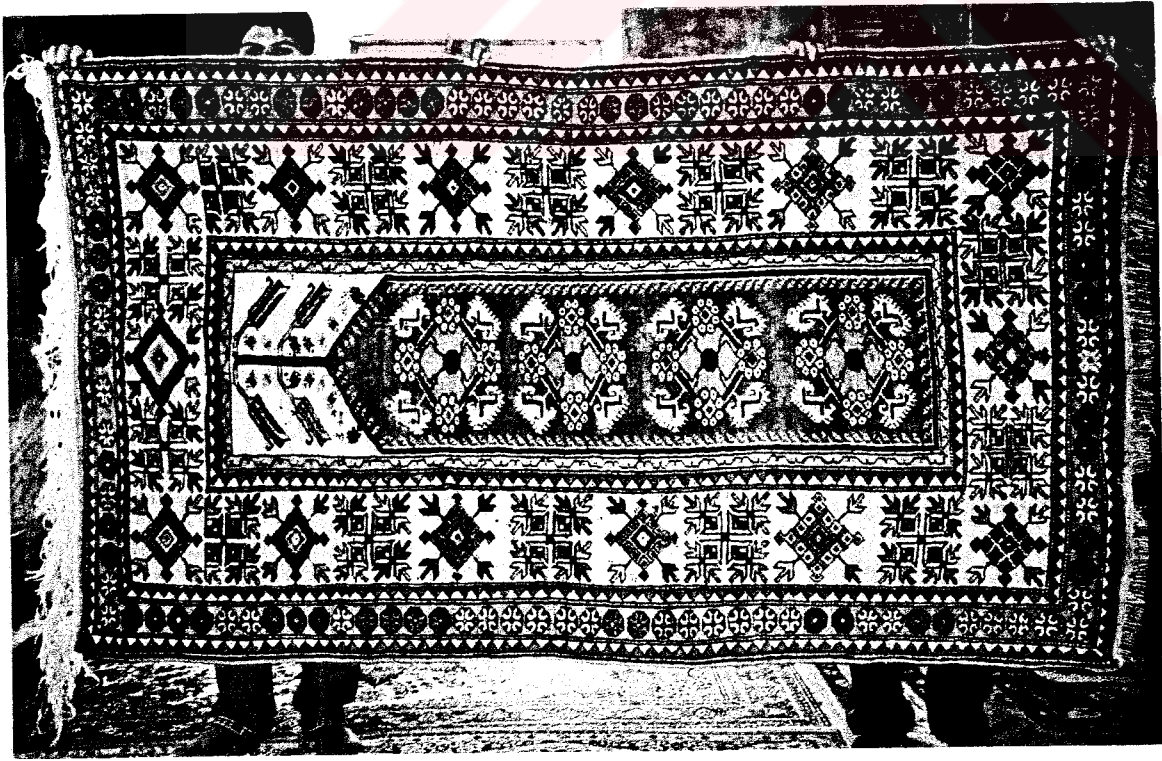
a- 19. Belen Cami 1; Milas Boğumlu Mihraplı

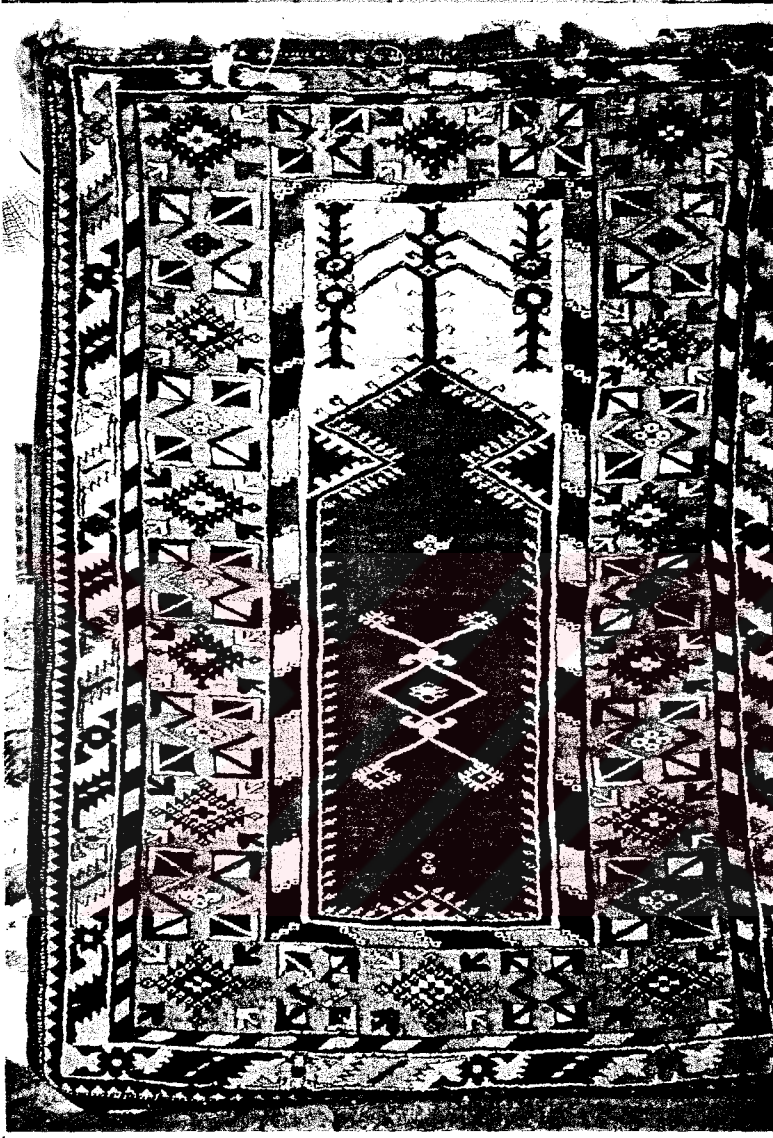
a- 20. Belen Cami 2; Milas Hayat Ağacı

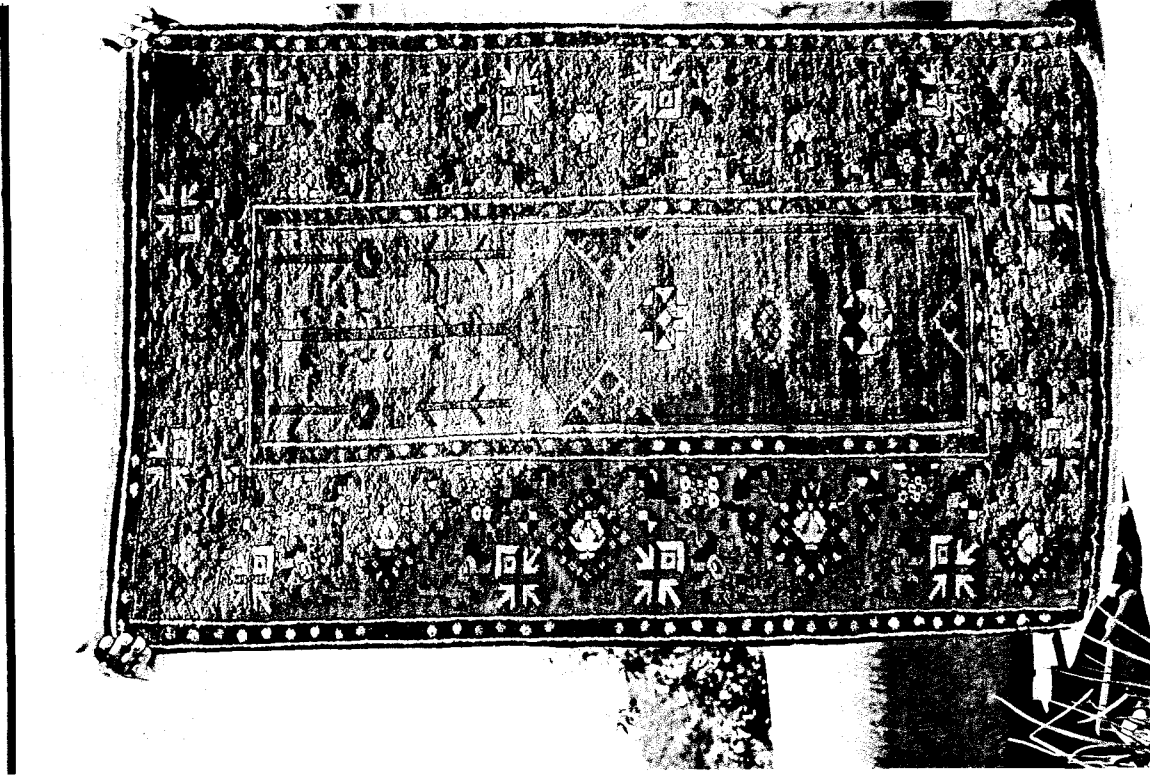
a- 21. Firuz Bey Cami 1; Milas Karacahisar Göbekli

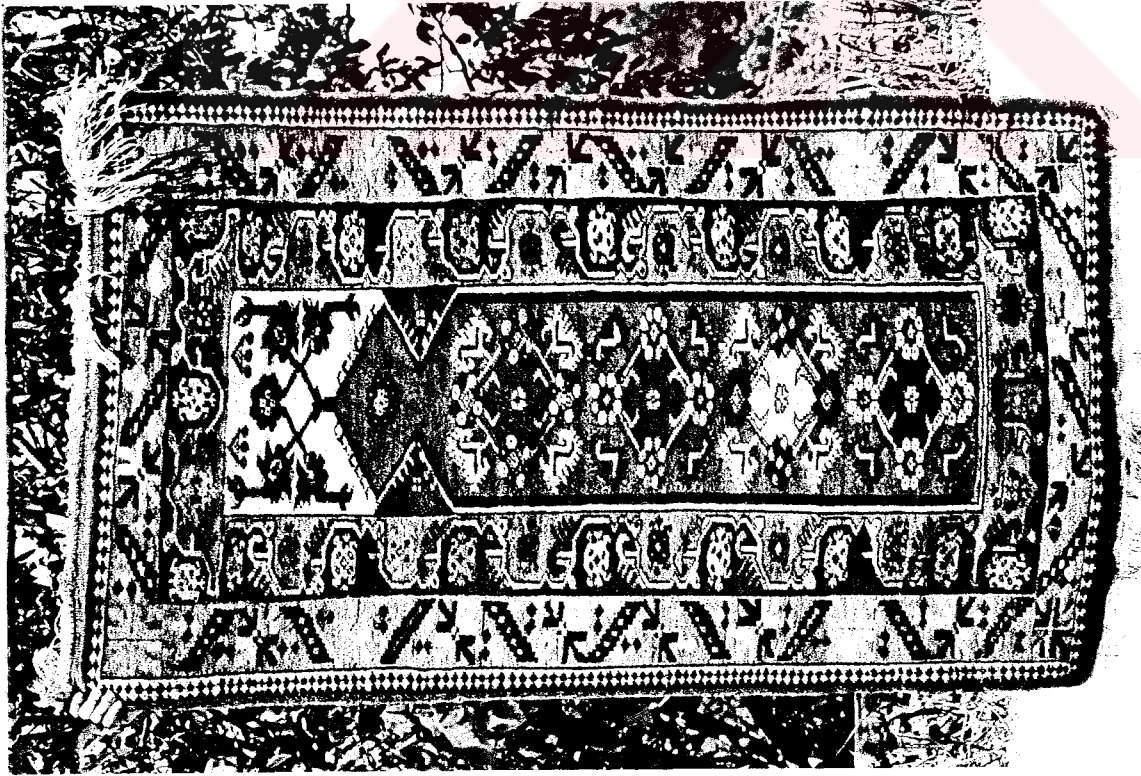
b- 22. Firuz Bey Cami 2; Milas Turunçlu Göl Mihraplı

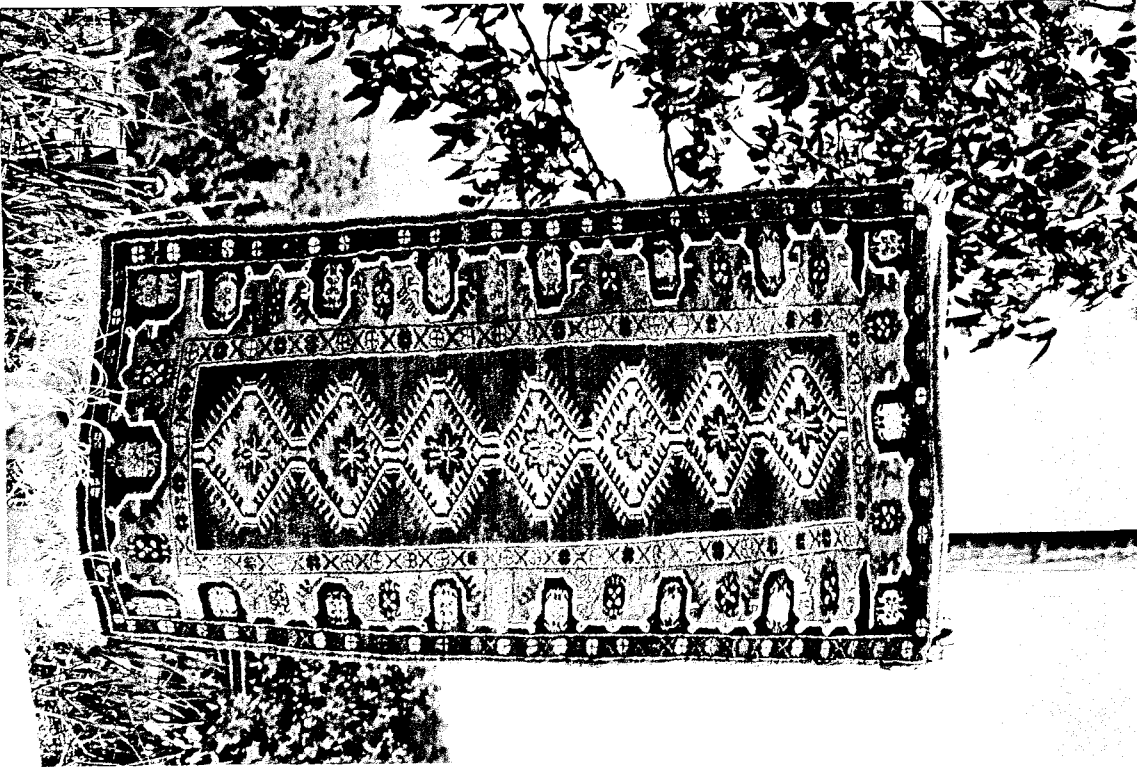
a- 23. Bozalan Cami 1; Milas Boğumlu Mihraplı

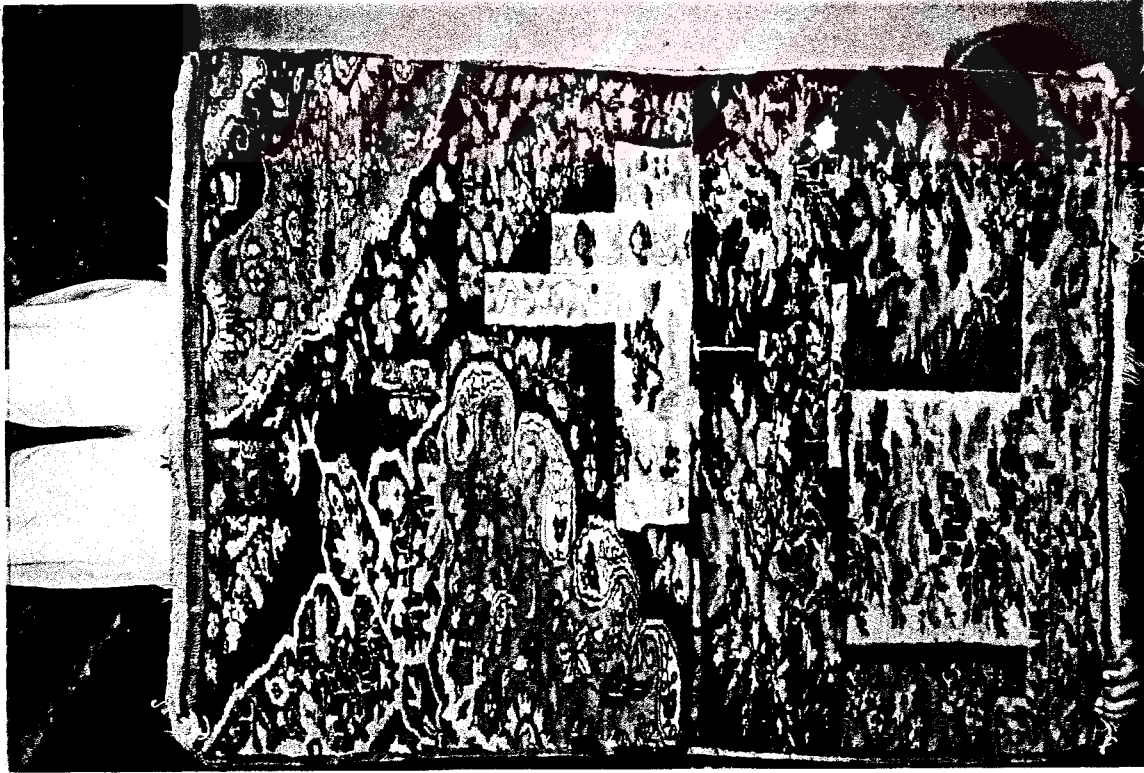
a- 24. Karacahisar Cami 1; Milas Boğumlu Mihraplı

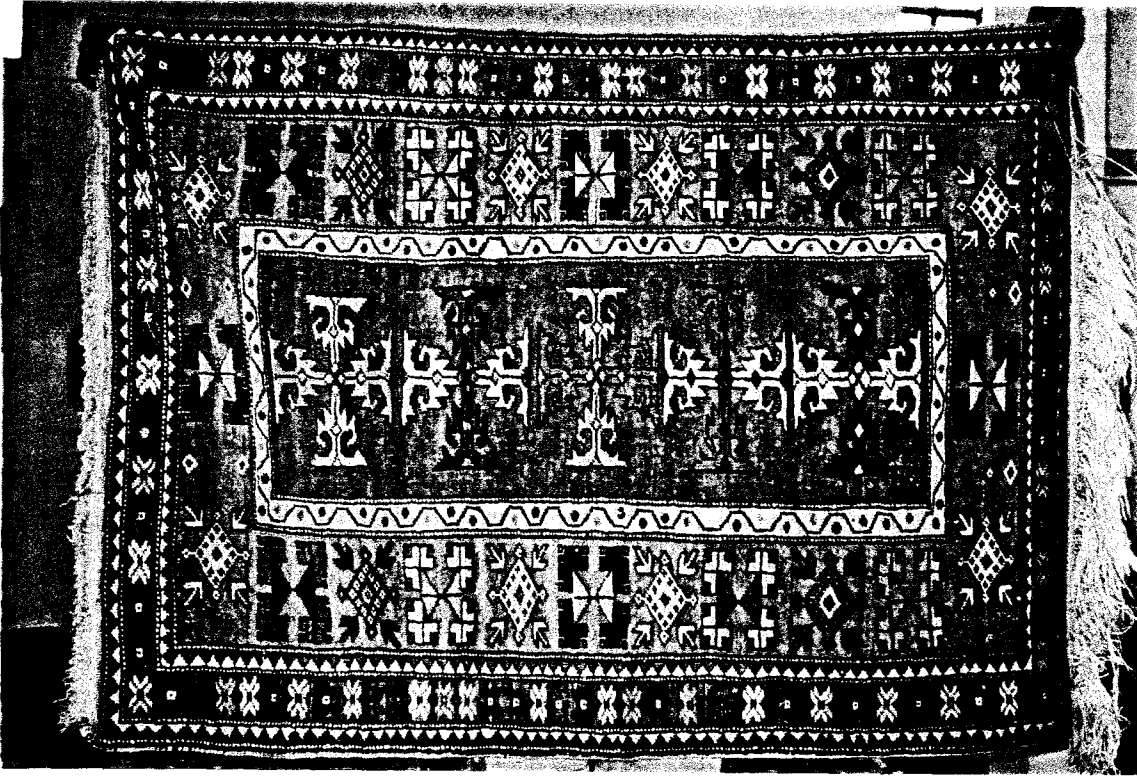
b- 25. Karacahisar Cami 2; Milas Mihraplı Gemsulu

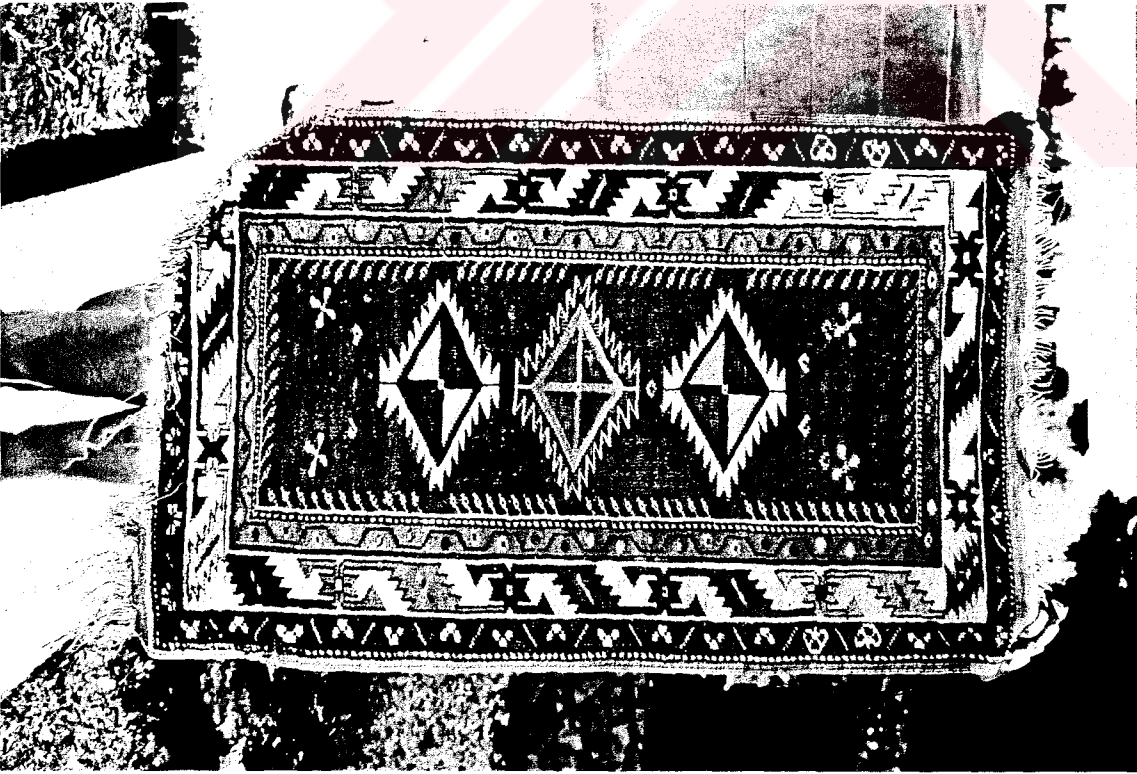
a- 26. Karacahisar Cami 3; Milas Gemsulu

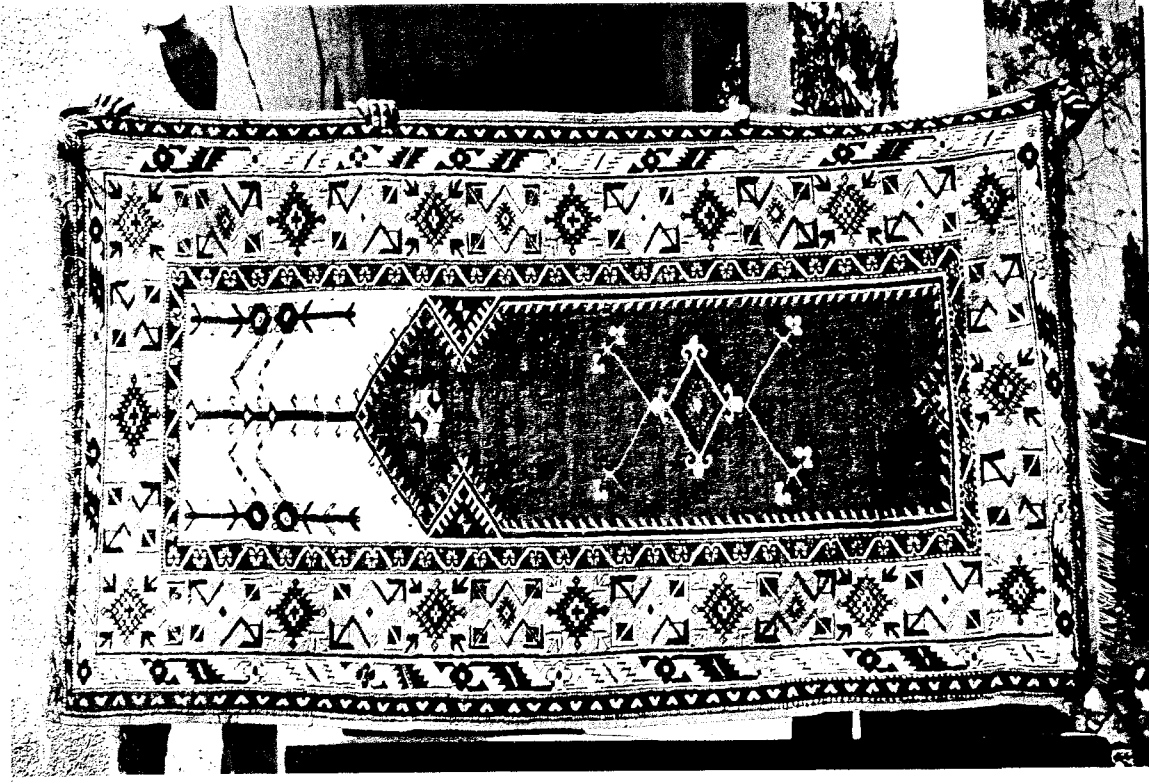
b- 27. Karacahisar Cami 4; Karacahisar Ülgüt

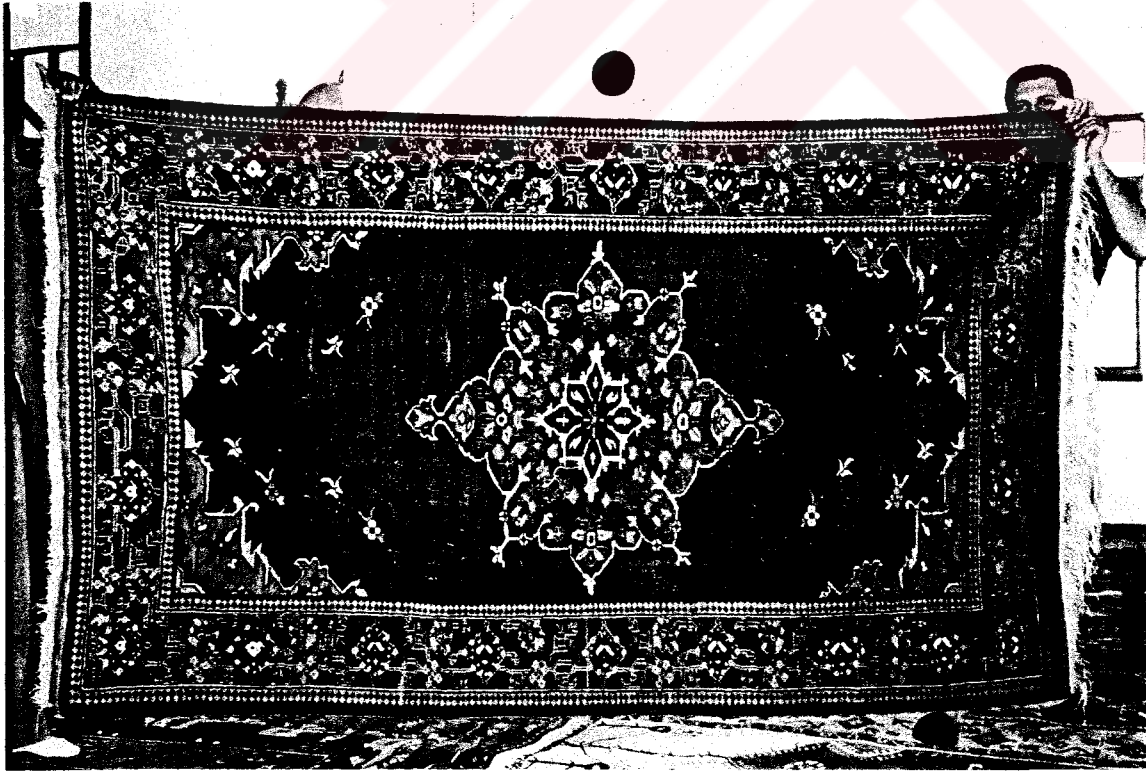
a- 28. Pinar Cami 1; Milas Dar Zeminli Düz Halı Eli Belinde Motifli

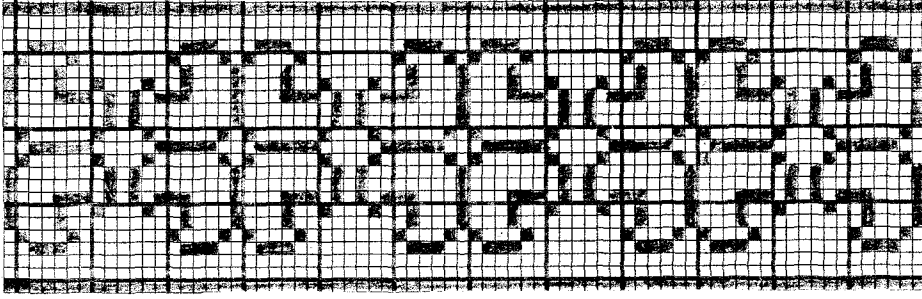
b- 29. Pinar Cami 2; Milas Madalyonlu

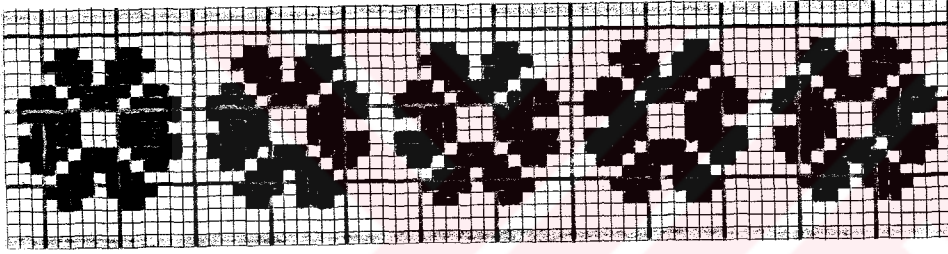
a- 30. Pinar Cami 3; Milas Boğumlu Mihraplı

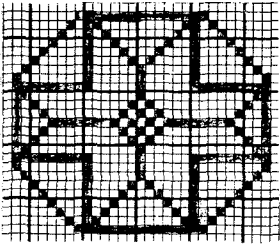
b- 31. Pinar Cami 4; Milas Karacahisar Göbekli

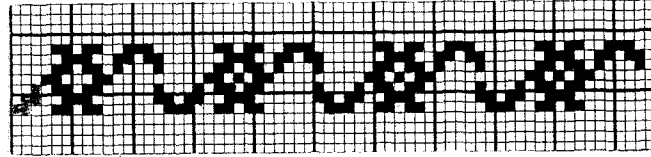
a- 1. "Kösele" deseni

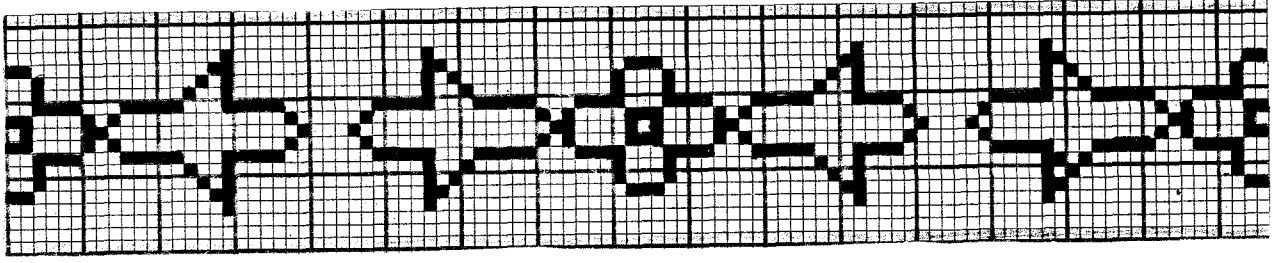
b- 2. "Köpek izi" deseni

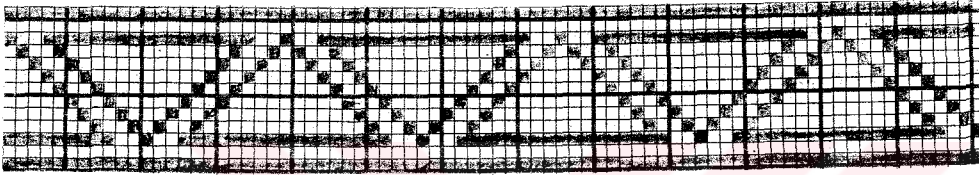
c- 3. "Top yıldız" deseni

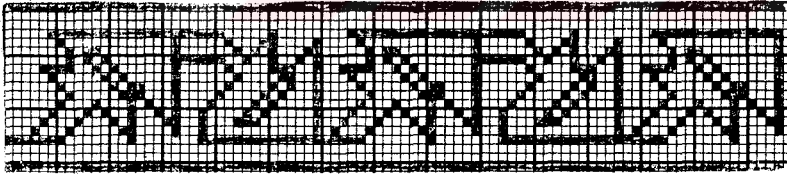
d- 4. "Sığır sidiği" deseni

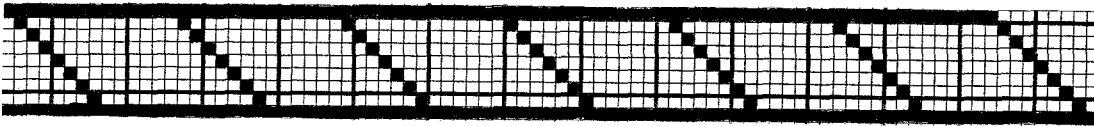
a- 5. "Çiçekli su" deseni

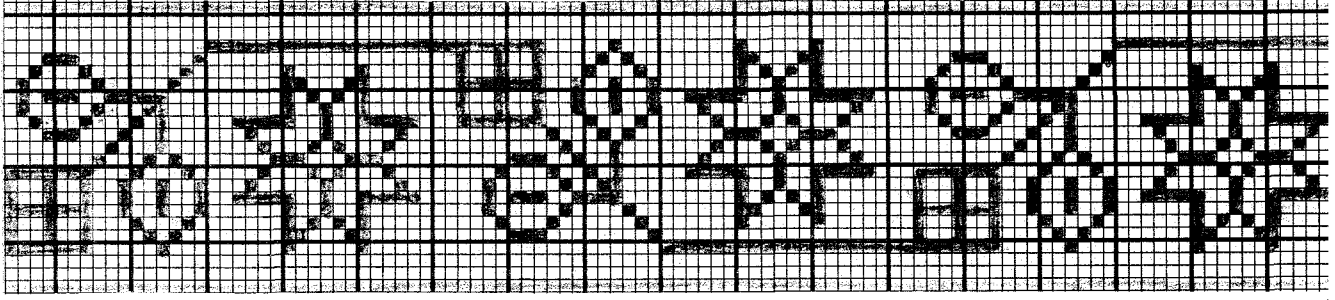
b- 6. "Çentik" deseni

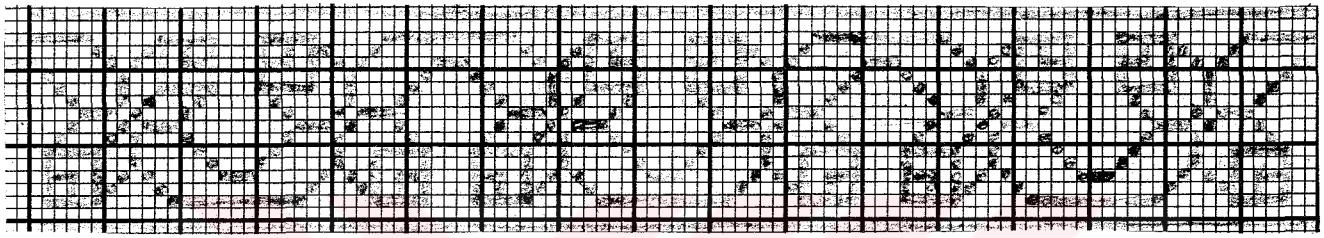
c- 7. "Heybe yanışı" deseni

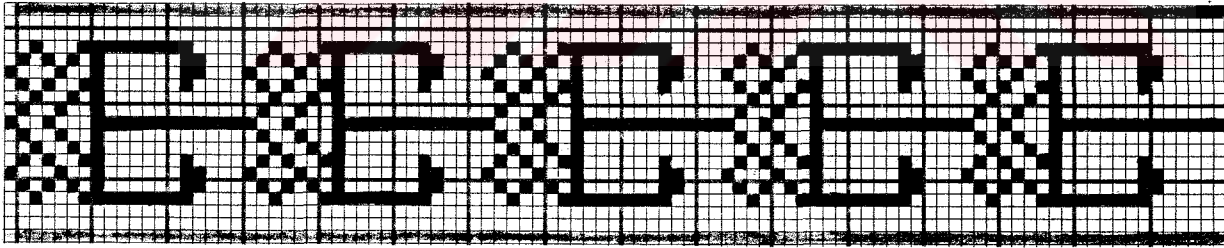
d- 8. "Kaydırmalı su" deseni

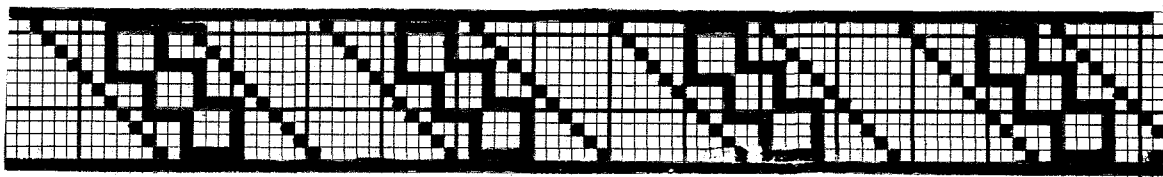
a- 9. "Yıldızlı su" deseni

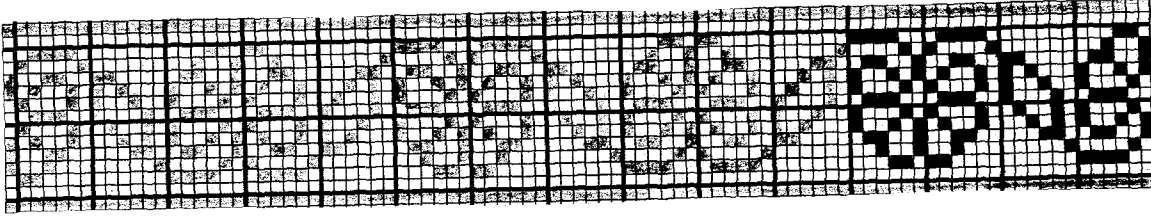
b- 10. "Gül" deseni

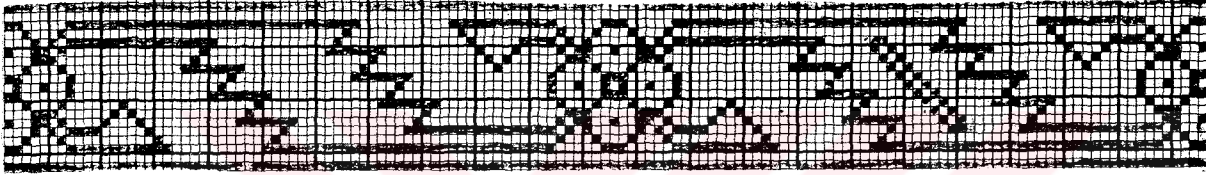
c- 11. "Kuş" deseni

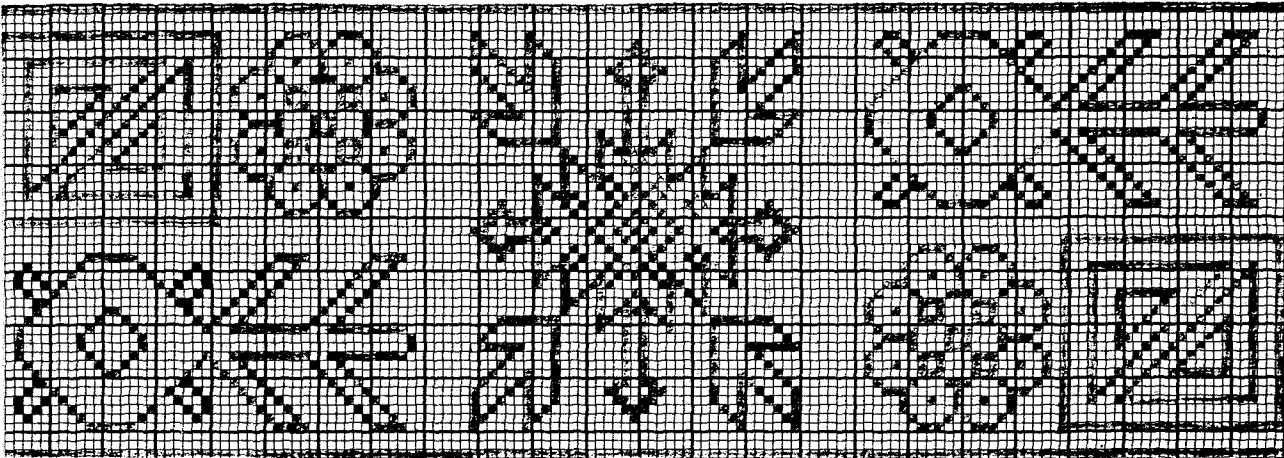
d- 12. "Makarnacık" deseni

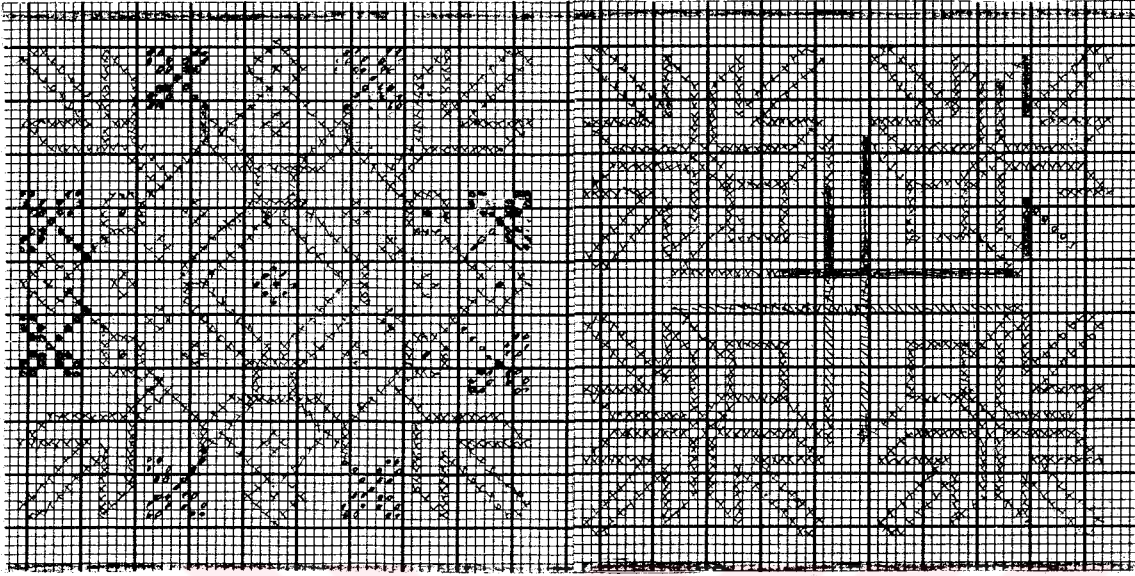
a- 13. "Armut çiçeği" deseni

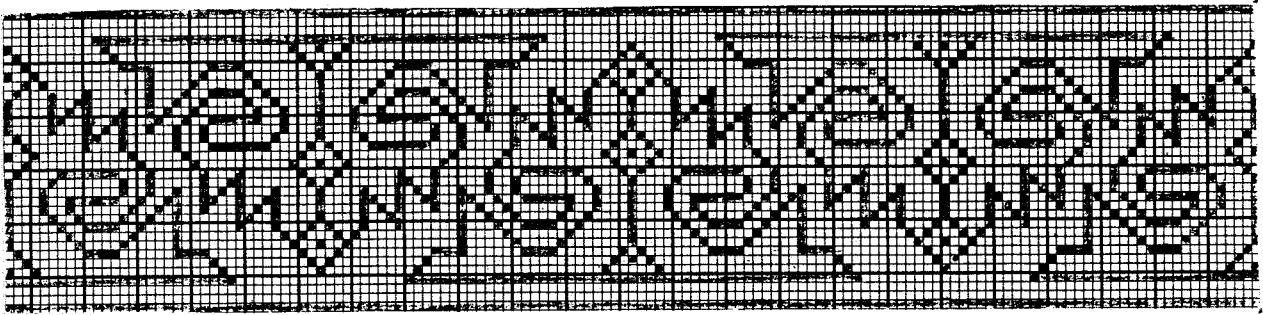
b- 14. "Testere" deseni

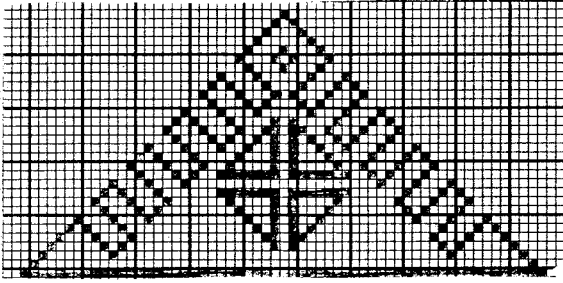
c- 15. "Anahtarlı su" deseni

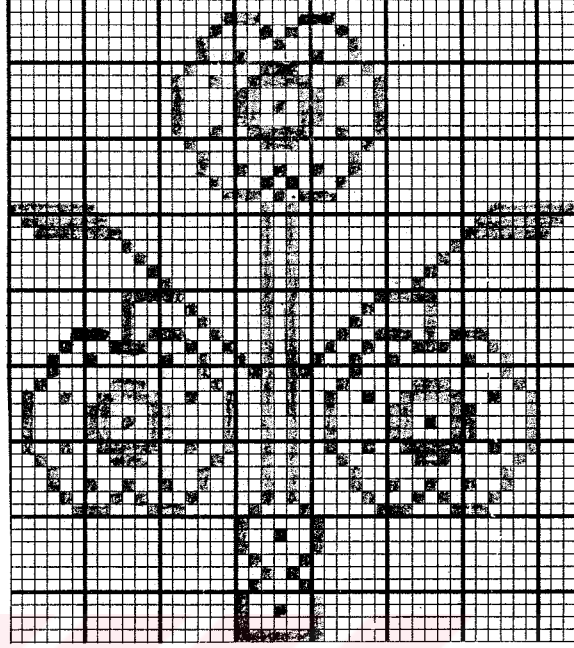
a- 16. "Tabakalı" deseni

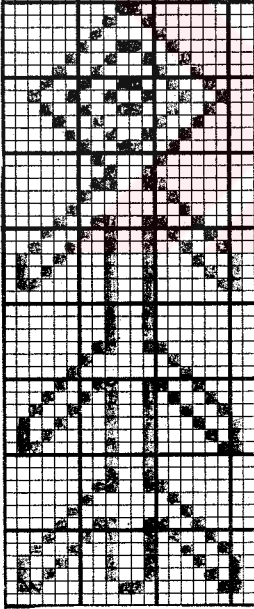
b- 17. "Eli belinde" deseni

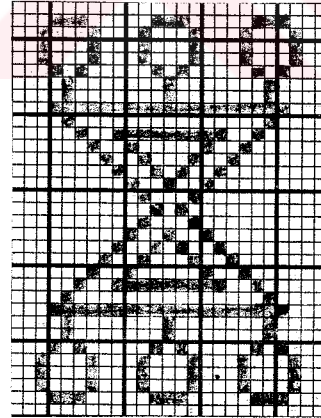
a- 18. "Yan hameyli" deseni

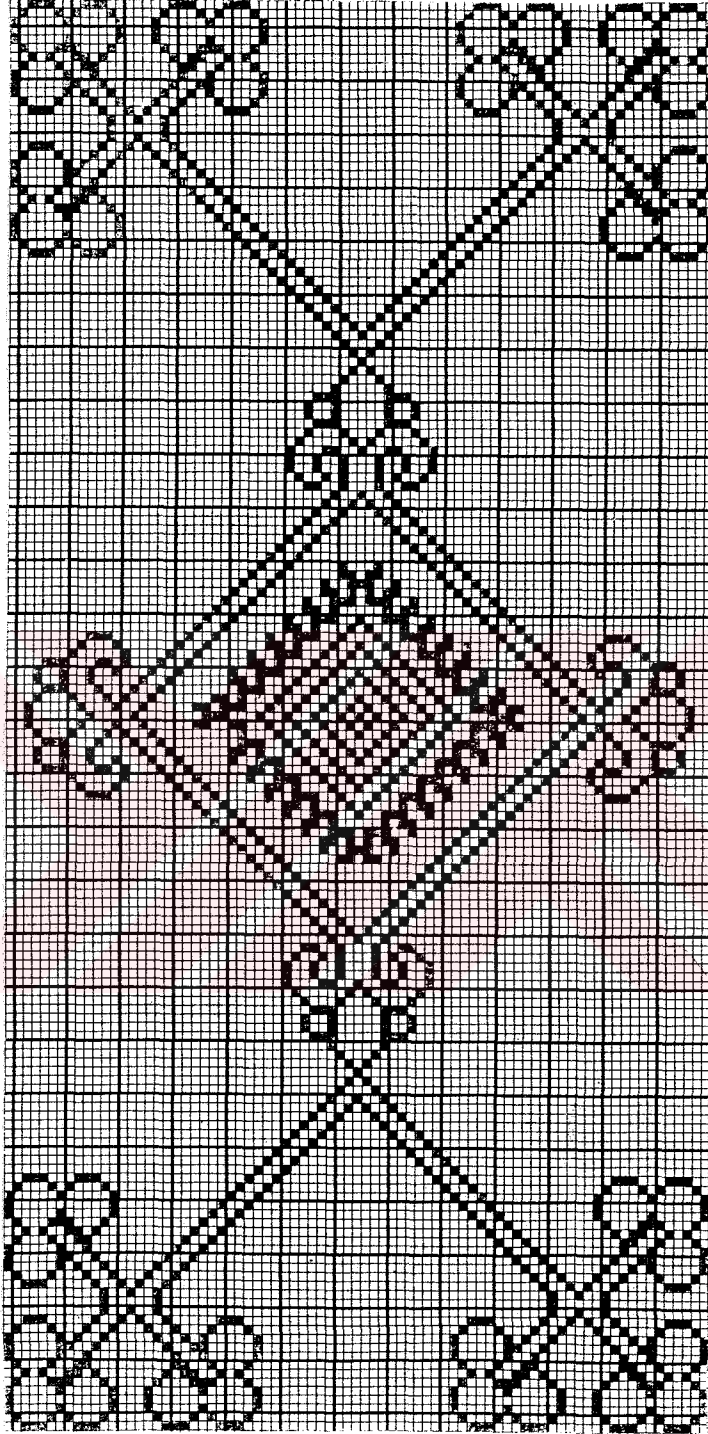
b- 19. "Vazolu" deseni

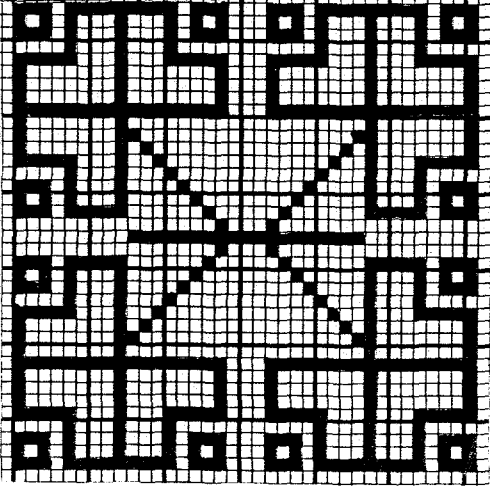
c- 20. "Anahtar ve el" deseni

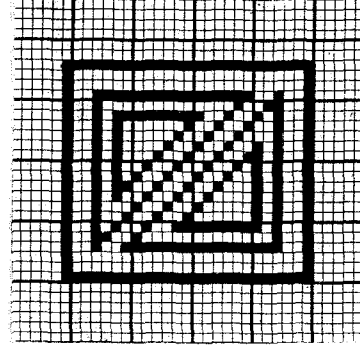
d- 21. "Küpelı" deseni

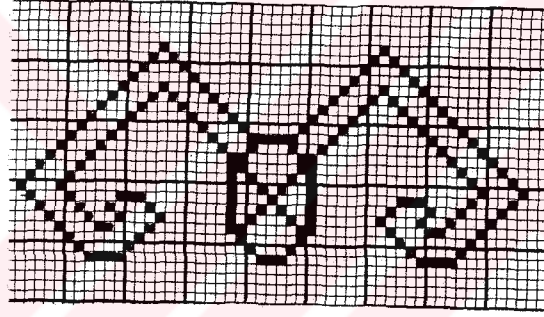
a- 22. "Bakla çiçekli göl" deseni

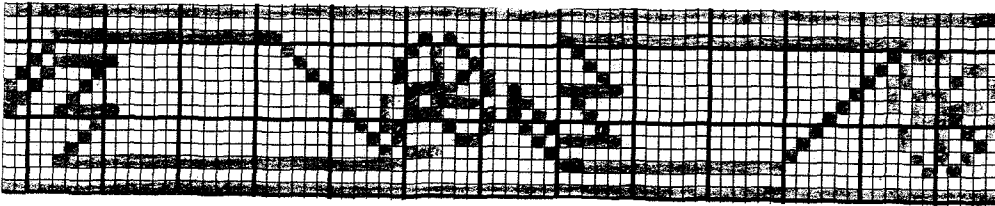
a- 23. "Don ayağı" deseni

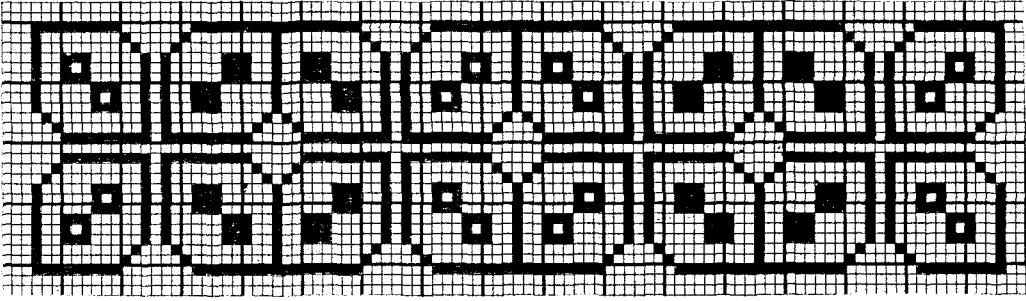
b- 24. "Gavur nacağı" deseni

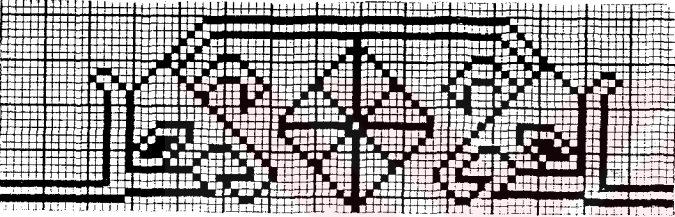
c- 25. "Koç boynuzu (Çengel)" deseni

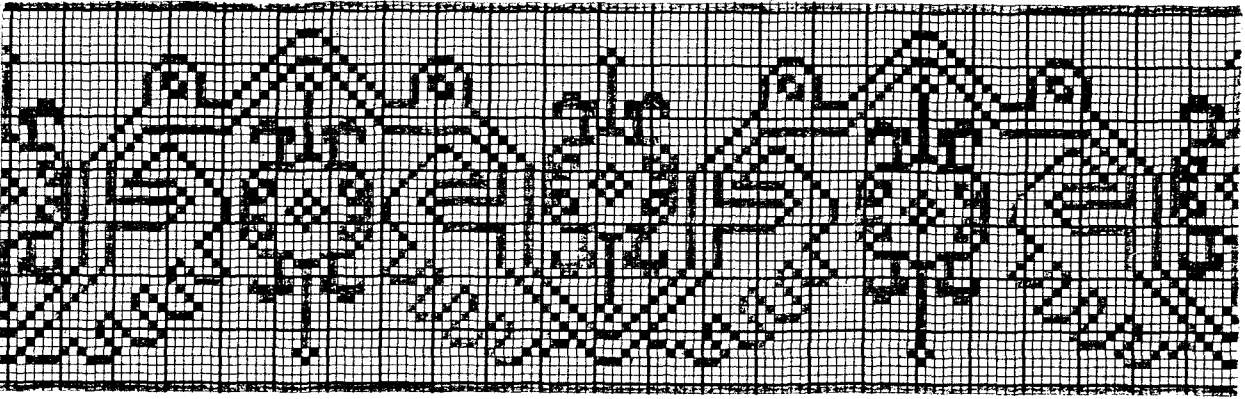
d- 26. "Feslice" deseni

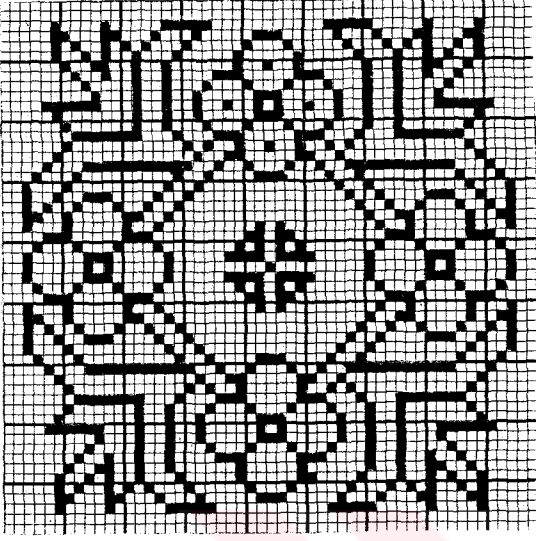
a- 27. "Rozet" deseni

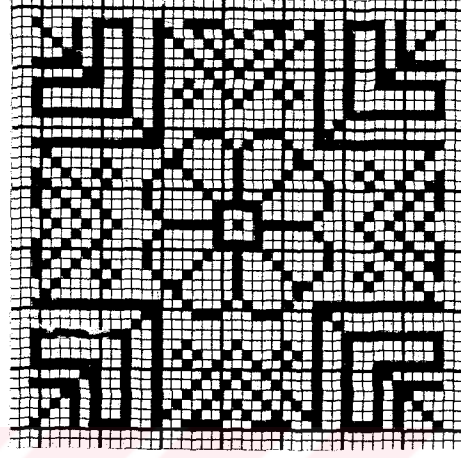
b- 28. "Ladik" deseni

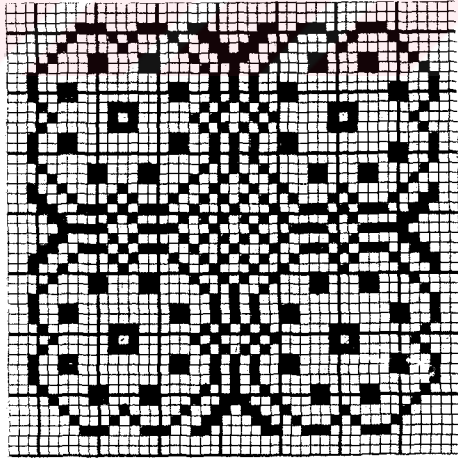
c- 29. "Gemici suyu" deseni

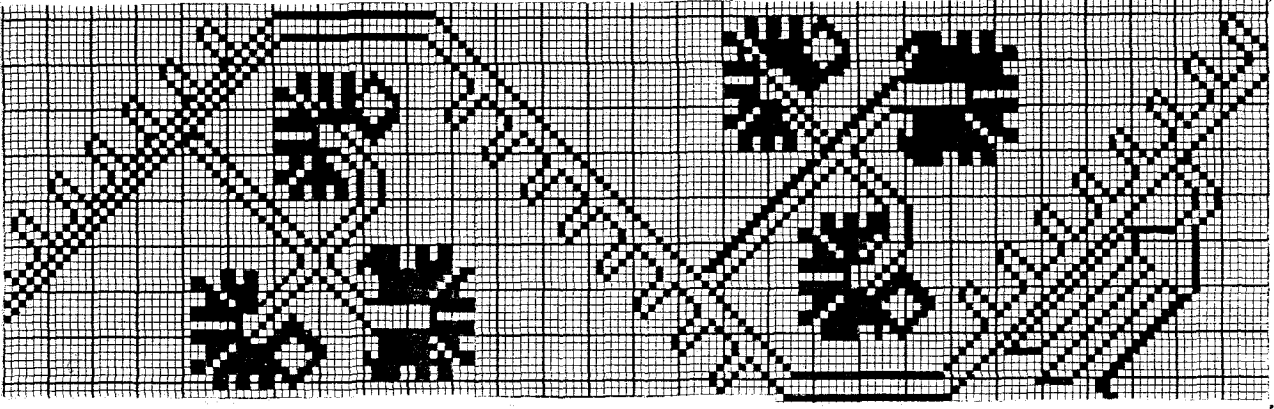
a- 30. "Turunçlu göl" deseni (Geniş bordürde)

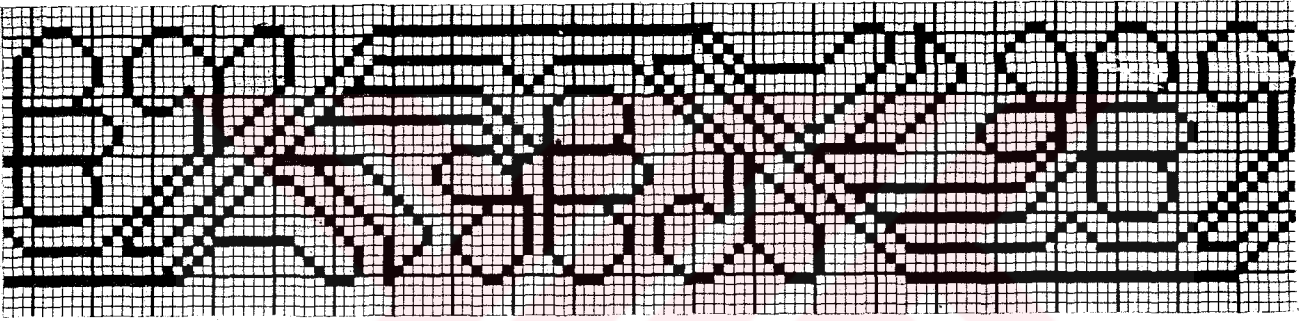
b- 31. "Yıldızlı su" deseni

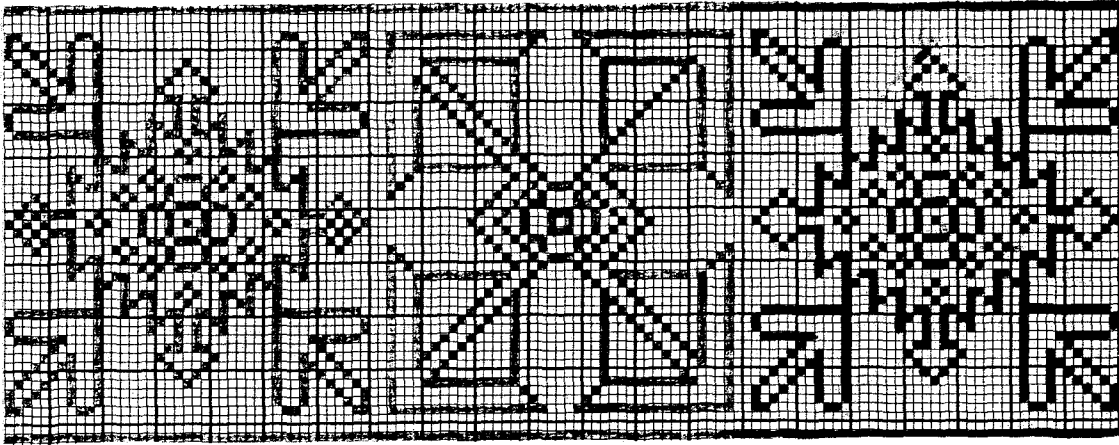
c- 32. "Peşkil suyu" deseni

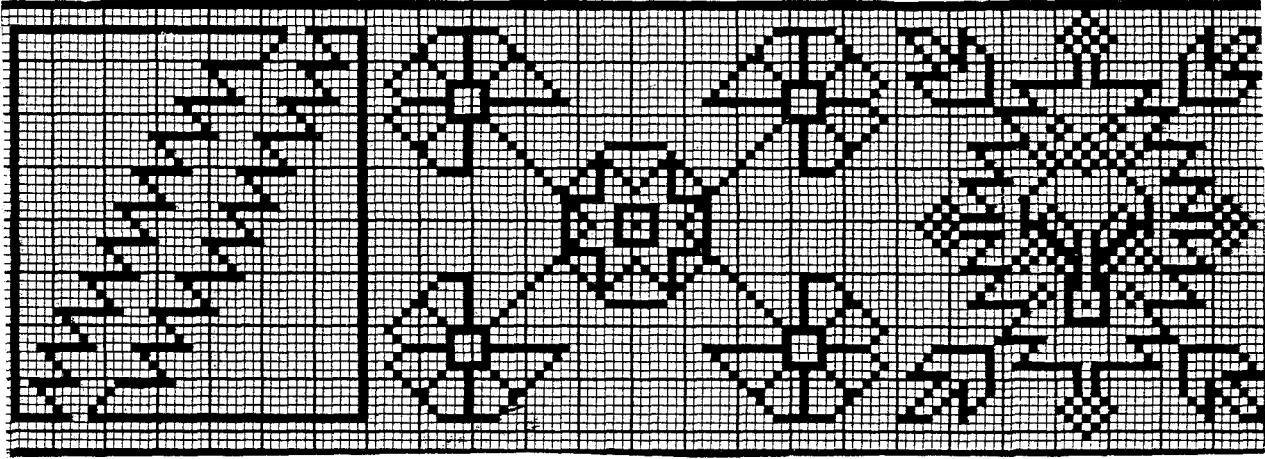
a- 33. "Ada Milas" deseni

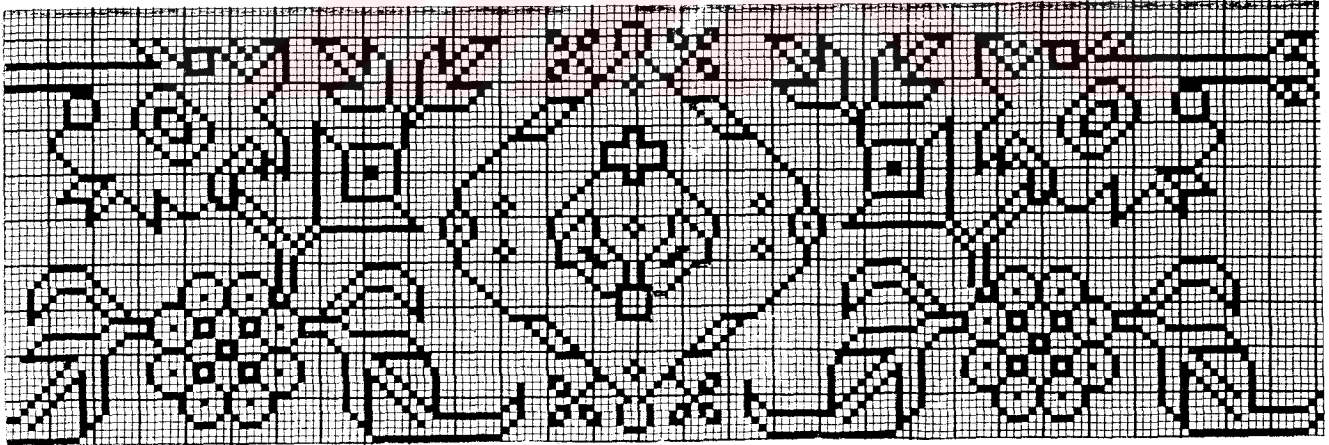
b- 34. "Yelpaze" deseni

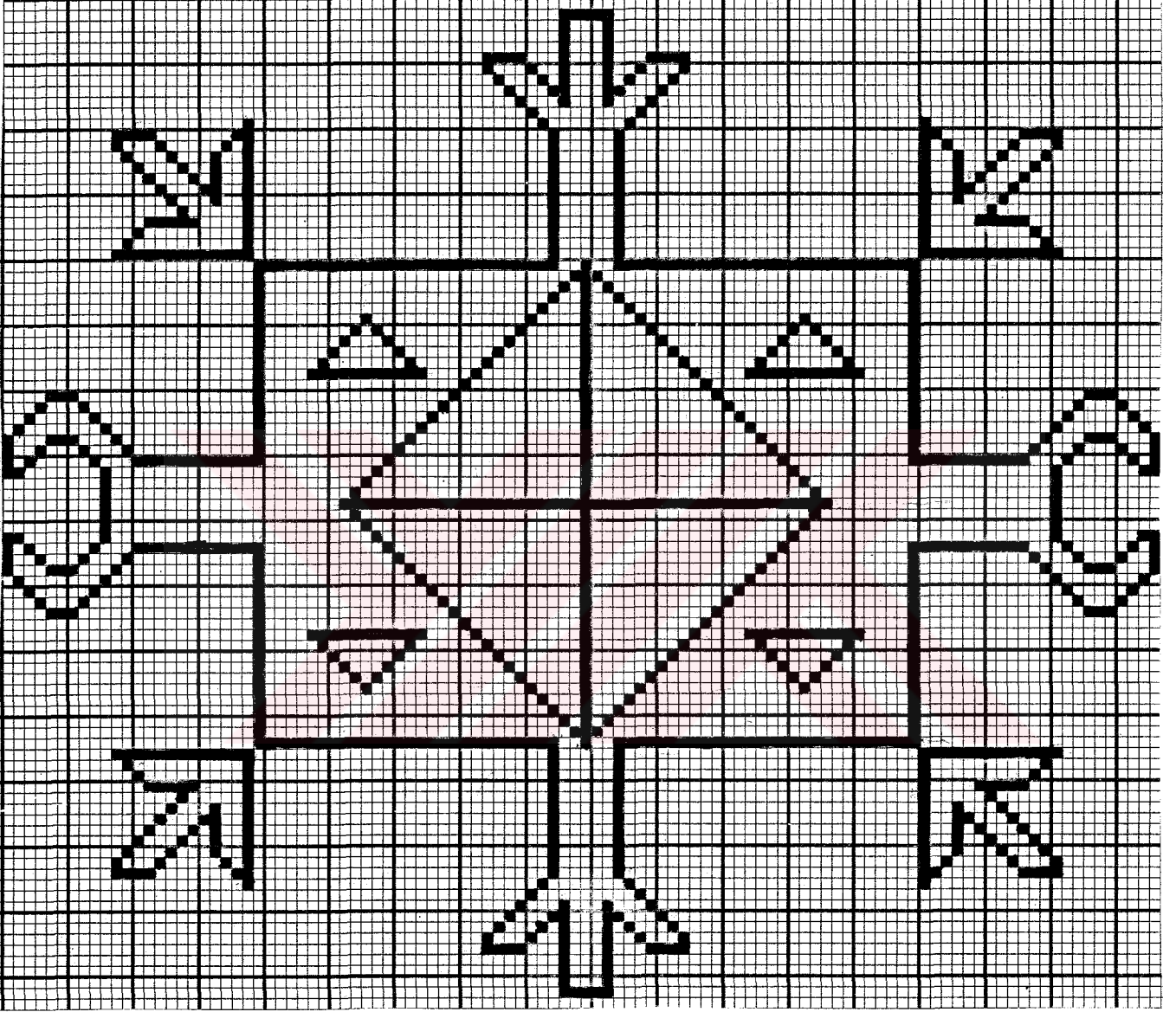
c- 35. "Bacaklı Tabakalı" deseni

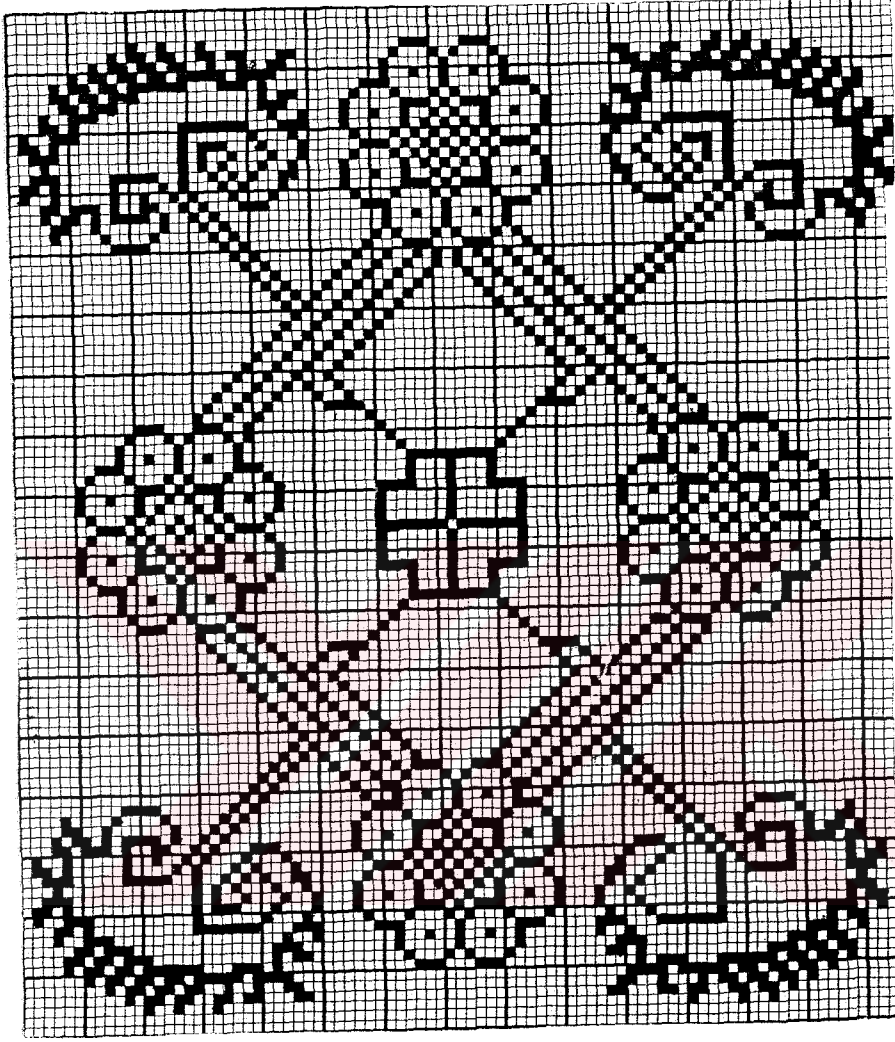
a- 36. "Kibritli" deseni

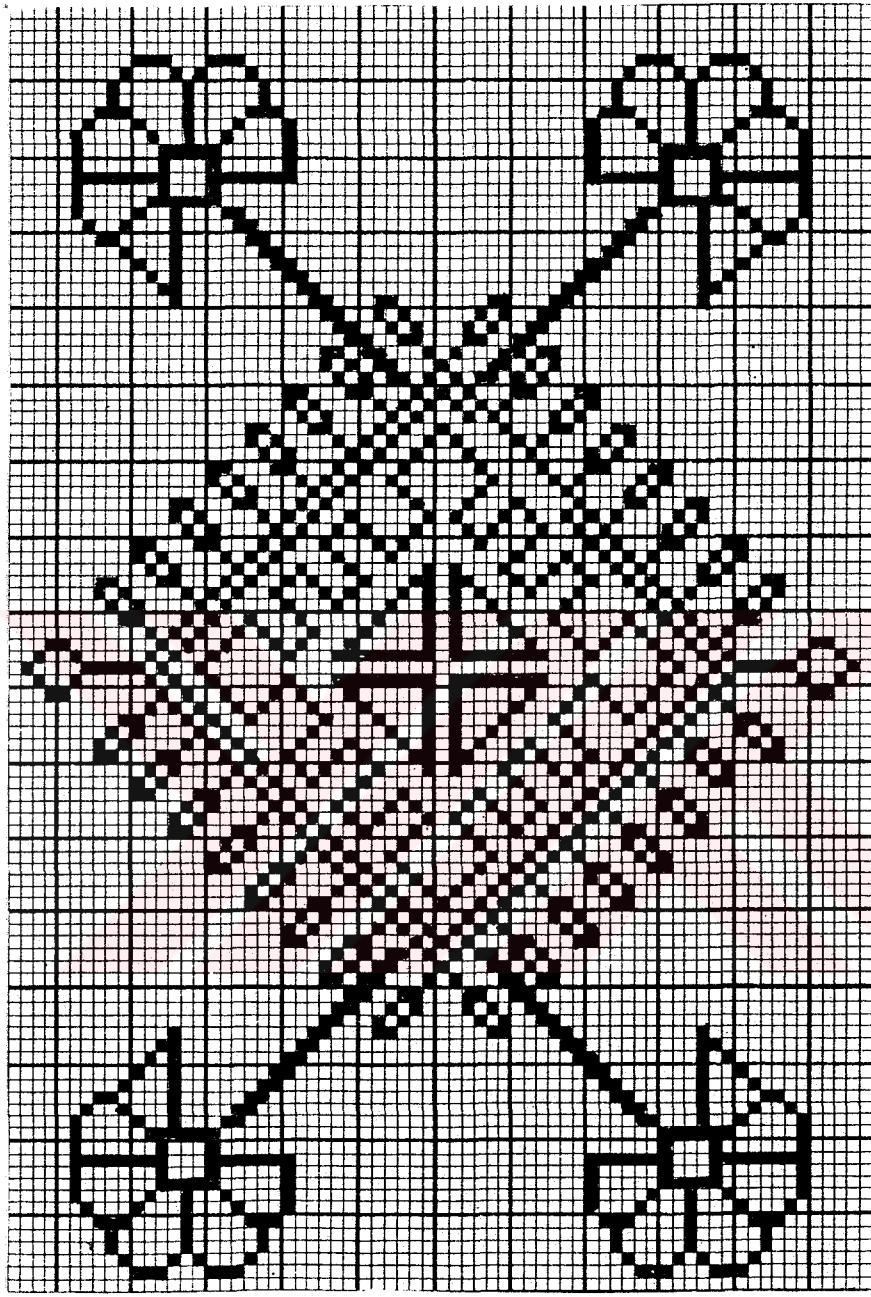
b- 37. "Cingilli Cafer" deseni

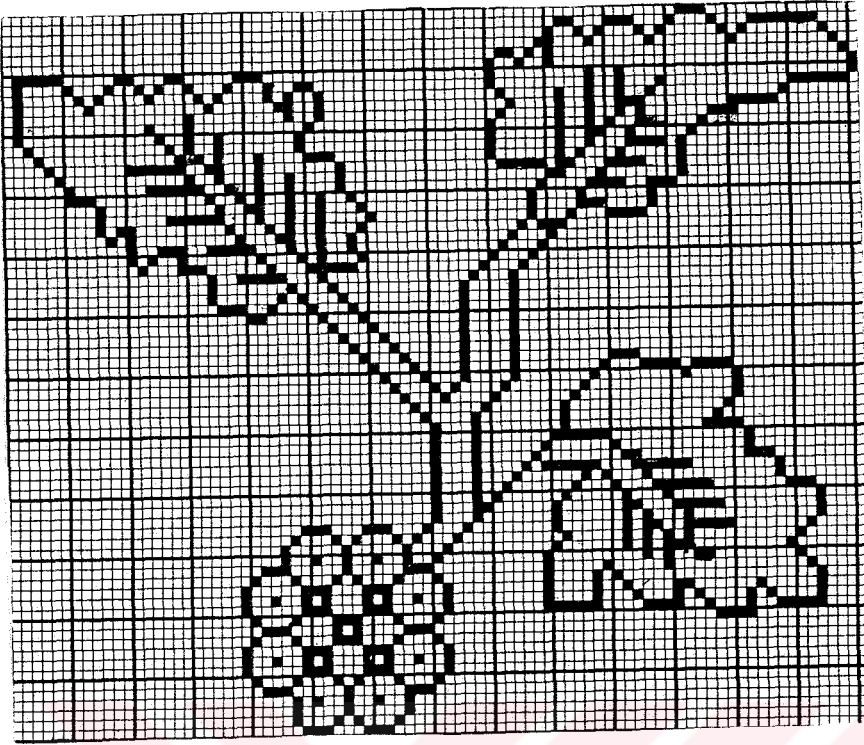
a- 38. "Koç boynuzlu göl" deseni

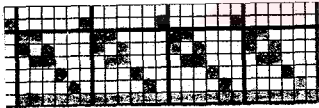
a- 39. "Turunçlu göl" deseni (Orta göbekte)

a- 40. "Göl" deseni

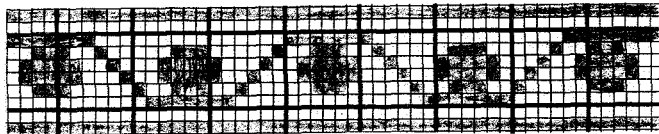
a- 41. "Tütün yaprağı" deseni

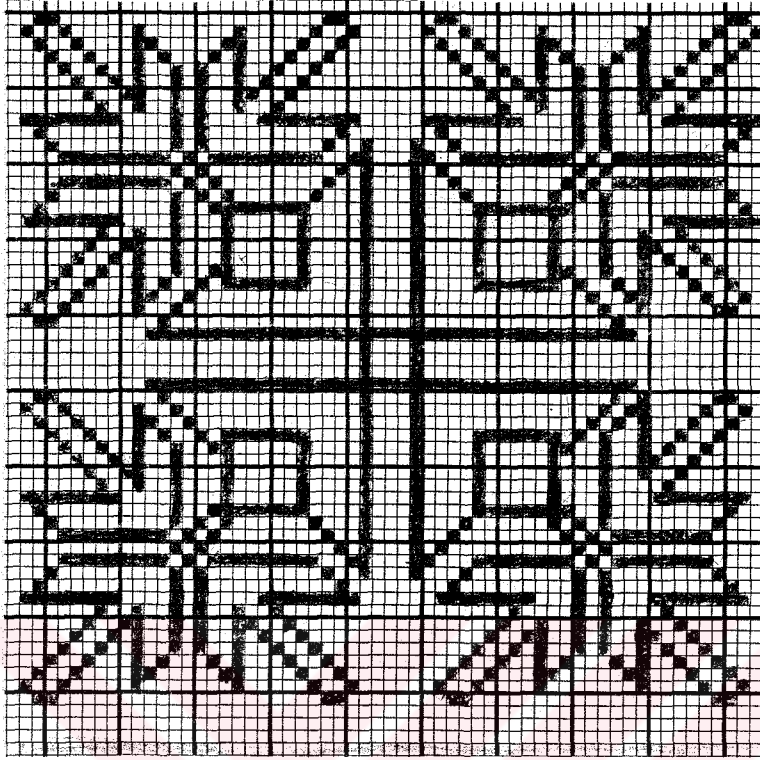
b- 42. "Delebik" deseni

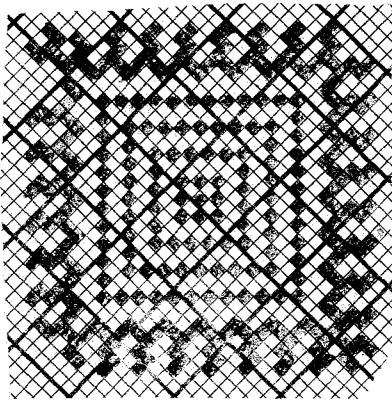
c- 43. "Ala boncuk" deseni

d- 44. "Paralı su" deseni

a- 45. "Kaz ayağı" deseni

b- 46. "Sakarcık" deseni

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Berna SEVİNÇ

Doğum Yeri : Çarşamba

Doğum Yılı : 1969

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1983 – 1986 : 19 Mayıs Lisesi / Samsun

Lisans 1991 – 1995 : Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi /
İstanbul

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

1988 – 1990 : Ladik Kooperatifi / Konya

1995 – 20.. : Muğla Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman Meslek Yüksek Okulu